

AZ ATHENAEUM

261495

II

OLVASÓ

TÁRA

Sand George

Flamarande

II.

Ára 50 kr.

Az Athenaeum Olvasótára.

Az »Athenaeum Olvasótára«-nak
minden kötete szép kötésben kötve 50 kr.-ért
külön-külön kapható.

Eddig megjelentek:

I. folyam.

1. **Jókai Mór.** Két menyegző. — A hosszú haju hölgy. — Baróthy Ilona. — A hazatért. — 2. **Tolnai Lajos.** Csak egy asszony. Regény. — 3. **Abonyi Lajos.** A fekete kutya. — 4. 5. **Beniczkyné-Bajza Lenke.** Két szív harcza. Regény. 2 kötet. — 6. **Abonyi Árpád.** Bosnyák képek. (Novellák.) — 7. **Bogdánovics György.** (Beksics G.-né.) A bukottak. Regény. — 8. 9. **Sand George.** Flamarande. Regény. 2 kötet. — 10. **Erdélyi Gyula.** A mult. Regény. — Harmattipró. Elbeszélés. — 11. **Ruffny.** Paragreenék. Humoros elbeszélés. — 12. **Kabos Ede.** Koldusok. Elbeszélések. — 13. **Sand G.** A percemonti torony. Regény. — 14. **Prém József.** Félvér. Regény. — 15. 16. **Paul Bourget.** Asszonyi szív. Regény. 2 kötet. — 17. **Reybaud H.** Malpeire kisasszony. Regény. — 18. **Theuriet A.** Raymonde. Regény. — 19. **Korolenko W.** A vak zenész. Orosz regény. — 20. 21. **Kipling R.** Elborult világ. Regény 2 kötet. Ford. Ny. I. — 22. **Halévy L.** A hercegné. — A tánczmester. — Házasság szerelemből. Elbeszélések. — 23. **Tolnay Lajos.** Életképek. Elbeszélések. — 24. **Sebők Zsigmond.** Elbeszélések.

II. folyam.

1—3. **Paul Bourget.** Hazugságok. Regény. 3 kötet. — 4. **Feuillet O.** Bellah. Regény. — 5. 6. **Beniczkyné-Bajza Lenke.** Itt és a jövő életben. Regény. 2 kötet. — 7. **Coppée F.** Nyolcz beszély. — 4. **Thackeray.** Titmarsh Sámuel históriája. — 9. 10. **Serao M.** Riccardo Joanna. Regény. Olaszból. 2 kötet. — 11. **Colomb.** Carilés leánya. Regény. — 12. **Thury Zoltán.** Regénymesék. (Elbeszélések.) — 13. **Chaudeneux.** A pénztárnok házassága. Regény. — 14. **Margitay Dezső.** A hivatal. Regény. — 15. **Verga Giov.** Elena férje. Regény. — 16. **Benedek Elek.** Huszár Anna. Regény. — 17. 18. **Abonyi Árpád.** Novellák. 2 kötet. — 19. **Charot M.** Dumont Jakab. Regény. — 20. **Jókai Mór.** Az egyhuszasos leány és egyéb elbeszélések. — 21. **Márkus József.** Hamis bálványok. (Novellák.) — 22. **Justh Zs.** Delelő és egyéb elbeszélések. — 23. **Kóbor Tamás.** Fagy. (Novellák.) — 24. **Malonyai Dezső.** Vergődés. (Elbeszélések.)

III. folyam.

1. Szabóné Nogáll Janka. Elbeszélések. — 2. Abonyi Árpád. A Mammuth. Regény. — 3. 4. Ucharé M. Barbassu nagybátyám. Reg. Kettős kötet. — 5. Ambrus Zoltán. Ninive és egyéb történetek. — 6. 7. Annunzio. A gyermek. Regény. 2 kötet. — 8. Tolnay Lajos. Az urak. Regény. — 9. Ouida. Santa Barbara és egyéb elbeszélések. — 10. Vértesi Arnold. Fürdön. Regény. — 11. 12. Björnstjerne Björnson. Isten nyomai. Regény. 2 kötet. — 13. Vértesi Arnold. Mézes hetek. Regény. — 14. 15. Theuriet. A marquis keresztfia. Regény. Kettős kötet. — 16. Hawthorne. Malmaison Arkibald. Reg. — 17. Alarcon. Különös történetek. — 18. Vértesi Gyula. Elbeszélések. — 19. Gaal Mózes. Apró történetek. — 20. 21. Abonyi Árpád. A második férj. Regény. 2 kötet. — 22. Verga. Éva. Regény. — 23. ifj. Ábrányi Kornél. Az élet tarkaságaiból. Elbeszélések. — 24. Pekár Gyula. Homályban.

IV. folyam.

1—3. Daudet Alphonse. A Kápolna. Regény. 3 kötet. — 4. Catulle Mendés. Tavasz Románcz. Regény. — 5. 6. ifj. Ábrányi Kornél. Régi és új nemesek. (Kettős kötet.) Regény. — 7. 8. Donászy Ferencz. Anarkalli. Regény. 2 kötet. — 9. Sziklay János. A szerelem apostolai. Regény. — 10—12. Fothergill. A rokonok. Regény. 3 kötet. — 13. Verga Giov. Királytigris. Regény. — 14. 15. Prévost Marcell. Lemondás. Regény 2 kötet. — 16. 17. Theuriet André. Becsvágyból. Regény. 2 kötet. — 18. Vértesi Arnold. Mindhiába. Regény. — 19. 20. Paul Bourget. Bűnös szerelem. Regény 2 kötet. — 21. 22. Csengey Gusztáv. A vadonban. Regény. 2 kötet. — 23. 24. Bartók L. A szemfényvesztők. Regény. 2 kötet.

V. folyam.

1—3. Paul Bourget. Végzetes Idyll. Regény 3 kötet. — 4. Gyarmathyné. Régi urak, új parasztok. Elbeszélések. — 5. 6. Csernisevszky. Mit tegyünk. Regény. 2 kötet. — 7. 8. Vértesi Arnold. Az ugaros-karádi közbirtokosság. Regény. 2 kötet. — 9. Erdélyi Gyula. Szegény Dezső. Reg. — 10. Edwards. A Kalandornő. Reg. — 11. Jókai Mór. Ne hagyd magad és egyéb elbeszélések. — 12. Ten Brink. Jeanette és Juanita. Regény. — 13. Tolnai Lajos. A grófné ura. Regény. — 14. 15. Belot A. és Dautin G. A rémes titok. Regény. 2 kötet. — 16. 17. Kazár Emil. Össze-vissza. Elbeszélések. — 18. 19. Fothergill. A tűzpróba. Regény. 2 kötet. — 20. Abonyi Árpád. Jön a hajnal. Regény. — 21. Serao M. Harmincz perczent kamat. Regény. — 22. 23. Detlef. Feloldhatlan kötelékek. Regény. Kettős kötet. — 24. Ossip Schubin. A lángész. Regény.

Kéthetenként egy kötet!

Minden kötet ára kötve 50 kr.

Mi a titka

az

Athenaeum Olvasótára nagy terjedésének?

A legtöbben azt felelik e kérdésre: az olcsóság. Kétségtelen, hogy ez is jelentékeny tényezője az **Olvasótár** nagy elterjedésének. Ám a titok megfejtését egyébben kell keresnünk. A közönséget ma már nem könnyen ejti meg a könyvek olcsósága, pompás külseje; s ámbátor az **Athenaeum Olvasótára** olcsó is, külső megjelenésében diszes is, nálunk szokatlan nagy elterjedésének titka részben abból az általánossá vált megnyugtató tudatból magyarázható meg, hogy **minden kötetét nyugodtan helyezhetjük családi könyvtárunkba**: nem kell félnünk attól, hogy sem irodalmi izlésünket, sem nyelvérzékünket, sem erkölcsünket megrontják azok a regények, novellák, melyek előtt az **Olvasótár** megnyitotta ajtaját.

Ez az egyik. A másik az, hogy az **Olvasótár** nem csak a hazai írók jeles munkáit kultiválja nagy mértékben, de egyidejűleg azon melegében adja jó magyar fordításban a legjobb külföldi regényeket s ez által **főlösslegessé teszi** a művelt magyar emberre, hogy az **idegen regényeket eredetiben olvassa**.

Ily módon valósággal megfelel a nagy irodalmi célnak, hogy **magyar olvasóközönséget** teremt, s minden nappal kevesbedik azok száma, kik eddig első sorban idegen nyelvű regényeket olvastak s csak másod sorban magyart. Ezzel valóságos missziót teljesít az **Athenaeum Olvasótára** s a magyar közönség, úgy látszik, megérezte ezt. Bizonyosság rá e szépirodalmi vállalatnak rövid időn támadt nagy népszerűsége, rohamos terjedése.

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA.

FLAMARANDE.

REGÉNY.

IRTA

SAND GEORGE.

FRANCFIÁBÓL FORDITVA.

MÁSODIK KÖTET.

MÁSODIK KIADÁS.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KIADÁSA.

1893.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

261.495

R
2

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
N Növedéknapló
1954 évi 1227. SZ.

R
1965

Budapest, 1893. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

LII.

A grófné néhány lépést előre ment, s azután visszafordult. Én mozdulatlan maradtam helyemen s szememmel követém, nem is kérdvén magamban, hova megy ily késő szürkületkor, a mi már egész közönyös lön előttem, hanem keserüséggel gondolván arra, hogy némi érdeklődést véltem olvashatni tekintetében, a mi bizonyára nem volt más, csak álmodozásom csal-képe. Igen meglepett tehát, midőn látám, hogy ugyanakkor, midőn ő felém indult, int, hogy én is menjek felé.

Engedelmeskedtem, s midőn találkoztunk: — Bocsánat Károly ur, mondá egy kevésbé erőltetett mosolylyal, bocsánat, hogy visszahívom önt; de . . . szokott ön szédülni?

— Nem, grófné; kigyógyultam belőle.

— Ah! pedig úgy tetszett . . . — s egyszerre megszakitva szavait, nevetve hozzátevé; — most nálam jelentkezik az, s majdnem megbántam hogy egyedül vállalkoztam az utra ily ösvényen. Ha nem élnék nagyon vissza az ön szivességével, kérném, kísérjen el a kunyhóig, a melyet odalen majdnem lábaink alatt láthat ön.

— Engedje tehát grófné, hogy én menjek elől.

— Menjen, s ha átment, nyujtsa ide pálczáját; ha valamibe fogózhatom, nem félek a lezuhanástól.

Igy elvezettem, egy szót sem szólván, egész azon szegényes halászkunyhóig, a melybe egy szegény betegnek vitt segélyt. Mégis azt gondolám, hogy hátha találkozója van ott, s azt hívém, könnyen fel fog jogositani, hogy hagyjam ott; de kért, menjek be vele, hogy azután visszakisérhessem.

A felebaráti szeretet gyakorlásában igen nagy volt ő s nem tartozott azon ideges nők közé, kik a betegségtől s nyomortól való természetes irtózást erőszakkal s haszontalanul mellőzik. Nem uralkodott rajt ez irtózás, de mi fölöslegesen sem tett legyőzésére. Az orvost s a sebészt küldé a beteghez, s a sebet csak akkor érintette, ha a családbeliek közül senki sem tudott azzal bánni. Személyesen csak azért ment a szerencsétlenekhez, hogy részvétét tanusítsa irántuk s kitudja szükségüket. Nagyon egyszerűen járt el mindenben, s megszerettette magát a nélkül, hogy hajhászta volna azt.

Néhány percznyi társalgás után a beteggel s nejével, visszafelé indultunk, s pedig nem a hegyeken át. Ez hosszabb ut, de biztosabb, mondá. Én mögötte menék, mert még nem szoktam le előbbi szokásaimról. Ő észrevette ezt s minden erőltetés nélkül így szólt hozzám: Az ut elég széles, nyujtsa hát karját, Károly ur; az ember nem lát elég tisztán, hogy magába menjen.

Csöndben nyujtám karomat. Mély bizalmatlanság fogott el. — Ő mindent tud, gondolám; gyűlölnie vagy félnie kell hát. Tán Salcède elvégre észre-

vevé ama talizmán kicseréltetését s a grófné azt vissza akarja szerezni.

De ő nagy természetességgel egész másról beszélt, mint magáról. Sőt voltaképp inkább kizárólag csak rólam volt szó. Nem tanusítá a nyugtalanságot, melyet róla föltételeztem. A rózsák körül követett eljárásom iránt, a zongora ügyes helyreállítása iránt, zenei tanulmányaim s Ferras urral való sak-játszmáim iránt kérdezősködött. Roger beszélt vele minderről. Csak irodalmi kísérleteimet tartám teljes titokban.

Midőn azt kérdé, mivel foglalkozom legörömesebb, azt feleltem neki, hogy az a szerencsétlenségem, hogy mindent megunok, mihelyt valódi nehézségekre bukkanok ben, s ekkor megjegyzéseiből láttam, hogy szomorúságomat vagy felfedezte vagy megvitték annak hírét neki s ő érdeklődött szeretetteljesen az iránt. Ám én résen voltam s éltem keserüségeit elzártam szívem mélyére. A park bejáratánál elbocsátott, az egyenlők közt szokásos hangon köszönve meg kíséretemet ; ez meghatott, azonban csakhamar eszembe jutott, hogy soha nem láttam senkivel, egy perczre is, másképp beszélni.

E séta azonban annak daczára nagyon fölizgatott, s világgyűlöletem egyre növekedett. Másnap egyedül álltam nyitott ablakom előtt, a hol ép a számadásokat fejezem be s azután fájdalmas merengés fogott el ; egyszerre két árny haladt el az ablak előtt, s nekem ugyancsak fáradságomba került magamhoz térni gondolataimból ; Roger és anyja mentek arra.

— Ime most is magán kívül van, szólt Roger, ki akkor valamivel több volt tizenhárom évesnél. Látod mama, mily színben van! Soha nem nevet, még velem sem! Bizonyosan beteg! És nem vigyáz magára, ő, ki oly gondos volt előbb. Ide hoztalak, hogy meggyóntasd, mert bizonyára valami nagy bánat érte; most itt hagylak vele. Nem fog ő ellenállni neked, elmondja baját, te elhárítod azt, s ha beteg, megigérted vele, hogy komolyan gyógyíttatni fogja magát. Oh Károly ur, szólt ölelésre nyujtván ki kezeit, fogadj szót a te kedvencednek, s tárd föl szivedet a jó isten, azaz a mama előtt.

Igy szólván, a kedves gyermek eltűnt, s én egyedül maradtam szemtől-szembe anyjával, ki, ablakom párkányára támaszkodva, téveteg szemeimbe kinzó nyiltsággal tekintett. E szem oly tisztán jóindulatu volt, hogy én a delejesség hatását véltem érezni. Kimerülve s ugyanakkor tulizgatva, ugy akarván szólni, hogy tagadjam szenvedésemet, én nem tudom hogyan : egyszerre csak könnyek özönlék el arczomat, melyek miatt egyetlen egy szót sem szólhaték.

Ő egyre rám nézett; azután megfogta kezeimet, s oly hangon, mely összezuzá minden érélyemet, így szólt: — Szegény Károly! Annyi jóság s annyi őszinteség volt mozdulataiban s hangjában, hogy én elvesztém fejem, s a nélkül, hogy megválogatni, a nélkül, hogy visszatartani tudtam volna szavaimat, így kiálték: **ő r k ö d j é k g y e r m e k ü n k f e l e t t!** Meglepetve tekintett rám, s e meglepetésben annyira nem volt semmi tetetett, hogy

én sietve hozzá tevém. Ezt akarja a grófné nekem mondani!

Gyorsan eltávozott az ablaktól, intvén, hogy zárjam be azt, s azután az üveg ajtón át, melyet betett maga mögött, bejött hozzám. — Ön megértett, szólt hevesen. Arra gondolok, kit ön felfogadott, midőn atyja eltaszítá s anyja kétségbe volt esve az iránt, hogy feltalálja-e őt valaha. Károly, én tudom, hogy ön szerette őt, miért feledte hát el?

— Elfeledtem; válaszolék, mihelyt megtudtam, hogy őt visszaadták önnek.

— Visszaadták! Óh istenem! Csak azért láttam viszont, hogy ismét el kelljen hagynom s azóta ritkán s titokban láttam csak újra. Ön jól tudja mind ezt, ön kitalálta. . .

— Nem úgy találtam ki, grófné; én megtudtam . . . mindent megtudtam. Az ön fiának nincs szüksége rám.

— Ön mindent tud, . . . és a gróf?

— Ő nem tud semmit.

— Becsületére mondja ön ezt?

— Becsületesemre s a Roger életére.

— Hiszek önnek, Károly ur, óh hiszek önnek! Reméltem, hogy Flamarande gróf meg fog győződni az igazságról. De ő még mindig vádol engem, mert, hogy úgy tegyen mint tett, kell hogy gondolatában büntetni akarjon. Tudom, hogy így van. Számtalanszor megérttette ezt velem, anélkül, hogy tiltakoznom engedett volna. Lássuk tehát, eljött ideje, egyedül ön világosíthat fel engem s én mindent tudni óhaj-

tok. Arról vagyok-e vádolva, hogy erőszaknak vagy csábításnak engedék?

A nyíltság oly biztosságával beszélt, mely kihozott sodromból s féltem, hogy egyszerre kitudja minden titkomat. — Esedezem, grófné, felelék, ne kérdezzen e perczen, melyben magamon kívül vagyok, majd máskor. . . .

— A mint ön akarja, felelt. Ne beszéljünk hát rólam, szóljunk önről. Én valóban igen betegnek látom önt, s pedig valamely tisztán erkölcsi okból, melyet ki vélek találni. Ön tudta, hogy én ismerem a sévinesi eseményeket, s azt hitte, hogy nem bocsáthatom meg a bánatot, melyet nekem okozott. Én pedig megbocsátám önnek azt, mihelyt a nizzai nőtől megtudám, minő gondos volt ön kis gyermekem iránt; ő beszélt el nekem, hogy ön és ő csak azért szánták rá magukat e tetre, hogy valami rosszabbat elkerüljenek. Ő szólt nekünk Flamarande gróf nyilatkozatáról, melyet ön mutatott neki. E nyilatkozatot ön követelte, s ő is látni akarta. Ez megvan önénél. . . Nem kérem öntől, jó kézben van az, nyugodt vagyok. Ön nem vádolt engem soha! Ön tudta, ön kimondta, hogy férjem egy örültségi roham áldozata. Midőn ő látni akarta gyermekemet, e dajka azt hívé, hogy meg akarja őt. . . Ah istenem! ez iszonyu, de a dajka beszélt nekem, hogy ön örködött s ön menté meg fiamat. Ezek után, hogy ne szerettem volna önt, Károly? Igaz, ön jól tudott titkot tartani, s ezzel gyilkos fájdalmakat okozott nekem: de én értem most az ön akkori hallgatását. Mióta ismerem a történeteket, látom miért

rejté őt Flamarandera, s látom, hogy ön mindent a gyermek s az én érdekem szerint számított. Huszszor voltam már a ponton, hogy köszönetet rebegjek önnek, de magatartása nyilván ezt látszott mondani: ne szólj, meghiusítod odaadásom művét; — tán önt, gondolám, eskü köti férjemhez, s nem lehetett megkísértenem kötelességet szegetni ily komoly s derék emberrel mint ön; ám ön azt hívé, vak, igaztalan, hálátlan vagyok, s ezt érezteté is velem egyszer. . . . Szólnom kellett volna; mennyi fájdalom hárul el az-
 zal, ha megértjük egymást; de akkor lehetetlen volt ez; nem tudtam még mindent s nem ismerém önt eléggé. Nem vagyok gyanakodó, de fiam forgott szóban, s ön tudja, hogy egy gyermekért egy anya képes erőszakot tenni minden ösztönén, minden gondolatán; később azt gondolám, hogy ön jobb szereti, ha nem szólunk minderről. De egy idő óta tartózkodónak s komornak látom önt, s azt veszem észre, hogy engem föltünően kerül. Nyugtalankodni kezdek, Roger jajgat, . . . s tegnap a sziklák közt úgy találok önt, hogy nagyon hasonlít oly emberre, ki önmaga ellen igen rossz szándékot hord keblében. Nagyon féltettem önt, s ezért kértem, hogy kísérjen el, noha egyáltalán nem szoktam szédülni. Derék Károlyom, önnek ki kell békülnie az élettel; ön unatkozik, ön nagyon magába él, ön azt hiszi, hogy senki nem ragaszkodik önhöz, s nem érdeklődik ön iránt; pedig csalódik; Roger igen sokra tartja önt . . . s én még többre. Ime mire kérem önt. . . — S midőn a vonakodás egy kézmozdulatát tevém: — Óh ne féljen, szólt, nem ajánlok semmi ajándokot, mert ismerem önt. Csak életmódját aka-

rom megváltoztatni, a mely emészti. Ohajtom, hogy ön mindennapos vendégünk legyen, azaz, hogy velem, Rogerral s Ferras urral ebédeljen. S azután folytatni fogjuk a sakpartiekat. Én is megtanulok játszani, engem is érdekel az. Ne szegüljön ellen. Tudom, hogy ön azt mondja. Flamarande gróf roszalandja e baráti viszonyt. Ám igen könnyű lesz azt nem mutatni az ő rövid s ritka látogatásai idején, s ha valaki más botránykozik meg abban, hogy barátként bánok azon kedves s okos emberrel, a ki fiam eszét fejleszti, azon derék s megbízható emberrel, a ki anyagi érdekeit kezeli, biztosítom önt, hogy még arra sem veszek magamnak fáradságot, hogy feleljek neki. A magányban, melyben élek, szükségem van társaságra s nem találhatok hozzám inkább illőt s jobbat. Ön tudja, hogy, ha Roger nincs hon, Helénnel eszem, s azt senki sem találja különösnek. Mostantól tehát közös asztalunk lesz, s így a derék emberek egy családját fogjuk alkotni. Igérje meg, Károly, hogy még ma elkezdjük. Roger majd eljő önért.

S midőn valami habozó s zavart választ adogék, ismét megfogá kezem s így szólt: — Megegyeztünk hát. Ezzel távozott.

LIII.

Sok erőmbe került leküzdenem az izgalmat, melyet e váratlan esemény okozott. Ugy érzém, mint ha kelepczébe estem volna; aggódva kérdém magamtól, hogyan szabadulok belőle. Ez asszony csábítása ellenállást nem ismerő volt. Tudta, hogy kezeim közt van egy okmány, melylyel visszszanyerheti fiát; természetes hát, hogy semmit sem kimélt volna, hogy engem magához lánczoljon; de miért késett ily soká? Csakugyan számított-e megrendithetlen lojalitásomra? Meg volt-e csakugyan győződve, hogy én teljesen szeplőtlennek tartom? — Meglehet, mert én nem szóltam senkinek a világon a boulognerdei légyottról s utolsó fölfedezéseimről a Menedékházban. Kizsákmányolhatni remélte hát együgyüséget, Gaston javára.

Istenem, szólék, mily szerencsétlenség, hogy a hitvesi könnyörtelenség ez áldozata nem büntelen áldozat! Mily boldog lennék, ha magam neki szentelhetném, hogy könnyebbekké s biztosabbakká tegyem találkozásait fiával, hogy kiérdemeljem bizalmát s hogy megmentőjének, barátjának nevezhessem magamat, míg ő csak szerepet játszik velem szemben, s kényszerít engem, hogy én is játszszam.

Még nem voltam elhatározva, igénybe vegyem-e meghívását, midőn Roger eljött s akkora sürgétést s siettetést vitt véghez, hogy alig maradt időm öltözködni is. Sokat kérettem magam. E mindennapi ebéd alkalmatlan volt nekem, ki nem szerettem öltözködni, s azon fölül időm is kevés volt. Étvágyam sem volt ; így kellemetlen vendég valék. Az első asztalnál való vendégeltetésem bizonyára irigyeket s ellenségeket kelt, szólék. A gróf is roszalni fogja, hogy elfogadtam e megtiszteltetést. Roger nem hallgatott semmire ; ha valamit akart, szenvedélyesen akarta. A gondolat tőle származott. Atyjánál, mondá, ő vállalja el a felelősséget. Végre karon ragadott s úgy szólva erőszakkal vitt be, mert ő erős volt már, engem pedig a betegség elcsigázott.

Az ebéd egy kis teremben volt tálalva, a melyben addig Ferras ur egyedül evett. E jó ember, velem s miss Helénnel egyidejűleg vonva be a grófné benső körébe, nem mutatott sem meglepetést, sem elégedettséget, sem zavart, sem kényelmetlenséget, de még csak kíváncsiságot sem. Vajjon ő is be volt-e avatva valamely titokba ? Tán meg volt ő is nyerve Gaston ügyének s azzal bizva meg, hogy fölöttem örködjék ; tán maga a megtestesült gondolatlan-ság volt.

A groom szolgált bennünket, ki felett Hurst kisasszony örködött. Az egész olyan diák-lakzihoz hasonlított, mely az iskolai törvények miatt buvóhelyen történik. A grófné megváltoztatván szokásait s a mieinket is, bizonyára csak alkalmat keresett, hogy velem anyai örömeiről s szenvedéseiről zavartalanul

szólhasson. Jósága imádatra készítő volt; Roger jó kedélye elragadó. Az abbé kényelmesen érzé magát. Helén elfoglalva levén velünk, magával nem látszott gondolni. Ugy tetszett nekem, hogy a grófné egészen mint barátnővel bánt vele; ő, alig kételkedhetém, mindenbe be volt avatva.

Az ebéd után a grófné a kertbe ment, mi dolgunk után; de a grófné kikötötte, hogy a sakpartie nyolcztól-tizig a szalonban legyen. Előbb nálam volt. Most ez egyszer mindenkorra így lőn megállapítva. Roger meg akarta tanulni e komoly játékot, s majd bele bolondult. De hamar meg is unta. A grófné szintén belekapott, akár kedvtelésből, akár számításból. S azután öröme telt benne s csakhamar meglehetősen játszott. Ha én nyertem, csak azért történt, mert ő ugy akarta. Este ritkán jött valaki idegen s akkor én és az abbé vissza akartunk vonulni; kényszerített maradni s játszmánkat valamely szövegetben játszani le. El kell mondanom, hogy senkisémet botránykozott meg azon, hogy a szalónban lát. Becsületességem s eszem hire e vidéken szilárd volt. Már tizenöt éve ismertek itt.

Kérdősködések, gyanusításokat, félrevezető bizalmaskodást várék; ám mindebből semmi nem következett be. A grófné nem beszélt semmi titkosat sem többé velem. Megtagadtam az első izgalom behatása alatt való kikérdeztetésem, s számítván arra, hogy az ismétlődni fog, elkészülék az adandó feleletekkel; de a grófné befejezettnek tekinté s nem ismétlé a dolgot, a mi jellemem iránt való magas véleményének volt bizonyítéka. Egyéb tárgyakról cse-

vegett velem, ép úgy, mint a rangjabeliekkel szokott, s soha nem vevém észre, hogy legcsekélyebb kísérletet tett volna gondolataimat befolyásával maga számára nyerni meg. S ez nem valami különös tekintetből történt az én elmebeli tehetségeimre, hanem a grófné maga volt a türelmesség, s az egész világ észrevette már régen, hogy szelleme vagy jelleme egész ellentétes férjével. Gyűlölte a vitatkozást, s legfőlebb a szóváltást engedte meg. Minél tanultabb lön, annál szerényebb volt, pedig már több év óta dolgozott, hogy a dologhoz szoktassa fiát s értelme rendkívül kifejlődött. Én is jobban itélhettem most, mint máskor, mert most már én is sokat dolgoztam.

Mindent összevéve oly különös lény volt ő, hogy már-már tökéletesnek látszott. Szerette mindenki, a ki csak egy perczre is közelített hozzá; a kik mellette éltek, azok imádták. Okvetlen hódolni kelle ezen természetes jóság s önkénytelen szivélyesség bájának. Én sem védtem magam az ellen, midőn látám, hogy meghódolásom előtte nem von maga után föltételemmel ellenkező kötelezettséget s lassan, lassan egész ujjá születni érzém magam ez új életben, mely rám nézve mintegy rehabilitáció is volt azon önmegalázó dolgok után, melyeket elkövetni kötelességemnek hittem. Ellenszenvem a vétkek aszszony iránt elfoszlott mint valamely gonosz álom. Lehetett-e képzelni a vétkek teljesebb levezeklését, a férj akarata előtt odaadóbb hódolást, a törvényes gyermek iránt föltétlenebb rajongást, jövője ellen kevesebb cselszövényt, mi a legnagyobb áldozat volt másik fia iránt érzett szenvedélyes szerelmén?

Sajnáltam mindig, ám volt eset, hogy bámolni is kényszerültem. Szükségem volt sokszor emlékezetembe hozni, hogy vigasztalásul azt írta volt Salcéde urnak: **ő r k ö d j é l g y e r m e k ü n k f e l e t t** Nem tilthattam meg magamnak, hogy mély hálát ne érezsek iránta azon új életért, melyet így föltételek nélkül, mintegy csak azért teremtett számomra, hogy a maga helyére juttasson egy szerencsétlent, a ki évek hosszú során át érdemén alóli elbánásban részesült. Igaz, hogy azon szélsőségek közt, melyek közt lelkem hánykódott, nem vagyok ma már oly biztos, hogy érdemeltem-e tiz évelőtt ez elégtételt. Ő méltónak hitt arra, de ő nem ismeré hosszas kémkedésemet s gyalázatos eljárásomat a Menedékházban. Csak bitorlám tehát azon magas becsülést, melyben részesített.

De hát mit sem tudott volna ő Roger iránti rajongásom szélsőségeiről? Salcéde ne jött volna-e cselszövényeim nyomába? nem azért kényeztettek-e, hogy el ne keserítsenek? E gondolatok gyakran zavarták álmaimat. Be voltam hálózva e benső viszony kötelékeivel, s így majd lehetlenné lön téve ellenszegülésem az ő jövődő terveikkel szemben. De hát léteztek-e e tervek? Reá akarták-e kényszeríteni Flamarande grófot, hogy ismerje el Gastont? ugy remélték-e meggyőzni s elcsábitni, hogy elébe állítják Gastont, ki Salcéde ur gondjai által a tudomány s az értelmesség egy kis mintaképe lön? Nem, egyikre sem merhettek vállalkozni. Vagy a gróf halálát várták? Soká várhattak. O még fiatal volt, s még azon chronikus bántalmaktól is megszabadult, melyek elég soká kinozták.

Elég az hozzá, hogy év telt év után a nélkül, hogy bármi is történt volna ez irányban: s a nélkül, hogy Flamarande asszony bebizonyítható bünt követt volna el. Számot veték magamban, s ez által visszaszerzém bensőm nyugalma. Nem voltam rendszerből rideg. S mi sem ált utjában, hogy igaz s megbízható barátja legyek e kitünő s bájos nőnek, kit férjhez adtak egy különös férfihoz, s ki engedett egy, e férjnél szeretetreméltóbb ifju csábitásának s szeretője lön. A házasságtörés szülötte gyermek számüzve volt a férj által, az anya nem hívta vissza, a valódi atya felfogadta: mindez rendben volt s nekem nem volt okom beléavatkozni. Attól tarték, hogy arra akarnak birni, hogy előmozdítam ama tiltott viszonyt s a törvénytelen sarjnak a törvényes családba való visszahelyezését. Mi ilyes sem történt. Elvégre békében élheték magammal, önvád nélkül fogadhattam el ama nemes jószág szívélyes nyilatkozását, megbocsáthatám magamnak, hogy minden áron igyekvém kivételes eszközöket szerezni ellene, s végre megnyugodhattam oly környezetben, a melyben sokáig elfojtott tehetségeim végre szert tehettek azon kifejlődésre, a melyet igényelhetének.

LIV.

Flamarande gróf kétszer jött évenként meglátogatni nejét s gyermekét: télen Párisba, nyáron Menouvilleba. Midőn 1856-ban átjött, így szólt hozzám: — Tudom, Károly, hogy ön most nőm s fiam közvetlen környezetében él. Nem roszalom azt. Nem szeretném, hogy a világi gyönyörök találjanak itt lakhelyet, s e szerint szabtam meg az évi járadékot is, de nem haragszom azért, ha a házi körben az unalom nem foglal helyet. Más életmód Roger nevelését lehetetlenné tenné. S minél közelebbről látja ön őt, én annál nyugodtabb vagyok. Ön nem mond el nekem többé mindent, mit tud. Nem is kérdem, de biztos vagyok, hogy ön nem egyezik bele megengedhetlen találkozásokba. Ne feleljen; tudom, hogy a flamarandei gyermek s anyja nem idegenek többé egymás előtt. Jól tudom, noha ön rejtegette előlem, hogy az atya maga neveli fiát, s hogy következőleg nincs többé szándékukban visszavétetni őt velem. Így minden jól van; megnyertem az elégtételt, melyet óhajték, s melylyel tartoztak nekem. Engedje hát, hogy szabadon találkozzanak, akár Flamarandeon, akár egyebütt; nem kötök ki egyebet, csak azt, hogy se az atya se fia meg ne jelenjék nálam.

Flamarande gróf nem várt választ s eltávozott, szokása szerint megszidva Rogert tudatlanságaért és könnyelműségéért.

Az életmód, melyet Menouvilleban üztek, igen szerény volt. A gróf valóban megszabta az évi járadékot. Nem akarta, mint maga mondá, fölbátorítani Roger költekezéseit, s szabadjára ereszteti anyja kényeztetésre-kész hajlamát. A grófné soha nem panaszkodott semmiről s vidáman fosztá meg magát mindentől, hogy minden személyes kiadást, mely összesen sem volt sok, fia javára áldozhasson. Tudtok nélkül én takarékoskodtam egy kissé, hogy Rogernek lovai s kutyái lehessenek a nélkül, hogy a grófné teljesen megfoszssa magát ruháitól s ékszereitől. Ákként tudtam rendezni eljárásomat, hogy a gróf szaporodni látta jövedelmeit, s nem is sejté, hogy némely tétel Roger mulatságaira s a grófné jótékony-ságaira fordított. A grófné sem tudott erről semmit, mert visszavetett volna mindent, a mi magára vonatkozott. Néha bámolni látszott, midőn azt vette észre, hogy bár mindent kiadni vélt, mégis van valamije, de soha nem tudta, honnét. Férje teljesen gyámkodás alatt tartá e tekintetben, úgy hogy nem tudott jobban számítani, mint egy gyermek. ¶

Roger, nem dolgozván voltakép semmit, mégis tanult egyetmást. Soha nem volt ugyan hajlama a számtan s az elvont tudományok iránt. A természettudományokhoz sem érzett kedvet, de szerette a zenét, az irodalmat, s önkényt olvasta a történelmet s az élő nyelveket csodálatos könnyűséggel sajátítá el. Emlékező tehetsége szolgált nyelvtan gyanánt, s

zenei ösztöne elméleti képzettség helyett. Igen tehetséges levén, nem is kellett ezekben sürgölni. Mégis nagy hasznára volt még az általa kedvelt irányban is anyja ösztönzése, ki mulattatva — béketűrően s kedvvel — tudá oktatni őt. — Midőn kifejezém bámulatomat e fölött : — Nincs ben érdemem, felelt. Oly gyöngéd, oly szeretetre méltó, oly igaz s oly szeretetteljes ő, hogy szászorosán kárpótol ez által is minden ráfordított fáradságot.

Azonban a szenvedélyek is kezdének nyilatkozni nála s pedig annál élénkebbeknek kelle azoknak lenniök, minél tisztább légkörben élt. Egy utazásban melyet tél idején a család ügyében Párisba tevék, oly dolgokat fedeztem föl, melyeket a grófné még nem is sejtett. A tizenkilencz éves Roger már időnkint nem hált otthon ; nagyban játszott s több mint könnyelmű viszonyokat ápolt szülei tudta nélkül. Kényszerülve volt mindezt megvallani nekem. Nem az az ember valék, a kit meglehetne csalni. Ki kelle fizetnem né mely adóságait s azokat nem lehetett bevennem számadásaimba, saját jövedelmemből kelle hát előlegeznem ; e jövedelem nem volt nagy, s Roger belátta, hogy ez így nem ismétlődhetik gyakran. Esküdött, hogy megjavul, és sirt, s átölelt. Esedezett, hogy tartsam titokba a dolgot, mert az egyetlen, mitől félt, az volt, hogy anyjának fájdalmat okoz.

Ez azonban csakhamar lehetlenné vált, s a jövő nyáron már jól láttam, hogy új bolondságait nem rejthette el anyja előtt. Szemrehányás nélkül kifizetett az mindent ; de így szólt : — Nem vagyok gazdag ; mit fogsz tenni, ha semmim sem lesz ?

A grófné annyira meg volt szorulva, hogy elhatározám megírni a grófnak, hogy egy husz éves fiatal ember, egy nagy vagyon jövő egyetlen örököse nem élhet úgy, mint valamely vidéki nyárs polgár fia, s hogy így helyén lenne, ha a gróf megfelelő járadékot adna neki. A gróf azt felelte, hogy nem ad neki külön járadékot, csak ha majd betöltötte huszonegyedik évét; de hogy szükségesnek tartja, hogy Roger addig egy évet utazzék, megismerendő a világot. El is rendelte, hogy rögtön induljon Németországba, s egy részletes tervet dolgozott ki, melyet Ferras abbéval pontosan követniök kelle. Ferras abbéra bizta a költségeket is, melyeket elég nagyra, de nem tetszés szerinti összegre szabott. Mindaz, mi túlhaladta volna ez összeget, az abbét terhelendette volna. Flamarande gróf nem is hívta fiát Londonba; ellátta pénzutalványokkal s ajánló levelekkel Berlinbe, Bécsbe, Oroszországba, Konstantinápolyba Olaszországba s ép egy évre szabta a határidőt, mely után Menouvilleba volt visszatérendő, a hol, mint a gróf remélé, anyja fia távolléte alatt tartózkodni fog.

A grófné várt e határozatra. Azonban igen szigorunak találta azt, mert roppant jól esett volna neki fiával utaznia. Nem tudta felfogni, hogy egy ifju a kifejlés korában mit nyerhet az anyjától való elváltatás által. A gróf máskép vélekedett. Sokszor mondá, hogy az első ifjuság szenvedélyeit nem lehet korlátozni, s hogy az anyák, elesítitani akarván, csak belterjesebbé teszik azokat, s hogy egyetlen orvos szer ellenök: belekerülni a lét küzdelmeibe, hogy

igy a rossz hajlamok megcsöknyösödésére idő se maradjon.

Akár igaza volt, akár nem, soha senkinek sem jutván eszébe ellene szegülni, Roger elutazása haladék nélkül megtörtént. Ferras ur a nála szokásos nyugodt édes készséggel s minden aggály tanusítása nélkül fogadta el a neki adott megbízást. Flamaran-de aszszony megkimélte tőle tanácsadásait, mert tudta, hogy a mit tud, úgy is megtesz, s Roger előtt elrejté belső bánatát. Roger viszont azon örömet rejté el, mit a változatosság a világ láthatása felett érzett. Ő imádta anyját és sirt, midőn eltávozott. A grófné erőt vett magán, s csak az elutazás után sirt.

Közelében maradtam a tornáczon, melyről szemivel követé a kocsit, s eszembe sem jutott visszavonulni, mert én is megvoltam hatva s nem tudtam visszatartani könnyüimet. A legnagyobb benső megindulás e percében, a melyben egyedül én osztozám fájdalmaiban, történt, hogy végre föltárta előttem szívét. — Károly! szólt majdnem karjaim közé rogyván, ime husz év óta most történik először, hogy nélküle s a másik nélkül vagyok. Soha nem távozám Roger mellől, csak hogy megöleljem vagy lássam Gastont. Ah! ha most közelemben lenne a kedves száműzött; érzem, meghalok így egyedül.

LV.

Azt hittem, kérni akar, hogy menjek el érte.
— Ide? kiáltám, az lehetetlen.

— Tudom, felelt, és soha sem is gondoltam rá, hogy idejöjjön. A gróf azt akarja, hogy Flamarandeon legyen. Ott van, s ott is marad, míg csak ő ott akar maradni, mert már közeledik a kor, melyben önjogu lesz, s lehetséges, hogy vágyat érez majd megváltoztatni tartózkodási helyét s helyzetét. Egész mostanig azt hittem, hogy férjem visszaadja őt nekem, ha huszonegy éves lesz, s ezért hagytam őt Flamarandeon, azon állapotban, a melybe helyezték. Azt akarták, hogy paraszt legyen, az lett; s bátor, erős, béketűrő. Kegyeletesen ragaszkodtunk rá nézve a kiszabott föltételekhez, s nincs többé ürügy elutasítani őt; a huszonegyedik évet betölté s még sem hívják vissza, még sem akarják visszahívni! Nemde Károly, el akarják őt temetni, s tőlem elválasztani örökre? Mondja meg nekem az igazat. Hosszan tápláltam magam hiu reménykedésekkel, s látom, hogy barátaimnak igaza volt, midőn nem akarták azokat bátorítani; most hát szeretném ismerni sorsomat. Mondja meg, ön tudja, — hogy nem élek vissza a kérdésekkel.

— Mert a grófné kívánja, s mert joga is van tudni az igazat, megmondom azt. Bizonyos, hogy Flamarande gróf jobban mint bármikor, akarja most, hogy csak egy fia legyen.

— Tehát Montesparre asszonynak igaza volt; el vagyok végleg ítélve, fölmentés reménye nélkül. Mondjon el mindent, Károly. Ez alkalommal ragaszkodom a kérdéshez, melyet egyszer már intéztem önhez. Azzal vagyok vádolva, hogy gyáván hódoltam egy gyalázatos támadás erőszakosságának, vagy hogy öntudatosan szegtem meg a hitvesi becsületet. Feleljen bátran. Most már mindent elviselhetek.

Hangjában annyi biztosság, tekintetében akkora büszkeség volt, hogy nagyon megzavarodtam. Ha nem tudom, hogy kezemben van vétkének bizonyítéka, leborulok lábaihoz, bocsánatot kérendő kételyeimért.

Azt feleltem, a mi igaz volt: Flamarande gróf soha nem beszélt határozottan velem e kétes pont felől. Kedélye bizonyára föl váltva hajlott e lehetőségek mindegyikéhez, de nem állapodott meg semmi-
ben, kivéve azt, hogy Gaston nem az ő fia s semmi e világon nem rendithette meg azon határozatában, hogy őt késedelem nélkül eltávolítsa.

— De hát a nyilatkozat, melyet önnek aláírt, s melyet ön a dajka elcsöndestítésére kényszerült neki megmutatni.

— E nyilatkozatot én követeltem tőle. Azóta ismét visszavette azt.

Egy hazudság volt, mert e becses papir, melytől Gaston sorsa függött, még mindig kezeim közt volt; de Flamarande grófné vakmerőbben hazudott, mint

én, tagadván Salcédéhez való viszonya minémüségét. Mindketten hazudtunk tehát. Őt igen leverte az, hogy kisiklani látta kezei közül üdvének azon eszközt, melyre leginkább számított. Elhalványodott s leült egy padra, mert e beszédközben már a kertben sétáltunk.

Sokkal többet szenvedett azonban egész életén át, hogy sem hozzá ne szokott volna, erőt venni magán. Jól van! szólt mély sohajjal, azt akarják, hogy a Salcède fia legyen, s hogy egy veszély s botrányteltjes pör eltemettessék, bele kell nyugodnom, hogy az legyen az atyja, kit Flamarande gróf annak vél. Szörnyű dolog ez, de így van!

— Csodálom, felelém, hogy a grófné, ki ártatlanságában oly erősnek s férje gyanúira oly érdemetlennek mutatja magát, a pillanattól kezdve, melyben megtudta Gastontól való elválasztatását, soha nem állt a gróffal határozottan szembe s nem kívánt magyarázatot.

— Megkísértettem egyszer, de lenyügözött a rémület, melyet ő kelteni tud. Kész voltam fenyegetni, követelni. Ő dühbe jött s ő is fenyegetett, mily kegyetlen fenyegetéssel, ön tudja: el akart választani másik gyermekemtől; külföldre akart vele utazni. Tetszésemre hagyta, hogy indítsak válópört, s elhagyta volna magát íteltetni, de vagyónát Roger javára értékesítette volna, sőt azon iszonyu tudatban nevelte volna, hogy anyja a házasságtörésből szült gyermekét elébe helyezte. Meg kellett hódolnom s elhallgattam.

— El kell még yalamit mondanom, hogy a

grófnét megnyugtassam, legalább egy pontra nézve s ez az, hogy a gróf értesítve van — nem is sejtem, hogy ki által — a grófné titkos találkozásairól Salcédével s Gastonnal. El van szánva szemet hunyni ezek felett, s nem kívánja, hogy Gaston elválasztásék attól, a ki életét neveltetésének szánta.

— E beleegyezés sem az ő jóságának műve, felelt élénken a grófné; mindezt ő csak nagy későn fedezte fel, s tudom, hogy nem ez ön útján. Akkor már nem lehetett Gastonnal kis gyermek módjára bánni. Salcède urat sem lehetett Flamaranderól eltávolítani, mert ő saját földjén lakott. A mi azt illeti, hogy engem megakadályozzon elvett fiam a nélkül való láthatásában, hogy tudassam vele, ki vagyok én s ki ő, . . . igen, ezt megtehetette volna. E miatt remegtem, s e miatt nem mertem átölelni sem Gastont, hogy el ne fogott volna a rémület, hogy elvesztem Rogert. Ön azt mondja, hogy ő elnézi e találkozókat. Természetes! Jól tudom, hogy soha sem érdekesített arra, hogy féltékeny legyen rám!

— A grófné téved. Volt idő. . .

— Igen rövid idő, melyben hihettem, hogy szeret; de hogy az oly gyorsan mellőzésbe menjen át, hiányoznia kellett ez érzésben a komolyságnak.

— A grófné megengedi, hogy kimondjam, hogy e részben a vétek Salcède ur részén van. Ő sokat ártott a grófnénak.

— Igaz, ön látta őt távozni szobámból, a melyben férjem találta őt, midőn én nem tudtam, hogy ott van; s Salcède szintugy nem, hogy én ott vagyok. E vétek csekély, s ő azt nagyon levezekelte.

— Nem vezekelheti le Gastonra nézve, a kit vagyonától s nevétől fosztott meg.

— Nem baj! Gaston Salcéde vagyonát s nevét nyeri a helyett.

— Bizonyos a grófné ebben?

— Bizonyos vagyok.

— Salcéde ur még ifju arra, hogy lemondjon a házasságról.

— Én bizonyos vagyok benne.

— S a grófné beleegyezik abba, hogy felfogadja Gastont.

— Föl kell fogadnia, mert a valódi atyja kien-gesztelhetlen. Igen, beleegyezem, bármily fájdalmas legyen is az rám nézve. Eleintén legalább azt reméltem, hogy a Salcéde ur s Montesparre asszony közti házasság fiamnak gyöngéd anyát ad, s a marquis sem lesz nőtlenségre kárhoyztatva; de Montesparre asszony bár eleve elfogadta e gondolatot, később visszautasítá azt, s ugy látszik, más tervei vannak iránta.

— Különben, szólék egy kissé meggondolatlanul, Salcéde ur ugysem fogadta el soha e házasság gondolatát.

— Ön tudja Károly? Bizonyos ön ebben? Hogy tudhatná ezt?

— Az odaadás, melylyel magát e grófnő fiának szentelé, mutatja vonzalma hüségét.

— Ugy van! kiáltá oly szenvedélylyel, melyet meg sem kísértett elrejteni előttem, hü s bámulatra készítő barát ő! Hála néki, Gaston, kit arra itéltek, hogy ismeretek nélkül, műveletlenül, az elhanyagolás

által tán elcsenevészve éljen, teljes kifejlődést nyert.
Ma már férfi ő, s oly valódi értékű férfi, mint az, aki
nevelte !

Ugy tetszett, hogy Flamarande grófné leve-
tette az álarczot, s teljes bizalommal bizta rám
magát.

OSZK

LVI.

E naptól fogva mindig elmondá nekem a grófné szenvedéseit. Mióta el volt választva Rogertól, sokkal élénkebben érezte azokat, s jelenléte által nem lévén korlátolva, szükségét érzé elmondani e szenvedéseket nekem. S így föltárta előttem egész önlegyőzés és titkos izgalom-teli életét. Nem volt olyannyira passiv áldozat, minőnek én tartám. Az anyai szeretet emberfeletti erőt adott neki elnyomni fájdalmát, de azért nem kevesbé erőszakosan érzé azt, mit igaztalanságnak nevezett, s a mivel sujtották, s a melyre úgy tetszett nekem, tulságos sokszor tért vissza. Nem tudtam megállni, hogy meg ne mondjam neki, hogy beszélni akarván vele Gaston felől, mindenhová követém, s azon időben, midőn rágalmazottnak hittem, egyszer megláttam őt a boulognei erdőben légyotton Salcéde ural.

Elnémitott a biztosság, a melylyel, szemem közé nézve felelt: — Ha azt is hallotta ön a mit mondék neki, ánnál jobb. Meglepőnek találja-e ön, hogy gyöngédségemet legmelegebben nyilvánítám azon ember iránt, ki visszaadta nekem fiát s ki egész életét annak áldozá? Keressen ön a világon csak még egy embert, a ki, ha mindjárt atyja is azon

gyermeknek, annyit legyen érte áldozni képes, hogy egy hősivatagba temesse magát mint paraszt csak azért, hogy mindennap láthassa s atyailag oktathassa! Volt-e Flamarande gróf Roger iránt ily odaadó gonddal s ily mérhetlen gyöngédséggel? Tán kevésbé lehetne ilyesmin csodálkozni egy aggastyánnál; de Salcéde ur úgy szólva maga is gyermek volt, midőn életét gyermekemnek szentelé. Valóságos angyal volt ő, s én nem mondtam volna meg, hogy szeretem őt lelkemből! S ön, Károly, kárhoztatni tudna, hogy e percztől fogva legjobb barátomat láttam benne.

Akkora meggyőződéssel beszélt, hogy nem tudtam, mit felelni. Ezt látszott mondani: — Igen, szerettem őt azon naptól fogva, melyen megtudám, hogy miatta üldöztetem! Addig ártatlan valék s Gaston törvényes gyermek; de férjem igaztalan vádjainak hatása az volt, hogy egy, szenvedélyemre érdemesebb ember karjai közé vettem magam.

Ha hihettem volna, hogy mindez igaz, fölmentem őt, de a bizonyíték az ellenkezőről kezeim közt volt. Nem mertem elébe lépni e bizonyítékkal, melynek megszerzési módja felett pirultam. Csak Roger végső veszedelembé jutása esetén éreztem magam képesnek felmutatni azt.

Könnyü szerrel megtudtam Gastonnal való találkozásai részleteit. Évenként egyszer, május felé, titokban Montesparreba utazott. Onnét, parasztnőnek öltözve, elment vagy Flamarandeba, a hol egy földalatti folyosón jutott be az Ambrus és Gaston által lakott toronyba, vagy a Menedékházba, a mely-

ből, szerinte, az ily látogatások néhány napjára Salcède ur számüzé magát, vagy végre elment valamely vidéki vásárra, a hová Ambrus, a fiatal ember kíséretében, a Michelin nevelte csikókat hajtá. Ruházatra, a speczialis ismeretekre, a nyelvre s a külső jelekre nézve Esperane bizvást Michelin vagy Ambrus fiának látszott. A tájnyelvet beszélte, szőrén ülte a lovat, a korcsmába járt, s a csempészekkel üzérkedett. Egészen meglepő volt hát, ha művelt emberekkel jöven össze, egyszerre ő is is ilyennek látszott. A grófné elmondá nekem utolsó találkozását vele.

— Ez évben, a Puy-Márie egyik oldalán találkoztunk. Kedve jött a magaslaton tölteni a pásztorok társaságában az évszakot, s Salcède nem látta helyén ellenszegülni ez óhajnak, oly indokokból, melyeket nekem nem mondott meg határozottan, de melyeket én kitaláltam.

— Szabad nekem is megkísértenem, kitalálni?

— Szabad; kísértse meg.

— A fiatal ember szívében bizonyára a szerelem szólalt meg.

— Ugyvan! de nála ez nem oly láz, mint Rogernél, mely képes az első szembeötlő szépségért való rajongásra, hogy más nap egy másikért elfeledje azt. Gaston vad környezetében regényes eszmékben nevelve, az egyszeri s örökké tartó szerelemtől álmodik. Már jó idő óta szomorunak s merengőnek találta őt Salcède; még dolgozni sem tudott. Majd aztán megvallá neki azon szándokát, hogy nőül veszi Michelin Karolinát.

— Keresztleányomat?

— Keresztleányát. Kedves, okos, csinos s ér-

telmes lány ő. A Gaston növendéke, a mint Gaston Salcéde-é, s én azt hiszem, hogy miben sem áll alatta a nagy világ hölgyeinek ; de Gaston ifjabb, semhogy megnősülhetne, s a helyzet, melybe jutott, különös gátakat is emel erre nézve. Anyakönyvi kivonat nélkül nem nősülhet s mi nem árulhatjuk el neki, hogy az övé a sévinesi polgármesteri hivatalban van. Nem tudom micsoda jegyzői fölvételre lenne hát szorulva, mely Flamarandeból keltezve, nem adna neki egyéb nevet csak azt, mely alatt ismerik, az Esperance nevet ; de erre is formaságok szükségesek. — Végre is látván, hogy mindenesetre legalább is várnia kell, az én jó fiam el akart távozni Karolinától, hogy legalább egy időre feledje. Ebből látja ön ez ifju ember elveit s becsületességét, kit a magányban egy tudós nevelt, ki maga is keresztény bölcsész.

Közeledni látván találkozásunk idejét, le akart menni a Menedékházba ; de én tanyáján akartam meglepni, s Ambrus esti szürkületkor vezetett oda. Pompás idő volt. Rétről s erdőtől csupa jó illat szállongott felénk, a patakok a kikelet dicsdalát zengedezték s szívem velök örvendezett. Ajkam a csillagokhoz rebegett gyöngéd üdvözlő imát, a csillagokhoz, melyek oly szépek e vidéken ; majd hogy örült nem vagyok, a hányszor szegény számkiüzött fiamhoz közelitek. Nem várt még rám, aludt. A kutyák sem igen ugattak. Ambrus ismervén, könnyen elcsitítá őket, levezetett nyughelyéhez, mely a sziklába vájt pincze egy neme volt, fölül deszkatetőzettel. Megnézte, hogy Gaston egyedül van-e, s azután felkölté. Ah Károly, ha ön hallotta volna szive kiáltá-

sát első ébredésekor. Az én szívemet annyira meghatotta az, hogy áldom istent, a miért szenvedéseim közepette a boldogság ily pillanatait biztosítja számomra. Aztán fékezte hangját, de egy pillanat alatt s oly gyorsan előttem volt, mint egy menhelyéről kiriasztott szarvas. Ön régen látta őt, Károly s így nem is képzelem, mily szép. Még tán szebb mint Roger; szemei gyémánt feketék, haja valóságos selyem, természetesen fésülve, mosolya utánozhatlan, s rokonszenven s az érzelmesség véghetlen mély vonásait tanusítván. Szakála még nincs s általában kisebb, mint Roger, kifejezése azonban erőteljesebb s inkább férfiasabb nála. Nem is oly gyermeketegen áradozó, mint ez, valami szegény emberi komolyság s tartózkodás van benne. Ő nem áraszt el csókjaival, mint öcscse, hanem lábaimhoz fekszik, s ajkait kezeimre forrasztja; ám csakhamar érzem lecsorduló könnyeit s egyetlen szava több, mint a kedveskedő kifejezések egész áradata.

Még alig ölelhetém át midőn Ambrus, ki kívül örködött, bejött, hogy elrejtsem. Két más pásztor érkezett meg Michelin egy csordájával, hogy Esperancet helyettesítsék, mert ő, azt hívén, hogy engem a Menedékházban láthat, néhány napi távollétet jelentett be.

Beszélgetésük s az állatok elhelyezése elég hozadalmasnak tetszék előttem. Hallottam fiam szavát tekintélylyel uralkodni a többieké, s a békétlen állatok bögése felett, s a hegyi pásztor e hangja mindig oly idegenszerűen hangzik az ő ajkairól felém. Némulva hallgatám s figyelve szemlélém. Minő ér-

lyes ő! Fél tettem, mert a tehenek rohantak egy nagy istállóba, bezárt borjaik viszontláthatására, s félő volt, hogy mindent összezuznak. Végre Gaston színlég eltávozott, elbucsuzva társaitól, kik minden áron ott akarták még az éjen át tartani, s azt mondták, hogy bolond, ha ily későn utra indul. Nem tudván őket eltávolítani a közelből, engem vitt el onnét, s Ambrussal együtt egy más tanyát kerestek, egy félig leomlott odút, melynek Ambrus kijárása előtt telepedett le, úgy hogy benn ketten maradhattunk együtt, én és gyermekem. A réginek találván édes hangját, szabályos beszédét, határozott, s a Salcédéhez hasonlóan válogatott kiejtését, bámultam e rögtöni átalakuláson, mely benne nyilvánult, mintha az én gyermekemben két különböző ember egyesülne. Ne lepjen ez meg, szolt ő. Voltakép csak egy ember vagyok, vagy voltakép az egyik irány uralja bennem a másikat, s ez a vad ember. S midőn én ijedve kiálték föl, elmagyarázta lelke irányát, úgy a mint azt most már öntudatosan ismeri. Szenvedélylyel szereti a természetet és soha más látványban nem gyönyörködik; a művészetek kevés becsüek előtte, s nem érzi szükségét ismerni azokat. A természeti szépségek költői fölérzése által azonban ennek daczára is művész ő; s e részben nem éri be az általános bámulással. Akarja ismerni a földi dolgok miértjét s mikéntjét. Szenvedélyes naturalista, s ime ezért mondja magát vadnak, mert szerinte a magány oly büverővel bir, a mely mindent tulszárnyal, s mely meg nem fejthető — Ez felel meg, mondá ő, a kezdetleges ember titokzatos

ösztöneinek, s ha valaki nem ily ember, nincs is fogalma arról. Ugy magyarázom meg ezt önnek, Károly, a mint tudom, mert nem értem ugyan teljesen fiamat, de kitalálni vélem okoskodását. Én nem vagyok kezdetleges lény, a társasághoz tartozom, melyben s mely szerint élnem kell; de midőn Gaston beszél nekem ama sajátos illatról, melyet a pusztaság lehel ki, s azon eszmeáramlatról, melyet a hegység magaslatai költenek, érzelmvilága engem is fölhevít s a természetet én is az ő szemeivel látom.

— Nem gondolja ön, szóltam a grófnéhez, hogy a magány e szeretete egy szerelmes ifjunál azon vágyban sarkalhatik, hogy soha ne kelljen elhagynia a környezetet, melyben a szép Karolina él?

— Óh, felelt, bizonyára hozzájárul ez is; de nem volt szabad kérdenem, s én nem is mertem volna kérdeni. Hogyan értessem meg vele, hogy ő nem oly vad, minő lenni akar; hogy a társadalomhoz tartozik, melyet eltaszit; hogy atyja, hogy családja van, a mely nélkül végre is nem köthet érvényes házasságot. Akarja bár Flamarande gróf vagy ne, fia végre is hozzá tartozik, s nem tudom mennyire engedné lelkiismeretünk, az enyim is, mint Salcède uré s az öné, Károly, széttépni e családi kötelék lánczait, hogy Gaston és Karolina egymásé lehessenek. Ha férjemnek valaha eszébe jutna elismerni fiát, soha nem egyeznék e házasságba, s ha azt megkötve találná, bizonyára megsemmisítését követelné.

LVI.

Flamarande asszony e bizalmas közleményei bennem egy eszmét keltettek, melyet igen jónak hittem. Hajlandónak látám engedni Salcède sürgetéseinek, ki fiává akarta fogadni Gastont, soha sem tárandó előtte fel törvényes jogait a Flamarande névre s vagyonra. Az anya azonban még habozott, egyrészt a lehető bocsánat légvéraiban reménykedvén, másrészt vonakodván a közvetett beismeréstől, melyet fiának szeretője által való felfogadtatása jelentett volna.

E reménykedés és e félelem egyként hiába valónak tetszett előttem. Flamarande gróf soha nem tér el határozatától s meggyőződése sem tiltá is, hogy azon dolgozzam. Másrészt Flamarande asszony megőrizvén anyasága titkát, nem vallott volna meg semmit, s így minden jobb leendett volna. Roger maradt volna végleg a család egyetlen fia, s az én működésemnek ez volt egyetlen czélja.

De megismertetvén magát idősb fiával, a gróf né igen koczkázatos lépést tett. Lehetséges volt-e, hogy a fiu őt parasztnőnek higgye, mikor ez álöltözet oly kevéssé illet szépsége minémiségéhez? A grófné mondta, hogy a fiu soha semmit nem igyekezett meg-

tudni felőle, s hogy oly mértékben, a mint növekedett, egyre kevesebbet tudakozódott saját maga felől is. Boldog volt, hogy láthatta anyját, s imádta őt; nem is jutott eszébe, hogy annak tán igazolnia kellene magát valamely gyanu alól, melyet ő ápolhatna iránta; végre Salcéde csodálatos nevelése folytán, nem volt benn semmi ambíció, semmi kíváncsiság s gyermeki szeretete a regényesség vallásos hajlamai-val tulemelkedett mind azon társadalmi tekinteteken, melyeket mások ápoltak.

Mindennek daczára azonban az első véletlen folytán össze jöhetett Flamarande grófnéval, s fölismerte anyját. S e percztől kezdve minden megváltozhatott szemei előtt. Én igen skeptikus vagyok, s nem hiszek az ifjuság entuziazmusának örökiségében. Az én nézetem szerint e fölfedezés fölkelte volna nagyravágyását, s veszélyeztette volna öcscse biztonságát. Ki tudja, Flamarande gróf elkerülendő a botrányt, nem egyezett volna-e bele, hogy közzétessék a nyilatkozat, melyet rám bízott?

Ugy tetszett nekem, hogy ha Esperance egybekel Karolinával valamely név alatt, melyet a flamarandei jegyzőség ad neki, ez által új illetősége támad, mely nehezebbé teszi bebizonyítani, hogy a gyermek Nizzában neveltetett s Sévinesben született. Számításaim lehetnek hibásak vagy helyesek, de megkísérteni lehetett azokat. Flamarande asszonytól tudtam, hogy Michelin nem ellenzé leányának egybekelését Esperance-val, ki mindent egybevéve jó partie volt (még mindig fizettük érte az évi díjat) s csak névtelen s családtalan volta okozott kis nehézséget.

Michelinnek a maga módja szerint aristokratikus eszméi voltak. Régi okmányokból kikutatta, hogy ősei rég elmúlt időktől fogva bérelték s lakták a flamarandei majort; majd hogy nemesnek hitte hát magát, s fiágát kihalni látván, az Esperance nevet nem találta elég jónak arra, hogy a Michelin-név folytatását képezze.

Nagyon egyszerűen lehetett volna eljárni, s pedig úgy, hogy Salcède fiává fogadja Esperanceot, s így megkönnyítse a házasságot; de hogy Salcède beleegyezik-e a házasságba, azt nem lehetett tudnom, s a grófné nem tudta, mert eddigelé nem tulajdonított nagy fontosságot az ifju ember hajlamainak.

Még egyszerűbb lett volna, hogy Michelin dicsőségteljes nevét is reá ruházza a gyermeke, kit úgy is ő nevelt. Hogy erre rábirja, Flamarande gróf is hozhatott némi áldozatot. Negyvenezer, ötvenezer frtnyi házassági ajándok Esperance számára oly gazdagság lett volna, mely előtt elenyészik minden kételkedés. Ez adományt én kézhez juttathattam mindenek tudta nélkül s névtelenül. Tán akkor Salcède ur elszánta volna magát, hogy nyilatkozzék, akarja-e a gyermeket fiává fogadni, akár hogy megakadályozza e házasságot, akárhogy jóváhagyja azt.

Mikor e terv megfogamzott bennem, egészen rajongni kezdék mellette, úgy hogy régi tevékenységemet visszatérni érzém. Tán, a mint azt később szememre is vetették, a cselszövés azon szükségérte nek engedtem, mely életem végzetes tulajdonsága volt, s mely a mindennapi élet tétlenségében ugyszólva enyészetre kárhoztatott. Én pedig komolyan azt

hivém, hogy valóban Rogernak szolgállok, s a család sorsa érdekében cselekszem.

Még csak Flamarande gróf beleegyezése volt hátra, s időm nem volt veszteni való, mert a grófnő, felhasználva Roger távollétét, Montesparreba készült. Kértem, hogy várjon még pár napig, s azt mondtam, hogy utolsó kísérletet teendő megyek férjéhez. Ez ígéret annyira megfelelt vágyainak, hogy elismerését nyilván kifejezte s sietteté Londonba indulásomat. Am ott olyasmi történt, a mi mindent kérdésessé tön. Flamarande ur veszélyesen beteg volt; a májbaj rohamosan elővette újra. Ágyban találtam, nagy fájdalmak között. Elkinzott arcza egész földszinü lön. Egyszerre husz évet öregedett. Első tekintetre látám, hogy vége van.

Rögtön beszélni kívánt velem, s fájdalmai daczára elrendelé, hogy magunkra hagyjanak. — Az idő sürget, szólt. Tudom, hogy el vagyok veszve. Ne irjon nőmnek, nem fogadhatom el őt itt. Ön azt mondja, hogy fiam Moszkavacban vagy Odessában van; ő nem érkezhetnék meg hát idején, hogy lászon. Ő keveset ir nekem, s egyáltalán nem nagy vonzalmat tanusit irántam. Én sajnálom, hogy nem érhettem vele azt el, mit óhajték. Valóságos végzet az, Károly; én kizárólag csak Rogert óhajtám szeretni és semmit nem találtam benne, mi tetszett volna nekem. Vigasz nélkül hagyom el a világot. Nehány év óta az angol spleen vett erőt rajtam, s tán szétrobantom koponyámat, ha a betegség nem foszt meg életemtől. Mi előtt meghalok, beszélni akartam önnel. Ép jókor jön ön. Megvan még a nyilatkozat,

melyet ön Gastonra vonatkozólag alájegyeztetett velem ?

Féltem, hogy még megtalálja ezt erősíteni. Felindulva látszott Roger ellen. Féltettem kedvencze-
met. Azt feleltem tehát, hogy egy menouvillei kirán-
dulásomban lovam a vízbe vetett, s ott úgy át-
áztam, hogy a nálam volt papirok mind megsemmi-
sültek.

Nem volt okom aggódni. A gróf igen elégt-
nek mutatta magát a történet fölött. — Remélem,
igy szólt, hogy ön nem csal meg ; de bármint legyen
is s bármint történjék is, esküdjék meg nekem örök
üdvösségére s az ur Jézus nevére, hogy soha nem
lép föl ez okmánynyal az idegen gyermek javára. Én
azon szeretetre esküvém, melyet a törvényes sarj
iránt érzek. — Ön nem habozott, szólt ő. Látom,
hogy ön kiábrándult azon illuzióból, melyet . . . a
nők erényét illetőleg ápolt ; azt akará mondani, hogy
n ő m erényét illetőleg, s csak az illemnek hódolandó
szólt amugy. Én nem feleltem, mert sokkal jobban
meg voltam győződve a grófné vétkéről, semhogy vé-
deni tudtam volna, de sokkal nagyobb volt iránta
való vonzalmam, semhogy vádoltam volna. Hallgat-
tam tehát. — Most, folytatá, intézzük el Salcéde ur
fiának sorsát. Miután atyja úgy szólván elismerte őt,
remélem, hogy ön nem tesz érte semmit, mert neki
nincs is szüksége rá.

— Bocsánat, gróf ur, ép most akarok öntől
erre nézve kérni valamit. — S kifejtém előtte terve-
met. Ő teljesen magánál volt, midőn hallgatá, jóvá-
hagyta, s azt mondá, vegyek ki szekrényéből negy-

venezer frankot, hogy e tétel ne szerepeljen számadásaimban.

E társalgás után rosszabbul lett, s a papot hívatta. Most, szólott, midőn ismét egyedül maradtunk: — Nincs erőm írni, szólott de megbizom önt, mondja meg nőmnek, hogy halálos ágyamon megbocsátottam neki. Lehet, hogy azt fogja tetetni, mintha megvetné bocsánatomat, mert ő azt állítja, hogy ő a sértett. De mindegy; megbocsátani kötelességem s én megteszem azt.

— De annyira nem megy a gróf, hogy visszafogadja Gastont?

— Semmi esetre sem! Isten nem kívánhat tőlem ily hazugságot.

— Ez volt utolsó szava. Mély öntudatlanságba merült s még az éj folytán meghalt. Vánkosa alatt egy nevemre czimzett levélborítékot találtam. Száz-ezer franknyi ajándok volt számomra abban bankjegyekben, s reám bizta, hogy vigyem bebalzsamozott testét Flamarandeba, hogy ott elődei maradványai mellett nyugodhassék. Kijelenté egyszersmind, hogy végrendeletet nem csinált, a törvény eléggé örködvén hagyatéka hovafordítása felett.

Táviratilag tudattam Flamarande grófnéval s Rogervál, hogy utnak indulok Francziaországba s Flamarandeba, mihelyt szomoru teendőim megengedik elhagynom Londont. Az örökösödés felvételét az illetékes közegekre bízam. A gróf kedvese valami nagy bánat nélkül, de magával semmit nem vivén, hagyta el a palotát; bőven gondoskodva volt róla, mint az később kiderült.

Calaisba 1862 augusztus 1-én érkeztem. Ekkor már a vasuton gyorsan eljuthattam innét Clermontba s onnét könnyen átszállithattam az ólom koporsót, melynek kísérésével meg voltam bizva, Flamarandeba.

A partra szálláskor Flamarande grófné már várt; ő kötelességének tartá innét szintén kísérni férje tetemét. Föltünőség hajhászása, tettetett bánat tanusítása nélkül, de vallásosan s komolyan tevé ezt. A tetemet egy templomba vitték, a hol gyászisteni tiszteletet tartottak felette, azután egy külön vasuti kocsiba tétetem, hogy örködésem alatt Párisba vigyék, a hol egy második engesztelő szent misén barátai s rokonai is jelen voltak. Innét aztán dél felé indultam a tetemmel, melyet a grófné még mindig kísérni akart. Roger azt távsürgönyzé, hogy rögtön megindult Franciaországba, s hogy velünk Flamarandeon találkozik, hogy ott részt vegyen atyja temetésén.

Mindebben gyorsan, gondolkozás s eszmecsere nélkül állapotunk meg. A táviró stylje elmellőztet minden banális szót, de elmellőzteti az érzelmek hangját s a természet szavát is.

LVII.

S így a több mint husz év óta kijátszott, ellenzett, tényleg legyőzött végzet visszakövetelni látszott jogait s parancsoló szavával teljes számban hozta össze a Flamarande családot ama sziklákon, melyek bölcsőjét képezék.

Minden fordulattal, melylyel közeledtünk, rémültebben gondolék a perczre, melyen az anya s két fia, kik nem ismerik egymást, anyjuk jelenlétében találkoznak Gaston atyjával, ki még él s tevékeny s Roger atyjával, ki tehetetlen, halott, érczkoporsójába lezárva van, s mindnyájok gondolatában a válság félelme lebeg, melyet az ő utolsó akarata provokált.

Gondolt-e e veszélyre, midőn Flamerandeot választá temetkezési helyül? A vágy, hogy ősei mellett nyugodhassék, minden utógondolat felett tulnyomó volt-e benne? Azt hitte-e, hogy sem neje, sem távollevő fia nem lesznek jelen a neki adandó végtisztességen? vagy tán e rendeletet azon végső küzdelem pillanatában adá már, midőn a mult széteszik, mint hiu álom? Nem kért tőlem tanácsot s nekem csak engedelmeskednem kelle s én a kikerülhetlen összeütközés előtt mintegy passivvá levék.

E gondolatok gyakran fordultak meg agyamban azon órák alatt, míg szemben ülék a halottas vagonban Flamarande grófnéval. Ugyan e vasutkocsi egyéb részében ültek Hurst miss, két, a grófhoz igen ragaszkodó inas, s két idős rokon, ki elakarta a grófot kíséрни egész Clermontig. A grófné majd ezekkel, majd azokkal utazott. Folyton komoly, merengő volt, a mint helyzete parancsoló, sőt annyira tartózkodónak láttam, hogy aggódni kezdék. Tünődni látszott nagyon az új láthatáron, mely most előtte nyílt, azonban nem akart szólni sem aggályairól, sem reményeiről, s midőn minden áron szórakoztatni akarván, azt mondtam neki, hogy most fog történni először, hogy két gyermekével együtt találkozik, ő édes mosolylyal tekintett rám, mintha köszönetet mondott volna, s nem szólt egy szót sem.

Azt hívéм, hogy kitalálom gondolatát. Nem volt semmire sem elhatározva. Férje váratlan halála mindent újra kérdésbe hozott. Végre a Flamarandei sziklák közeledtével, midőn sürgetém, hogy feleljen, minő irányban szeretné, hogy én cselekedjem, így szólt: »Jó Károly, én még semmiben sem állapodtam meg. Mit tehetnék én Salcéde tudta, s akarata nélkül? Nincs-e az általa fölnevelt gyermekhez szentebb joga, mint Flamarande urnak volt Roger-ra, a kire több mint tíz év óta nem is gondolt? Nem fogadni vissza Gastont, ez részemről Gaston szemei előtt egy soha el nem követett bűn bevallása lenne. Ön azt fogja mondani, hogy elismerni őt ugyanily veszélylyel jár, mert azon hitre fogom hozni, hogy nem igaztalanul gyanusítottam. Nem tudnám magam igazolni,

csak ha atyját vádolom, s nem akarom, de nem is szabad, vele megátkoztatnom atyját. Nagyon különös helyzetben vagyok s most értem, mennyire igaza volt Salcédének, mikor kért, hogy ne lássam Gastont azon korban, melyben visszaemlékezhetnék vonásaimra; meg is ígértem, s csak mikor a gyermek beteg volt, veszélyben forgott, akkor mentem hozzá, s ő oly gyöngéd, oly szeretetteljes volt irántam, hogy nem volt erőm többé elhagyni. Meg akarom kísértetni, hogy most ne találkozzam vele s tán sikerülni fog előtte eltitkolni, hogy anyja a parasztnő nem más, mint Flamarande grófné; de ha mindjárt elküldenők is valamely távoli vidékre, a hol nem lenne koczkázattva, hogy velem találkozzék, lehetséges lesz-e örökre elrejteni előle az igazságot? Másrészt nekem csak egy kívánságom van, az hogy bármi név alatt, csak-hogy közelemben éljen. Mindenbe beleegyezném csak magam magamat. Soha nem hagyott el, én tápláltam, hogy el ne válaszszanak tőle. Elszivelném gyanuit is, ha gyanakodni kezdene. Biztos vagyok, hogy csakhamar leküzdéné e gyanukat s azért nem szeretne kevésbé.

— Lehetséges, feleltem, hogy azon nevelésnél fogva, melyet nyert, ő legyőzné azon gyanukat; de asszonyom, ön csak Gaston ur gyanuira gondol, s teljesen feledni látszik azt, hogy Rogerban is fogamzhatnék ily gyanu.

Flamarande grófné, ki melettem haladt a hegyi uton, míg a Murat-ban fogadott kocsik többi utitársainkkal nem messze tőlünk a mélyedésben haladtak, egyszerre megállt oly rémüléssel, mintha ki-

gyöt dobtam volna léptei elé. — Roger? kiáltá, Roger gyanakodnék reám? Ah erre nem gondoltam soha. Ne is mondja ezt nekem, Károly, Roger mindig bizni fog anyjában, mint az istenben.

— Igaz, hogy a grófné jobban számíthat az ő gyöngédségére, mint Gastou uréra. . .

— Azt nem mondom; de Gaston csak szive ösztöne nyomán ismer, Roger azonban ismer, mint mindig körülé, javára, segélyére voltam, élete minden pillanatában. Roger s én egy lény vagyunk, két személyben. Nem, nem, nem félek Roger miatt; így szölok hozzá: atyád, mint tudod, különcz volt, s első sarját egész nagykorúságaig így akarta neveltetni. Szenvedtem e miatt, de meghódoltam, mert féltem, hogy veled is így talál bánni. S Roger nem fog többet kérdezni s imádni fogja bátyját! Oh ez oldalról soha sem fog bubánat érni.

— Bizonyára nem, de Roger nagyon fiatal; azután szenvedélyei, igényei vannak, s hozzá szokott, hogy egy bizonyos rangra tartson számot a világban. A javak ketté osztása jelentékeny változást idéz elő.

— Ugy lehet üdvös változást, Károly! Eleget féltem e nagy vagyon miatt Rogert, ki oly fiatal, s oly mohó a gyönyörben. Ha fél oly gazdag lesz, csak fél annyi bolondságot követ el. A kérdés külömben nem ez; ha csak e szempont forogna fenn, nem is venném számba, mert Gaston jogai mindaddig elévülhetlenek, mig illetékessége valamely boldogságára szükséges hazugság által máskép nincs megállapítva, a mitől azonban én, nem titkolom ön előtt, nagyon vonakodom. Ön ugy látszik Salcéde felfogásá-

ban osztozik s távol legyen tőlem, hogy bűnül rójam fel Roger iránti gondosságát. Sőt inkább köszönöm, ámbár ma még nem tudom mire szálni magamat. Tanácskoznunk kellend, mert Montesparre asszony nézetét is meg kellend hallgatnunk; ígérem, Károly, hogy önt is meghallgatjuk, s nagy tekintettel leszünk véleményére; azonban kettőztessük meg lépteinket, barátom, mert azt hiszem, Roger-t már Flamarandeon találjuk.

Nem reméltem, hogy Roger a következő nap előtt mekérkezzék. Montesparre asszony, kit táviratilag értesítettünk, már megérkezett a kastélyba. Előnkbe jött Michelinékkal s Ambrussal. Sem Gaston sem Roger, sem Salcéde nem voltak még itt. A tornyot a két nő s kíséretük számára szerelték föl. Jó s új ágyak és butorok voltak benn, melyeket emlékezém, hogy a menedékházban láttam, azután szőnyegek s más minden kellék. A kápolnában cзыpruságakkal diszitett katafalk lőn felállitva a koporsó számára. A saint julieni lelkész ugy szólva várt rá imával. A gyászszertartás s a sirboltba való lehelyezés más napra volt kitűzve. Vajjon ez előkészületeket is Salcéde intézte-e? vetélytársa végtisztességét is ő rendezte volna?

Midőn mindenki helyén volt, engedtem Micheliné meghívásának, kik nem akartak nélkülem ebédelni, s akkor hivatalosan bemutatatták nekem Karolinát, kit már észrevettem előbb is, s ki most megölelt s keresztatyjának nevezett. Angyali teremtmény volt ő, maga a megtestesült választék egyszerű öltözékében, s arcza értelmes és érzelmes magatartása

szivem mélyéig meghatott, s a vágy, hogy boldognak lássam, csatlakozott ama másik vágyamhoz, hogy Gaston örökké a hegyek lakója legyen. Hamar kivettem, hogy Gastonra nézve senki sem sejtí a valót, csak Ambrus tudott mindent, de ő sem mutatott semmit. Nagy ügyessége mellett igen egyenes gondolkodásu is volt ő, s azon igazán szívélyes fogadtatásból, melyben részesített, látam, hogy semmit sem tud kutatásaimról a menedékházban.

E derék emberek szintugy mint Flamarande asszony és Roger a legkitünőbb s legmegbízhatóbb egyének tartottak engem. Csakhamar azt is láttam, hogy Salcéde s Montesparre asszony szintugy gondolkodnak felőlem, s Ambrus mondta el, még az első este, sétálva a kertben s pipáját szíva — szivarom nem kellett neki — az illetők érzületeit e részben.

— Lássa ön, szólt, midőn önt álöltözékben fölismertem a »La Violette«-nél, a mint a kicsikét idehozta, azt gondolám, hogy ön gazember, ki urának valamely titkát rejtegeti. Eleve azt hittem, hogy a gyermek a grófé, neje tudtán kívül; de midőn a kutatások, melyekre Alfonz ur felszólitott, tudatták velem a sévinesi eseményeket, megértettem, mért volt ön itt annyira szomorú, s tépelődő, hogy meg is betegedett bele. A lázban beszélt is ön, Károly ur, elmondta titkát, majd a gróffal, majd a grófnéval vélvén beszélni. Az ön fia ő, mondta ön, a grófnő ártatlan, esküszöm, hogy az, ne ölje meg e szegény gyermekeket, adja őt nekem, én gondját viselem; elviszem messze, hogy ne lássa őt soha többé! S mikor

azt hitte ön, hogy a grófnéval beszél, ön esküdött, hogy visszaadja neki gyermekét, mihelyt veszélyen kívül lesz. Így lettem én hamarabb biztos a gyermek felől mint bárki, s így találtuk fel őt. Én tudattam, hogy ön csak azért sikkasztá el, hogy megmentse, s csak azért rejté el az anya elől, nehogy a veszélyt újra fölidézze. Ha ön maga monda volna is el, nem tehette volna jobban ; s én nem akartam, hogy meghasonlásba hozzam urával, mert a gyermekre nézve is jobb volt, ha a gróf bizik önben.

Kérdeztem Ambrust, mit tart Esperance és Karolina szerelméről. — Hogyan tudja ön ezt? kérdé.

— A grófnétől tudom, kinek Alfonz ur mondta.

— Igen! Én azt hiszem, hogy elég baj lesz még e miatt. Esperance nem közönséges vonzalommal szereti Karolinát ; szereti azon naptól fogva, hogy az a világra jött, s azt lehet mondani, hogy más nőre soha még csak nézni sem akart. Együtt nevedtek, soha a válásra nem is gondolva. Mi rossz sem volt ebben s nincs ma sem ; de ime Esperance most Flamarande gróf lesz, s kérdésbe sem jöhet többé házassága a kis Michelin lánynyal. Michelin, ki most a büszkét játsza s nem akar egy könnyen beleegyezni e házasságba, átkozni fogja magát, hogy két kézzel nem kapott rajt, midőn a gyermekek először szóltak róla. Legalább egy kissé le lesz főzve !

— De hát biztos ön abban, hogy a grófné nem egyezik bele a házasságba ? Ki tudja azt.

— A grófné legkevesbé sem büszke asszony s jó mint a jó angyalok ; de a fiu, Gaston testvére ? ez

ifju ember, kit senki sem ismer, s a többi rokonok, s végre a rangjabeli összes urak és hölgyek? Én ugyan nem ismerem őket, de tudom, hogy oly urak, kik pásztorlányokat vesznek nőül, csak a mesében vannak, s azt hiszem, hogy mihelyt Esperanceból Gaston ur lesz, ő maga is fogja érezni a változást. Különben mindez nem fog ily könnyen menni. E fiu nem oly közönséges fiu; ha valamit elhatározott, a mellett kitart.

Ambrus reflexióiból láttam, hogy Esperance nem kapta még meg azon negyvenezer frankot, melyet Flamarande gróf rendeletére rögtön utnak meneszték Londonból, mihelyt magam megkaptam azt. Hogy ugy juttassam kezéhez a pénzt, melyet évenként postán küldék számára, hogy gyanut ne keltsek benne honnét érkezése iránt, több kézen át s nagy óvatossággal eszközlém azt. Azt hívéim, hogy nem kell szólnom a grófnénak ezen inextremis adomány iránt, melynek célja volt, hogy fia sorsát az ő akaratának megkérdése nélkül döntse el. Nem lehettem kényszerítve elmondani, mit magam intéztem, s még csak azt sem kelle bevallanom, hogy tudok róla. Ezzel elkerültem a kárhoztatást s ment maradtam a következményektől.

LXVIII.

Esti kilencz órakor a grófné hivatott mind engem, mind Ambrust s a toronyban találtuk őt két barátjával s Hurst Helénnel, a kit szintén meghívott a tanácsba.

Az olvasó emlékezni fog, hogy az Ambrus gondjaira s őrizetére bizott torony már régen jó állapotba helyeztetett. Ambrus mindig ott lakott s azóta Esperance is, mióta Michelin illőbbnek találta, hogy az idegen fiut ne nevelje leányaival egy szobában. Salcéde ur örködött, hogy növendékére nézve e torony egészséges s annyira kedélyes legyen, a menyire csak ily középkori építmény lehet. Igen tisztességesen volt butorozva és padlózva, különösen azóta, hogy a grófné ott látogatta meg beteg gyermekét. Ily esetleg ismétlődhetését véve számba, Esperance szobáján kívül egy másodikat is bebutoroztak, azt mondván Michelinéknek, hogy e butoroknak nincs már helyük a Menedékházban. E szobában volt most is elszállásolva Flamarande asszony, mig Monteparre asszony Esperance lakását foglalta el, mely a fölött feküdt, minden emeleten csak egy szoba lévén a torony apróbb részeiben kis kabinetekkel.

A grófné előnkbe jött, megszorítá kezünket, leültetett, azután bezárta az ajtót s várta, hogy Salcéde elvégzi az irást, mely mellett találtuk. Kíváncsian néztem rá. Még mindig paraszt öltözéket viselt, magatartása azonban nagyuri volt; szép volt, mint minőnek a Menedékházban látám s a grófné is volt oly szép, mint akár esküvője más napján. A grófné harmincznyolcz, Salcéde negyvenhárom éves volt: ez, lehetne tán mondani, mindkét nemre nézve a nagy szenvedélyek kora. Montesparre asszony nem tartotta fenn annyira szépségét, mint a grófné; ő kissé megkövéredett; de még mindig választékos izlés szerint öltöztvén, nem látszott többnek harmincz évesnél, noha már a negyvenen is tul volt. Még mindig kedves s rokonszenves nő volt ő, s most csábitóbbnak s érdekesebbnek tetszett, mint bármikor. Nem érdemelte a könnyelműség vádját sem, melylyel a gróf illette. Egyes egyedül Salcédet szerette ő, s neki és Flamarande asszonynak utógondolat nélkül áldozta s szentelte ő életét. Sokat szenvedett e közben, s hogy boldogtalanságának pohara csordultig legyen, fiát is elveszté. Szemmel látható volt, hogy szép kék szemei sokat sirtak; de nemeslelkűsége fentartá. Oly bájta láték mindezeknél fogva benne, melyet eddig észre sem vevék, s mely rendkívül emelkedetté tevő arcza kifejezését.

Midőn Salcéde ur két lapot irt, átadta Montesparre asszonynak, ki erre beszélni kezdett s így szólt — Hurst Helén, Louvier Károly, s Yvoine Ambrus önök velünk hármunkkal kik jelen vagyunk, s Ferras abbéval, ki holnap szintén itt lesz, kizárólagos

letéteményesei egy titoknak, melytől egy anya s két gyermekének jövője függ. Az forog szóban, vajjon önöknek éltük folyamán át továbbra is rejtegetniök kelljen-e e titkot, vagy a mi megegyezésünkkel föllebbentsék-e róla a fátyolt. Jelentsék ki önök külön-külön, hogy az esetre, ha mi a további titoktartás mellett határoznánk, hajlandók-e önök vonakodás s habozás nélkül kötelezettséget vállalni ugyanez irányban.

Hurst Helén szolt először — Öntudatosan igérem, mondá, hogy alkalmazkodom urnóm akaratához bárminő legyen is az.

— És ön, Károly, szolt a grófné. — Én nem haboztam megigérni a titoktartást, s hangsulyozám, hogy szükségesnek is tartom azt, a mit, ha kívánják kész vagyok indokolni is.

— Addig is azonban, szolt Salcéde, ki figyelemmel vizsgálta vonásaimat, titoktartást ígér ön; nagyon jól van, köszönöm; hát te, Ambrus?

— Én, Alfonz ur, szolt Ambrus borzas fejét csóválva, én nem ígérek semmit.

Mindnyájan meglepetve tekinténk felé. Én a magam részéről azt hívé, hogy Ambrus ugy követi Alfonz ur akaratát, mint a kutya gazdáját.

— Igen, szolt nyugalommal a marquis: tehát az okok, melyeket elő adtam, nem győztek meg téged?

— Azt nem mondom, szolt a paraszt, de nem jól értettem azokat. Szeretném ismételve hallani azokat.

— Ép azért vagy itt, hogy meghalljad. S intett Montesparre asszonynak, hogy beszéljen.

Flamarand asszony azonban megelőzőleg egy kis bevezetést tartott.

— Barátaim, így szólt, én azt akartam, hogy egyáltalán ne foglalkozzunk a jövővel addig, míg a sir nem fődí azt, a ki reánk hagyta a kötelességeket, melyeket oly nehéz betölteni; ám az idő sürget, mert Roger jelenléte majd lehetetlenné teendí magyarázatainkat. Értsük meg tehát egymást haladéktalanul; de ha valaki önök közül gyermekeim atyjának magatartását akarná kárhóztatni, kérem, vegye figyelembe, hogy özvegye is itt van, ki azért jött ide, hogy a lehető legnagyobb kegyelettel temesse őt el.

Nekem nem volt szükségem e figyelmeztetésre. Én a történetek daczára híven szerettem Flamarande grófot. Heléntől alig lehetett várni bárminő véleménynyilvánítást. Ambrustól már jobban lehetett tartani, de figyelmeztetése bevégeztével Flamarande asszony rá sem tekintett. Szemei mintegy akaratlanul Montesparre asszony szemeire szegződtek, kinek határozott magatartása nem azt mutatá, mint ha valami nagyon kimélni akarná a halottat. Helén és én a helyeslés jeléül a grófné szavaira meghajtok magunkat. Ambrus nem hajta meg magát, de, így szólt: Ez helyesen volt mondva, ez igaz!

Ezután Montesparre asszony kezdett szólni, határozott hangon, kissé déli kiejtéssel. — A végakarat, melynek itt következményeivel számolunk, nem lehet vita tárgya; de ki kell mondanunk — s itt a kezében tartott papírt olvasá, — hogy ez akarat mindörökre megkötí a miénket, s hogy soha nem le-

hetend áthágni azt, hogy meg ne sértsük Flamarande gróf két fiának kegyeletét. Gaston vonakodás nélkül beleegyezhetnék-e, hogy visszanyerje, atyja akaratával ellenkezőleg, jogai élvezetét? Roger fölháborodás nélkül nézhetné-e, hogy testvére elnyerje a törvényes szülöttség azon jogosultságait, melyek iránt atyja mindvégig kételyt táplált? S a családon kívül a megütközések nem támadnának-e föl azon cinikus nyerseséggel, mely a közvéleménynek mindenha sajátja? Nem, soha nem lesz lehetséges Flamarande gróf özvegyét kitenni oly gyanunak, melynek borzalmait mindkét fia egyként érezné, mely a bizalmatlanság s a komorság árnyát vetné egész hátralevő életükre, a bizalmatlanságot, mely tán nem egyszer kardot ragadni is kényszerítené őket, hogy megvédjék élőkkel is anyjok becsületét. . . Bátorság, szólt Montesparre asszony, letevé az irást s átölelve Flamarande asszonyt, ki fejét kezeibe temetvén sirt: mi elhatározók, hogy házastársi s anyai kötelmeid téged férjed iránt engedelmességre kényszerítnek, habár ő a más világon van is, s te elismerted, hogy helyesen ítéltünk. Add meg magad sorsodnak, gyermekeid iránti szeretetből; az ő szeretetük s az ő boldogságok kárpótolni fog.

— Ugy, ugy, tudom; felelt Rolande asszony, Bertha kezeit szorongatván. Értök mindent, el van határozva! de engedjétek legalább, hogy sirjak, mert hisz nem láthatom Gastont soha, csak titokban s szívetem soha nem tárhatom föl előtte.

Fájdalma mindnyájunkat nagyon meghatott. Salcéde ur elfordult, hogy megindulását elrejtse.

Vállai emelkedésén látám, hogy az ő keblét is tépi az a szivszakgató fájdalom, melyet Flamarande aszszony érez. Te, gondolám magamban, te becsületes ember vagy; inkább tűröd, hogy szenvedjen az, kit szeretsz, mint hogy a társadalmat, s Rogert megcsald fiad becsempészésével.

Ambrus, ki nem is sejté az általam a marquisnak tulajdonított indokokat, még mindig nem érté a dolgot. Szót kért. — Alfonz ur, így szólt, ön ugy beszél a mint akar. Tudom, hogy ön atyja akar lenni Esperancenak, jobb atyja, mint . . . bocsánat, nem szólok róla. Higyje el, szeretem önt, s a tűzbe menék önért, de szeretem ez Esperance gyereket is; ne vegye rossz néven grófné, de bizony ő, igen, ő az én gyermekem is! Én, a vén Ambrus, neveltem belőle jó vadászt, erős uszót, kitünő lóismerőt s minden dologban jártas embert. Így lett belőle husz mértföldnyi környéken legderekabb fiu, s mikor még lábai aprók voltak, én lábaimon vivém, hogy megismerje a hegyeket. Én hoztam szóra, mikor még nem akart beszélni senkivel, és ha Alfonz ur eszét fejleszté, testét erőssé s széppé én növelém. A gyermekekbe én is, mint Károly ur, kinek szintén soha nem volt gyermeke, bele vagyok bolondulva. És nem ugy vagyok mint Alfonz ur, ki azt mondja, hogy az ember boldog, ha lelkiismerete nyugodt, s esze ép. Ne haragudjék érte grófné, én szegény nyomorult ember vagyok, fáradságok közt nevelkedtem, s egész éltemen át dolgoztam, hogy legyen valamim. S én azt mondom, hogy az ember boldogságához szükséges, hogy legyen valamije s azért nem bánhatok oly könnyen

a gazdagsággal. Alfonz ur nem szegény, de elmondá midőn ide telepedett, hogy azért vonul vissza a nagyvilágtól, mert tönkrejutott, s daczára nagy jótékony-ságának, melyet mértéken túl gyakorol, tudjuk, hogy a mije megmaradt, azt e földdarabba fekteté, a mi ugyancsak nem valami jeles birtok. Nagy darab föld az, asszonyom, s szép növényzete is van; de az egészen hasznavehetetlen föld, s azonfölül hogy megtöltheti növényeiből gyűjteményeit, egyéb hasznot ugyancsak édes keveset hajt. Mindezeknél fogva én azt mondom: A Flamarande család jövedelmeit százezrekben számitják, Esperancenak joga van mindennek felére s önök egy nagy uri elvnél fogva, melyet a magunkféle ember egy csöppet sem ért, mindentől meg akarják fosztani. Ez nincs rendjén, s mint becsületes ember, én nem ígérhetem meg, hogy ha őt elégedetlennek látom, meg nem mondom neki: ön Flamarande gróf, s ha csak egy ember viselheti is e czimet, ugy ön az az egyedüli.

— Jól van Ambrus, felelt Salcéde, ki mosolyogva hallgatott rá; ám a mi nagyuri elveinket te is mindjárt helyesbeknek fogod találni, mihelyt megtudod, hogy én legalább is vagyok oly gazdag, mint Flamarande gróf volt. Tönkre soha nem mentem. Letelepédésem ürügyéül voltam kénytelen azt tetetni s a tizenöt év alatt, mióta itt élek, — alig költve többet, mint te — egyre gazdagodtam. Gaston leszen egyedüli örökösöm; adósságokat nem hagyok rá, osztoznia sem kellend senkivel. Ha Flamarande grófné beleegyezik, folytatom s befejezem a lépéseket, melyeket az iránt tettem, hogy a fiut -- ne elis-

merjem, mert erre nincs jogom, — de fiamul fogadjam, s mire a törvény felhatalmaz.

— Ez már más, felelt Ambrus. De a név . . .
A nemes urak sokat tartanak a névre.

— Jól tudod, hogy Alfonz ur voltakép Salcéde marquis, s ha érdekel, azt is megmondhatom, hogy atyám első rangu spanyol grand volt.

— Nem tudom mi az, viszonzá Ambrus, nem is bánom. A perczen, melyben Esperance örökölt annyit, mint testvére, egy szót sem szólok többé, s esküre emelve kezemet igérem, hogy sem ő, sem más nem hall e tárgyban tőlem soha semmit.

Igy végződött a konferencia. Mi mindnyájan meg voltunk elégedve, kivéve a szegény grófnét, ki nagyon le volt verve, s könnyekkel szemeiben szorított velünk kezét. Yvoinnel visszavonulóban voltunk, midőn érzém, hogy a sötétben valaki megérinté vállamat s vissza fordulva, egy női alakot láték, mely intett, hogy kövessem. Azt hívém Helén az, kinek tán az urnője körüli szolgálatra nézve van valami kérdezni valója tőlem. A torony felé követém tehát: ott azonban megállt s lassu hangon így szólt: — Beszélnem kell önnel, hol lehetünk egyedül?

Fölismerém Montesparre asszonyt s kérém, kövessen. Átvezettem a gazdasági udvaron, el a jászol előtt, melybe Gastont helyeztem. Az állatok ez idő szakban a hegyi legelőkön voltak. Az istállók végéből egy ajtó nyílt az egykori parkba. Midőn az épületektől már elég meszsze voltunk, így szólt hozzám a báróné: Louvier ur, igen kényes, de egyszersmind komoly dolgokat kell önnek elmondanom. Kissé tán vakmerő-

ség is ez, tán nagyon is az, de nem habozhatok tovább. Kell, hogy elmondjam valakinek a tervet, mely valamennyi közt legjobbnak tetszett előttem, s mely nem áldoz föl senkit . . . kivéve engem! Tudom, mennyire lehet bizni az ön jellemében s ítéletében. Ön mindnyájok bizalmát bírja már, én följánlom önnek az én bizalmamat is, ha elfogadja.

Azt felelém, hogy végtelenül megtisztelve érzem általa magamat, mire Montesparre asszony, ki igen izgatott volt, így szólt.

— Tudom, Louvier ur, hogy ön ismeri azon leveleket, melyeket én régebben az ön urnőjéhez írtam, s melyeket a férj elfogott. S azon fölül ön nálam volt a Flamarande gróf s Salcéde marquis közti rettenetes szóváltás idején. Ön tudja az igazságot, ön tájékozva van e viszály okáról, melynek eredményei előbb oly sulyosak voltak Salcéde urra, s ma oly vérszteljesek Flamarande asszonyra. Nem kérдем öntől, mi történt, nem akarom tudni. Ön azonban tudja titkomat. Nagyon egyszerű az, s nincs okom pirulni érte. Szerettem Salcédet igen élénk rokonszenvvvel; ma nyugodtabb érzelemmel, de ép oly odaadóan szeretem. Azt sem akarom tudni, vajjon ő még ma is ama lánggal szereti-e Flamarande asszonyt, sem azt, hogy az érzés, melylyel ez iránta viseltetik, szenvedély-e vagy hála. Most én csak azt látom, hogy e kitünő asszonyt, halálos bánkódás fogja el azon szükségyszerűség miatt, hogy idősb fiától elválasztva éljen. Helyesltem ezt, most is azt mondom, hogy nem szabad visszahelyeztetnie családjába; de a mit nem mernék senkinek önön kívül, még neki magának sem,

megmondani, az az, hogy van egy mód együtt élni két fiával a nélkül, hogy a világ és Roger megszűn-
nék őt szeplőtlennek találni, s e mód . . . nem találja
ön ki?

— Nem látok más módot, feleltem, csak házasságot egy vagy két év múlva Gaston e talált fiu, fogadott apja s Flamarande gróf özvegye, Roger grófnak mint egyetlen fiunak anyja közt.

— Eltalálta: ez összeköttetés folytán, a világ, mely nem tud semmit, nem mondhatna s nem gyaníthatna semmit. A két ifju találkozhatnak s megszerethetné egymást. Ha nem szeretnék is, érdek összeütkezésük nem levén, türni fognák legalább egymást. Anyjuk folyton láthatná őket s Gastont fogadott fiának nevezhetné. Csak is a fiut magát nem lehetne tévedésben tartani, mert látta már anyját s gyermeki hévvel megszerette; de én ismerem ez ifjut, s tudom, hogy helyeslendi, hogy anyját nem teszszük ki a gyanunak s eléggé kártalanítva is leend azon jogokról való lemondásaért, melyeket a törvény szerint igényelhetne.

Néhány percznyi gondolkodás után azt feleltem Montesparre asszonynak, hogy eszméje a legjobb, mit ki lehet gondolni, de hogy nincs képzelhető megoldás, melynek gyöngé oldala ne lenne; így az övé nem biztosít Gaston viszkereseti jogának veszélyei ellen. Ő ismeri anyja arcát, ki elkövette az eszélytelenséget, hogy őt látta s fiának nevezte: szép lenne, tévém hozzá, azt értetni meg vele, hogy vétek folytán született; bizonyára kitalálná, hogy házasságban született már s következőleg törvényes gyer-

mek. Nem vélem, hogy Salcède által való felfogadtatása kényszeritené Flamarande ur örökségéről lemondani.

— Bocsánat, felelt a báróné, kérdezősködtem erre nézve. A felfogadásnak föltétele lehet, hogy Gaston, ki nagykoru, lemondjon minden más örökség vagy előny eshetőségéről.

— Akkor báróné, az ön gondolata kitünő, s én teljesen csatlakozom hozzá, mihelyt a grófné, anyai szeretete mámorában, eláll a szándéktól, melyet ma kimondott.

— S miért csak ez esetben, Károly ur? Nem jó-e az én gondolatom mindenkép?

— Akadályozva vagyok, önnek teljesen kimagyarázni vonakodásom okát. Házasság azon emberrel, kit, jogosan vagy jogtalanul, az elhunyt férj azzal vádolt. . . .

— Oh! az elhunyt férj, kiáltá kissé élénken a báróné, az ő lelke már az istennél van s az legyen kegyelmes neki. De én . . . . Hirtelen elhallgatott; a kápolna mellett voltunk, mert, nem tudván hogy künn vagyunk, az ólak melletti ajtót elzárták, s így a kápolnán át kelle kerülnünk, melynek az udvarra néző ajtaja a pap virasztása miatt egész éjjelre nyitva maradt. A katófalk mellett haladván el, melyet a gyertyák világa szomoruan világított meg, Montesparre asszonyt, ki éppen valamely kárhoztatást akart Flamarandera mondani, egyszerre félelem szállta meg s idegesen ragadta meg karomat, mintha csak Flamarande grófot látta volna kiemelkedni ölomsirjából. Én szintén nem kevésbé élénk izgalmat

érzek, de a meglepetés s nem a megrémülés izgal-
mát. A pap nem egyedül virasztott. Nem messze tőle
egy ifju paraszt hajolt, G a s t o n a p á s z t o r,
sirjára mozdulatlanul, fejét kezeibe temetvén, a fáj-
dalom vagy az elmélkedés folytán szintén megmere-
vedve.

— Ő az? kérdém teljes lassu hangon a báróné-
től, mikor már a küszöbön voltunk.

— Ki? felelt ő ugyanugy.

— Gaston. Én már évek óta nem láttam, nem
ismerem hát.

— Én pedig csak a papot vettem észre. Lás-
suk csak.

Egy lépést tett befelé, hogy meglássa az isme-
retlent, de ruhája suhogására az egyszerre megfor-
dult s arcza a sötétbe tűnt. A báróné velem eltávozott
s így szólt: — Nem lehet ez Gaston; ő a menedék-
házban van.

— A menedékház közel van, báróné főleg az
espelunque-on át!

— Ah! ön hát mindent tud? de egyet mégis
kellene még tudnia: hogyan s miért jó ide Gaston
imádkozni vagy elmélkedni?

— Ismeri a báróné Gaston a pásztor legen-
dáját?

— Teljesen; sokkal inkább összefügg Flama-
rande mostani történetével, semhogy ne tudnék róla.

— Ime hát, az uj Gaston ő, ki ellentétben a
régivel, tuléli törvényes atyját, s az éj csöndjében az
oltárral szemben megjelen, megkérdezendő tőle:
»Fiad vagyok-e?«

— De e szerint tudná történetét? Im ez mindent megváltoztatna, s tán minden okoskodásunkat meghiusitaná? Hogy lehetne ez iránt meggyőződést szerezni?

— Én fogok szerezni; de előbb azt kell bizonyosan megtudnunk, vajjon ő-e az, ki itt van.

A báróné újból megszorítá karomat. Az ismeretlen felénk jött. Mi ugy helyezkedénk el, hogy lásuk őt, a nélkül, hogy ő látna bennünket. Elment előttünk s a kápolnából kihatóló sugárnál a báróné teljesen fölismeré; Gaston volt.

— Kövesse őt, szólta a báróné, s kísértse meg beszélni vele; nekem be kell mennem. Nem tudják, hogy kün vagyok s még bezárhatnák a tornyot; tudja ki e gyermektől gondolata titkát; mert meg kell tudnunk. Holnap én s ön még értekezünk.

LIX.

A báróné bement, én Gastont követém, nem remélve, hogy elérem, mert bizonyára az Espelunque valamely előttem ismeretlen nyílása felé tartott; de ezt gondolván, a szerelem nélkül számított. Ő egyenesen a konyha felőli gyalog uton ment, hol keresztlányom Lina várt is rá, s én, a sötétben észre nem véve, kihallgatám beszélgetésüket, melyet leirok annyira, mennyire le lehet írni egy szerelmi párbeszédet.

— Végre itt vagy! szólt az ifju lány. Oly nyugtalan valék; megtudod-e most már mondani, miért ajánlta Alfonz ur, hogy a Menedékházban maradj? S mi egyéb ujság van?

— Van más ujság, felelt az ifju ember. A mi Alfonz urat illeti, ő csak arra czélzott, hogy nagyobb helyük legyen azoknak, kik ma ide érkeztek, s holnap érkeznek. Nem tiltotta meg, hogy elhagyjam a házat; de hallgass csak ide, s ne izgasson nagyon föl, mit mondok; ügyeink jól állnak édes Linám! Meg vagyunk mentve.

— Oh édes istenem, hogyan?

— Tudod, hogy minden évben, nem tudom, honnét, s nem tudom kitől, de bizonyára apámtól,

egy összeget kapok, hogy tartásomat atyádnak megfizessem. Azt is tudod, hogy az első levelek egyikében 20 ezer frankot ígérték huszonegy éves koromra, hogy megtelepedhessem. Az idén nem kaptam semmit s atyád azt hitte, hogy eltaszítottak, vagy hogy szüleim meghaltak, a nélkül, hogy bármit tehettek volna értem. De nem! a levélhordó ma egy nagy csomagot hozott nekem, melyben kétannyi van, mint a mennyit ígérték. Gazdag vagyok tehát, igen gazdag, s atyád igent fog mondani.

— Bizonyosan! Minő boldogság ez, én édes istenem! De jer, mondd el ezt neki, még nem feküdt le, s ha igen, örömmel ébredne ily hirre föl.

— Várj még! Mond meg előbb, hogy megelégszel-e s nem veted-e meg a szegény Esperance nevet.

— S te azt hiszed? mikor egész éltemen át szerettelek!

— Igaz! egész élteden át. De én is ugy. Egész éltemen át szeretni, mily jó az s mily szép az!

— De jer hát; miért is nem jöttél mindjárt? Mit csináltál az imént a kápolnában?

— Hálát kellett adnom az istennek s atyámnak.

— Atyádnak? hát ismered?

— Nem, soha nem fogom ismerni.

— Miért?

— Mert nem is akarom.

— Igazán?

— Ő elcsábítá vagy eltaszítá anyámat ... Ne beszéljünk róla, mert irántam igyekszik helyrehozni ... Megköszöntem a szentegyházban s ez elég ...

— De te nem is tudod, hogy vajjon atyád küldi-e e nagy összeget.

— Kell, hogy ő küldje; anyám szegény asszony, ki jól neveltetett ugyan, de semmije sincs, mert, hogy ne foszszon meg atyám adományaitól, itt hagyott.

— Panaszkodik ezért ?

— Nem ! áldom érte s áldom sorsomat . . .

— Bizonyos vagy benne, hogy nem ellenzi majd összekelésünket ?

— Előbb semmi esetre sem teszszük, mint ő megengedte. Alfonz ur tudja, hogy hol lakik; én irok neki s ő eljő; és meg lesz elégedve s téged szeretni fog, mert ő oly jó.

— Ismered őt ? s nekem azt mondtad, hogy nem.

— Línámnak semmit sem volt szabad megmondanom; de nőmnek mindent megmondhatok. Most jer! atyád hadd áldjon meg bennünket. Hadd tudja meg, hogy boldoggá tudlak tenni s hadd hagyja jóvá a kérést, melyet a kezedért tett kéressel együtt intézek hozzá.

— Micsoda kérést ?

— Névre van szükségünk, Lina; én nem akarom, hogy te egy névtelen ember neje légy. Az én szívem szerint legszebb névre vágyok én: a te nevedre! Michelin Esperance akarok lenni. S most már atyád beleegyezend.

— Oh bizonyosan; de vajjon beleegyez-e Alfonz ur ?

— Alfonz ur nem egyezhet bele semmibe, s nem akadályozhat meg semmit; még ma reggel is

ezt mondá nekem. Semmi joga sincs felettem, sem szüleim felett. Nem is ismeri atyámat; azt sem tudja, él-e még. Semmi más hatalma nincs fölöttem, csak ama nagy barátságé, melyet irántam érez, s melyet egész lelkemből viszonzok. Azt hiszi, hogy ily ifjan s anyám tanácsadása nélkül nem nősülhetek; de én biztos vagyok anyám iránt, a mult évben már beszéltem erről neki; azt mondá, hogy várjak, s most Alfonz ur is azt mondja, hogy várjak. De mire várjak? Hogy atyád másnak adjon? Simon molnár fiának 30 ezer frankja már ugyis kísértetbe hozta. Gyorsan meg kell tudnia, hogy én még gazdagabb vagyok. Még Alfonz ur sem tudja ezt, mert ő az éjet itt tölti. Majd megtudja, ha visszatérek hozzá, de a legsietősb, hogy atyád megtudja. Jer tehát.

A két gyermek, kar-karban, s örömtelt szívvél elhaladt előttem; Karolina szép fejét Gaston vállára hajtá, ki büszkén s mintegy diadalmasan járt.

Igy hát tervemet, melyet teljesen a véletlenre bizék, a végzet vette kezeibe. Gaston el volt szánva, hogy a becsület lánczaival kötelezi magát, hogy elmerülve marad a népben, s ha e házasság nem is tette volna lehetetlenné világi rangja helyreállítását, anyja reményei elé mindenesetre egy új gátat vetett.

Ha csak Salcéde közbe nem lép, mindent megakadályozva, a döntő pillanatban? Vajjon a toronyban volt-e még? Valószínűleg, mert Gaston a nélkül hagyhatta el a Menedékházat, a melybe néhány napra elhelyezve volt, hogy ő megtudta volna. Ám meggyőződni erről lehetetlen volt. A torony zárva, s Salcéde még mindig járthatott a titkos uton, mely

közbevetőleg legyen mondva, nagyon megkönnyítette többékevesbé bizalmas találkozásait a grófnéval. Még csak esti tizenegy óra volt; tán elment a Menedékházba s nem találván ott Esperanceot, visszatérőben volt keresésére; de egyszerre sürgősebb veszély ötlött fel eszemben. Yvoine Ambrus bizonyára nem feküdt még le, rendes lakását a tornyot elhagyván, hogy Flamarande grófnének helyet adjon. A majorban kelle hát lakoznia. Tán most is, mint egyébkor, pipáját szivta Michelin társaságában, a ki első kelt föl, s utolsó feküdt le. E két jó ember szeretett beszélgetni egymással. Michelinnek nem voltak titkai Ambrus előtt. Bizonyára, Esperancenak sem igen voltak. Ha Ambrus értesítettik az ifju ember szándokáról, felfüggesztheti foganatosítását, vagy siethet értesíteni arról Flamarande grófnét. Meg kellett tehát e határozó pillanatban akadályoznom Michelinre vagy Gastonra való hatását. Siettem a majorba, az ellöttem belépett két szerető nyomában.

Ambrust keresni ovakodással léptem a volt kastélyba, melyben különben én is, az u r i s z o b a mellett, mely Gaston számára volt elkészítve, elszállásolva valék. E régi lakosztályhoz, melynek butorai XIV Lajos korából valók voltak, még egy más szoba is tartozott, mely ebédlőül szolgált, s mely ugyanazon stylben volt diszitve. Itt végzé rendesen Michelin, a mi írása vagy számadása volt. Most azonban elvitette innét, hogy helyet engedjen várt urának, s a lehetőleg elkészített szoba elég kényelmet nyújtott. Az éttermet a bérlő családja ugy is csak ritka alkalmakkor használta. Michelin mint egyébkor, csa-

ládjával a felső emeletet foglalta el, mely elég tágas s több szobára osztott volt; de e család, daczára két lány elköltözésének s férjhez menetelének, még mindig számosabb volt, hogy sem lakásukon hely jutott volna Yvoine Ambrusnak is. Nagy óvatossággal mégis fölmentem oda, készen arra, hogy ürügyül Ambrus után kérdezősködöm. Egy szolgáló állított meg, ki nagyon szolgálatkészen kérdé, mit parancsolok, s ki azt mondá, hogy Ambrus egy ideig a faluban hál. El is ment oda, s kérdé, érte kell-e menni? Nem, mondám; már nyugodt valék. Pedig ez nem volt igaz, e lány csalódott. Ambrus nem akarta elhagyni a májort, s mint másnap megtudtam, az istálló padlásán aludt.

Szobámba tértem, zaj nélkül kinyitám az ablakokat s hallgatóztam. A szolgáló tompa lépteit hallám a falépcsőn, mely a padlásszobákhoz vezetett. Mindenki aludt már, kivéve Michelint s a két szerelmest, mert Esperance még nem tért vissza; de minden ablak be volt zárva s lehetetlen lön kivennem egy szót is. A szállongó felhők közt gyönyörűen emelkedett föl a hold, s világot vetett minden felé. A kutyák a nyájakkal a hegyek között voltak; egyetlen egy vén kutya őrzé a házat; már jóformán tehetetlen volt ez eb, de ha valami szokatlan zaj fölérteszté, szörnyen vonitni kezdett, s nem lehetett elhallgattatni. Már eleve ismerkedni kezdtem vele, hogy bizalmatlansága ne hátráltasson dolgaimban; most lábaim előtt feküdt egy szőnyegen, cseppet sem levén meglepetve ezen nagy korát megillető tiszteség által, sőt nagy kedvet mutatván élvezni azt.

Egy dolgot nem tudtam csak, hogy a Kapitány, ez volt a kutya neve, kedvencze volt Linának, ki őt rendesen szobája ajtaja előtt fektette. A nagy izgatottság emez estéjén azonban elfeledkezett róla s a Kapitány, ki igen diskrét állat volt, nálam várakozott a hívásra. Midőn hát én kockáztatni akarám, hogy fölmegegyek s Michelin ajtaján át kiveszek néhány szót, az ördög adta kutya azt hívén, hogy urnőjéhez vezetem, erővel követni akart. Be akartam zárni szobámba, de ifjusága egész erélyét visszanyerte, oly rettenetesen kapart, s nekem vissza kellett mennem s lemondanom tervemről.

Esperance távozását vártam, mely csak egy óra mulva történt meg. A kastély bejárása szemben volt velem. Karolina lekísérte, megállt vele a küszöbön, s néhány szót váltott, melyek közül csak a legutolsókat vehettem ki. — Tehát megegyeztünk, szólt keresztlányom; egy szót sem senkinek, még Alfonz urnak sem, Ambrusnak sem!

— Mert atyád úgy akarja! felelt Esperance.

— Én azt is megígértem, hogy sem anyámnak, sem testvéreimnek nem szólok.

— Az igaz, de Alfonz... Azonban, megígértem; érted, Lina, mindenre képes vagyok.

Elváltak. Karolina bezárta az ajtót, Gaston meg a föld alatti ut felé haladt, melyhez bizonyára kulcsa volt. Karolina fölment s egy kis fütty által kutyáját hívta, melyet sieték kiereszteni, s mely szaladt hozza.

Minden legjobb vágyam szerint történt. Gaston lekötötte magát s két öreg barátja nem tudott

arról. Becsület és szerelem már egyaránt Flamaran-dehoz kötötték őt tehát. Fáradt valék. Egészen öltözve vettem magam ágyamra, hogy készen legyek fogadni Rogert, ha az éj folytán megérkezik. Valóban még hajnal előtt érkezett meg s először én hallám az ajtón békételen zörgetését, melyet erejéről egyszerre fölismerém. Siettem kinyitni az ajtót, s ép akkor ért oda Ambrus az istálóból s Michelin, meztláb s homlokán hálósipkával. A torony ablakai is megvilágosodtak; a grófné meghallá a cözöngest s sietve fölkel.

Roger hozzá szaladt, s a torony tornácán találta. Néhány szót váltottak s összecsókták egymást; azután Roger, ki postalovát váltott, hogy gyorsabban érkezék, kérte anyját, alügyék újra el, míg a gyászszertartás órája eljő, s ő is igéré, hogy a mily gyorsan lehet, elalszik; fáradt volt, nem levén hozzá szokva így utazni. Szobájába vezettem, hol Michelin magunkra hagyott, míg Ambrus a lovakkal s a postással bajlódott. Theát, rumot s némely hideg ételt már előre elkészítettem, melyeket kedvenczem becsülettel be is vágott, a közben elbeszélvén, hogy Ferras abbé nem tudta magát rászánni, hogy e hegyes vidék mentét ló háton járja meg. Muratban maradt tehát s csak holnap jő a szertartásra. Azután anyja után kérdezősködött. Nagyon bánkodik-e? Egészsége nem szenvedt-e azon szomorú ut hatása alatt, melyet meg kelle tennie? Atyjáról egy szót sem szólt. Bizonyára semmi mondani valója sem volt, a gróf soha sem akarván vagy nem tudván benne a gyöngédség s bizalom érzetét felkölteni. Nem tudta megállni, hogy

el ne nevesse magát, midőn megkisérté megmozdítani, a monumentalis ágyat, mely reá várt, s azt állitá, hogy abban elég hely van neki, a két lónak s a postakocsisnak. Kérdé, hol az ösvény, melyen e hegyre föl lehet jutni, s azután a szoba közepéből felugrott a párnák közé, azt mondván, hogy Flamarande ősi urai bizonyára így szoktak aludni menni. Nevetett s akaratára ellen is örvendezett a szegény gyermek! Én azonban arra gondoltam, hogy atyja ugy intézte életét, hogy halálát szabadulásnak tekinté mindenki, még az a fia is, kiért huzamos ideig mindent fel akart áldozni.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

LX.

Nyolcz óraker már talpon volt s anyját meglátogatni a toronyba ment. Én a gyászszertartás előkészületei fölött örködtem. A pap, ki már nem volt fiatal ember, nem tudott egész éjen át virasztani. Az előzékeny s fáradhatlan Ambrus, ki nem akart senkit segélyül hívni, maradt tehát reggelig egyedül a kápolnában. Ott találtam térdre borulva, a mit parasztos áhíthatossága indokolt, de mély álomban, a mit mindenhez szokott kalandozó volta lehetővé tett. Bármily kevésbé volt is népes Flamarande vidéke, a kastély udvara már-már kicsiny lett mindazoknak, a kik jelen akartak lenni, mert a vidék minden földművese s pásztora ott hagyta napi munkáját, hogy láthassa e nagyuri temetést. De nem csak a kíváncsiság vonta őket ide. Megtisztelve érezék magukat az által, hogy volt uraik itt temettetik el magukat, s Flamarande gróf utolsó akaratát irántuk való figyelemnek tarták. Különösen Michelin érzé magában ezt. A kastély, mely az ő gondozására volt bizva, ez által valóságos fontosságot nyert szemei előtt, s nem jól járt volna, ki kevés meghatottságot vagy áhíthatosságot tanusít a szertartás alatt: ő rögtön kiüzi, bárki

legyen is, ha nem viseli magát úgy, mint a helyzet követeli.

A grófné mindenkit meghívott, a ki közlről vagy távolról összeköttetésben volt a megboldogulttal s azonfölül Montesparre asszony minden ismerősét is ; vagy husz nemes s előkelő család is érkezett tehát, ki kocsin, ki lovon, mert a hintó nem haladhatott Flamarande sziklás utain. Két pap is érkezett a környékből, hogy segédkezzen a saint-julieni lelkésznek. Én jó csomó fátyolt s gyertyát hoztam. A kis kápolna középkori építkezési modora eltűnt a gyász-ékitmények alatt, s az ajtókat is nyitva kelle hagyni, a templomhajó nem tudván befogadni mindenkit.

Midőn a szertartás kezdődött, Flamarande asszony, Roger, Montesparre asszony, teljes gyászban, továbbá Helén s a legutolsó perczben megérkezett Ferras abbé az urasági karzatot foglalák el, mely a torony lakosztályaival összeköttetésben volt. A grófné engem is meghívott oda. De én jobbnak láttam, Michelinék padjában foglalni helyet, honnét mindenre figyelhettem s tetszés szerinti pontra mehettem. Szemeim Salcéde urat keresték : Gaston a pásztor sirjához közel állt ő, a tömegben összekerülvén Ambrussal. Esperance, hogy közelebb lehessen Karolinához, hozzánk is közelebb volt ; a sir körül vagy féltuczat vállas hegyi paraszt állt, hogy leereszsze a koporsót a sirboltba, hol már az egykori Flamarandok tetemei nyugodtak.

Az egész özvegyi gyászba öltözött grófné fejét nagy s sűrű fátyol fődé, úgy hogy arczát épen nem lehetett látni. Mozdulatlan volt, mint valamely tér-

delő szobor s tekintetét is hiába kereste az ember. Senki nem sejthette így sem korát, sem alakját, sem vonásait. Meg voltam elégedve a gonddal, mit arra fordított, nehogy Gaston fölismerje; inkognitoja teljes, fölffedezhetlen volt. A grófné megtartá hát ígér-
retét; Gaston, kinek meglehetősen jó helye volt, s ki közönyös volt kedvesén kívül minden iránt, föl sem emelte fejét hogy lássa a karzaton ülő hölgyeket.

Ám a sors másképp akarta! Tán kissé a végzetben hívőnek látszom; de hogy ne látszanám annak, midőn folyton ellene küzdék, s mindig legyőztem? Minden jól ment, egész azon pillanatig, midőn a koporsó leeresztendő lett a sirboltba. Rög-
tön láttam, hogy nincs elég ember a leeresztésre. Tíz kellett volna, s csak hét volt. Ezt hangosan kimondám, úgy hogy Ambrus is meghallotta, ki hatvanöt éve daczára még a legerősebb parasztok közé tartozott. Oda sietett s meg fogta az egyik kötelet; Esperance, kit a legerősebbnek tartottak, a kötelesség-
érzet valami ösztönszerű érzületének s tán öreg barátja iránti aggodalomnak is engedve, ugyanazon kötél tulsó végét fogta meg. Salcéde ur is oda közelitett, hogy örködjék Esperance felett; ám a koporsót nem is érintette. Még egy ember kellett. Én akartam oda lépni, de Michelin eltolt, fojtott hangon így szólva a többiekhez: — Bátran, fiaim; egy kissé nehéz!

Mindenkin az aggodás egy mozdulata volt észrevehető s láttam, hogy Flamarande asszony önkénytelen félre vonta fátyolát s kitekintett. A sirbolt nem volt mély, de a koporsó nehéz, s az ily kézzel való

emelés mindig veszedelmes. Az történt itt is, a mi XVIII. Lajos tetemeinek temetésekor Saint-Denisben, midőn több testőrt agyon sujtott akoporsó, mely alá lezuhantak. Azon kötél, melyet Ambrus tartott, elszakadt. Ambrus hanyat esett egy ember-tömegre, mely föltartá, s magához téríté; de Gaston, ki előre bukott, a koporsóval együtt leesett a sirba, s a réműletkiáltás, melyet társai hallattak, csakhamar az egész kápolnában viszhangzott. E perczben a grófné, ki hátra vetette fátyolát, bizonyosan előre ugrik a karzat korlátain át, ha Roger karjaival vissza nem tartja.

Szegény kis Karolinánk kirohanva padjából, szintén a sirba vetette volna magát, ha én vissza nem tartom. E szomoru jelenet azonban csak egy perczig tartott. Esperanceot semmi komoly baj nem érte, ki mászott a sirboltból s így szólt Karolinához s barátaihoz: — Semmi bajom sincs! semmi sem történt! — azonban homloka megsérült kissé, s ő maga sem vette észre, hogy vére végig csorog arczán. Karolina hozzá rohant, hogy kendőjével szárítsa azt föl, a grófné pedig. . . Ah a grófné elvesztette önuralmát s fölkiáltott szivtépő hangon: — A fiam, a gyermekem megsebesült!

— De nem, mama, nem én sebesültem meg! én itt vagyok, kiálta Roger karjaiba zárva őt, hol az elájult. Montesparre asszony és Helén kivitték magukkal — így szólva: — Tulságos nagy fáradság s izgalom ez reá nézve! — A karzat üresen maradt.

Az egész templom fölemelkedett, s a karzat felé nézett; Salcéde eltűnt. Gaston állva maradt, s

szemeit azon nőre szögzé, kit kivittek s kit teljesen fölismert. Soha el nem feledem a lélekölő válság eme pillanatában arcza hősies kifejezését. A meglepetés, a fájdalom s az öröm vegyüléke volt ez, az erélyes s gyors határozás nem tudom minő ösztönével. Mert alig vette észre az általános meglepetést, nyílt arczzal, s kissé ijedt kifejezéssel és remegő hangon, de mindenki által hallhatólag így szólt: — A grófné vagy valamely más hölgy az, ki úgy megijedt? Én nem ismerem. — E kérdés véget vetett minden magyarázatnak. Azt hívék, hogy Flamarande asszony megrémült, magán kívül volt, s Rogert nem látván, csak ő rá gondolt. Michelin csöndet csinált s a kopersót most minden baj nélkül elhelyezék. A papok elmondták a szokásos imádságokat, a hölgyek és Roger újra megjelentek a karzaton, Flamarande asszony újra gonddal elfátyolozva. Esperance nem is mozdítá fejét, s midőn mindennek vége volt, elment Michelinékkal, egy tekintetet sem emelvén anyja felé. Így befejeződött ez esetleg, a nélkül, hogy a közönség akár mennyire is beavattatott volna a család titkába. A rémületnek s a férje halála által okozott nagy izgalom szülte önkivületnek tulajdoníták a grófné felkiáltását; ám Gaston mindent tudott; már nem lehetett arra számítani, hogy megcsaljuk.

Nagyon nyugtalan voltam s így nem bocsátám szem elül. Követtem Michelinékhez, a hol kényszeríték, hogy igyék egy korty meleg bort, jóllehet ő csak nevetett az egész esetleg fölött. Midőn beléptem, bemutatatták őt, s ő kérdé, hogy megismerem-e őt még, mert ő emlékszik rám. Emlékszik tán,— feleltem, hogy

kiismerjem, — hogy nem szeretett, s nem viszonzá gyöngédségemet.

— Erről, felelt, mit sem tudok s bocsánatot kérek érte öntől. Ambrus tegnap azt mondá, hogy ön jó ember, s most csak azt kérem, hogy szerethessem önt. — Szivemig ható bensőséggel megszorítá kezeimet. Eszembe jutott, hogy élte első esztendeiben mily gyöngéden szerettem.

Kiváncsian figyeltem folyton rá, de ő nem vette észre, mert azzal volt elfoglalva, hogy megnyugtassa Michelin Suzannet, ki a vacsora elkészítésén fáradván, nem vőn részt a szertartáson, s most ugyancsak aggódott a fogadott fiát ért baleset fölött. Láttam, hogy nagyon szereti, s hogy büszke rá! — Lám, szólt hozzám, a szerencsétlenség a nélkül is bekövetkezhetik, hogy az ember gondolna is rá. Nem lett volna-e kár, hogyha e szép fiut, e jó fiut elvesztjük? Én bizony szintugy megsirattam volna, mintha csak én szültem volna.

Daczára valódi s fogadott anyja bámulásának, Gaston nem az az arcz volt, a mit szépnek neveznek. Nem volt oly emelt melle, mint Salcédének; s nem oly szabályos vonásai, s rágyogó kifejezései, mint Rogernak; de kellemes volt, s e kellem egyre növekedett, a mint az ember tovább nézte. Arcza, kifejezésre komoly, az érzés s az indulat töméntelen árnyalatát tükrözé vissza. Oly rokonszenves s oly finom volt, még ha megtartá is paraszt beszédmodorát s szokásait, hogy csakhamar természetesnek találtam Karolin szerelmét s Flamarande grófné büszkeségét.

Nem sokára kisiklott figyelmem alól. Michelin

nagy ebédet adott. Mig a toronyban csak egy l u n c h-ot szántak azoknak, kik fáradságot vettek magoknak megjelenni, a majoros vendégei, kik ugyan csak sokan voltak, mind számitottak az ilyenkor szokásos torra. Suzanne és lányai gyorsan készitének mindent, Ambrus egy hatalmas szin alatt terített, s Esperance, fehér szalvétával karján, vigan hordta Karolinával a leveses tálakat s gőzölgő sülteket. A vendégek, Michelinnel élükön, megérkeztek. Én is az asztalhoz akarván ülni, Esperance széket az első helyre tolta s ép szolgálni akart, midőn Roger belépett, kegyteljesen felelt a hozzá intézett üdvözletekre, s azután hozzám jött. Felkeltem, de ő leültetett, e szavakat sugván fülembbe : — Étkezzél nyugodtan, csak mutasd meg, melyik az a fiatal ember, kivel a kápolnában az a baleset történt.

— Nem tudtam elrejteni pillanatnyi megütődésemet. Mit akar ön vele ?

— Nem tartozik rád. Zavarni sem akarlak. Csak nevét mondd meg, majd fölkeresem.

Esperance ép mögöttem volt, a levest hozván. Hallott mindent. Én vagyok az, felelt biztosan, a gróf ur szolgálatára.

Roger kíváncsian tekintett rá, mi engem megremegtetett, s aztán így szólt : — Jól van ; jer velem, fiam, beszélni valóm lesz veled. — S együtt eltávoztak.

Meg voltam rázkodtatva, nem voltam többé éhes ; föl lehetett még kelnem, mert még nem ültek mind az asztalhoz. Rendkívüli nyugtalansággal követtem a két testvért ; láttam őket megállni s beszél-

ni a torony lábánál; elsuhantam előttök, s Helénnel találkozván azt mondám neki, hogy a l u n c h intézésénél segíteni jövök, de nem mentem be a terembe, melyben Montesparre asszony fogadta a meghívottakat. Egy tekintet a félig nyitott ajtón meggyőzött, hogy a grófnő nincs ott, szobájába sieték tehát, a hova előbb Ambrussal együtt vezettek. A grófné egyedül volt, igen halvány arczczal, ablakánál s mintegy elmerülve szomorú gondolataiba. Ah! jó Károlyom, kiáltott meglátva engem, kérdezősködtem ön iránt. Mondja meg az igazat, ama baleset . . .

— Mi jelentőséggel sem bir, becsületemre mondom; de valami fontosabb történt; beszélhetek egy pillanatig?

— Beszéljen, felelt; beszéljen barátom.

— Grófné, szólék fojtott hangon, mert úgy tetszett, hóggy Roger jön a lépcsőn, gyorsan szólok. Ön elővigyázatlan volt, fátyola leesett, néhány szót szolt is . . . s Gaston látta önt és most már tudja anyja nevét.

— Nem bánom, felelt élénken, most már hát láthatom, menjen s keresse föl!

— Roger hozza öt ide, feleltem sietve; im itt vannak, mitcsinál ön?

— Nem tudom, csak látni akarom; ettől függ életem!

— Eltávozzam?

— Nem, maradjon!

Roger belépett, karján hozva Esperanceot, ki vonakodni látszott. Intettem a grófnénak, hogy tegye föl fátyolát. O nem fogadta meg szavamat vagy nem is hallá. Roger vig volt, mint szokott. Ugy látszott

azonban, hogy valami lázas és erőltetett van magatartásában. — Ime hát mama, szölt Esperanceot a grófné elé huzván, ime itt van a sebesült, ki téged annyira nyugtalanít. Csak egy kis angol tapasz van szeme fölött, mit én tettem oda, s az sem ékteleníti, sőt ellenkezőleg, csak szebbé teszi.

Flamarande grófné felkelt, reszketve s mintegy készen, hogy idősb fia nyakába borul. A tiszteletteljes, de mély tekintet, melyet az vetett rá, magához téríté. Visszahanyatlott karszékébe, így szólván: — Nagyon örülök, hogy láthatom. Azt hívéim, összezuzta a koporsó! Szörnyü izgalom!

— A grófné igen jó, felelt Esperance a tájnyelven beszélve; annál jobb, mert engem nem is ismer. Nem önkényt jöttem bemutatni magam; a gróf ur akarta. Most visszatérek munkámhoz, kérvén önt asszonyom, mentsen ki ezért; atyámnak otthon szükségé van rám.

— Atyjának? szölt a grófné, elnémulva ekkora önuralom felett.

— Az öreg Michelinnek, a grófné majorosának. Igaz, hogy neki csak lányai vannak, de engem is ő nevelt, s azután legkisebb lánya kezével nevét is odaadja nekem, — ha a grófné, ki mindnyájunk urnője, — s a gróf ur, a ki földes urunk, s a kinek így majorosává lennék, jóváhagyja a dolgot s elfogad szolgáljaul flamarandei kastélyában.

Igy szólva, a nélkül hogy feleletet várt volna, parasztosan köszönt s kiment, leszaladt a lépcsön s azon nagy sarui kopogása úgy hangzott fel, mint ha úgy lenne elriasztva.

Roger visszanyerte természetes magatartását. — No hát, látod jó anyám, hogy a derék fiu tud élni. Most elveszi Károly keresztlányát. Ép az imént mondta. Tudod ezt ?

— Nem, felelt a grófné, izgatottság nélkül ; Károly nem mondta.

— Én is csak a gróf urtól hallom, felelék.

— De én nem úgy találtam ki, felelt Roger; utközben mondta el, míg űtjöttünk az udvaron. Az ördögbe is, szép gyerek ez a te keresztlányod. Láttam már a templomban, s most értem, miért sikoltott akkorát ; valóságos kincs ő. . . . A ficzkó tehát nem szerencsétlen. Édes anyám, mosolyogj hát kissé, hisz nyugtalanságod oka elmúlt. Gondold meg: te fiatal vagy, gyöngé vagy, s mind e gyászünnepélyesség nagyon hatott idegeidre. Ne gondold a vidékiekkel kik itt vannak. A báróné majd ellátja őket, s én is segítségére sietek.

— Csak magadról el ne feledkezzél, szólt a grófné. Menj enni, én kérlek. Most már jól érzem magam. Régészen magamhoz jöttem, s alig értem a rémületet, mely elfogott. Menj csak gyermekem.

— Elmegyek mama, de csak azon föltétel alatt, hogy Károly megeteti veled, a mit küldök. Megigéred, hogy megeszed ?

— Meg, bizonyosan meg ; igérem !

Roger eltávozott s én követém, hogy némi táplálékot hozzak a grófnénak. Csak néhány perczig maradtam el, mig kerestem, mi eshetik neki jelen állapotában jól. Fölmenvén a lépcsőn, láttam, hogy az ajtó, melyet bezártam, nyitva van, s meglassítottam amugy

nagyon gyors lépteimet, hogy kivegyem, mi történt. Esperance, ki ügyesebb, s meg kell vallanom, könnyebb volt nálam, kívül hagyta nagy saruit. Fölment a lépcsőn, elrejtőzött s kileste a pillanatot, midőn egyedül lehet anyjánál, s most lábainál ült s így szólt hozzá: — Légy nyugodt, én mit sem akarok tudni, boldog vagyok, hogy imádhatlak s néma leszek! Te pedig légy elővigyázatos.

Zörögtem, hogy távozásra készszem; ő leszaladt, én úgy tevék, mintha nem láttam volna. A grófnét zokogva találtam. — Ah! szólék neki, mind e tépelődés önt megöli. — Nem, nem, barátom, felelt, most már megkönnyebbültem; megöleltem őt, s most már örömben sirok. Oh kedves gyermekem! Minő sziv az, s minő szeretet! s minő akaraterő! Valóban, nagy lélek ő.

— A grófné csak nem követte el a vigyázatlanságot, hogy megmondja neki. . .

— Semmit, semmit nem engedett megmondanom. Értettem, hogy mit gondol; ő Salcéde ur fiának hiszi magát s büszke rá.

— Csak hadd higgye, kiálték. Óh grófné, hadd higgye ezt s mert becsületes ember, minden meg lesz mentve. Korát nem tudja, egy két év iránt tévedhet. Hadd ne tudja meg az istenre kérem, hogy házasságban született,

— Mindig arra gondol ön, hogy Rogert az osztozástól megmentse? Igen, ez az ön rögeszméje édes Károlyom. Nem is akarom, hogy ön Rogert kevésbé szeresse mint őt.

— A grófnéra nézve ennél sokkal fontosabb

dologra gondolok én. Ha Gaston huszonhárom éves, a grófné csak lány korában szeretett egy férfit, kihez szülei nem akarták hozzá adni. Ha Gaston csak huszonegy éves, úgy a grófné megszegte a hitvesi esküt.

— Ugy van Károly, önnek igaza van, szolt ő gunyos büszkeséggel; ha magamról megfeledkezett, lány voltam csak, úgy bünöm kevésbé súlyosnak tetszhetik Gaston szemei előtt, ha már kell, hogy hazudjam s vétkes anyának tünjem föl előtte minden áron. Ah! Flamarande gróf ugyan csak szomorú örökséget hagyott rám! On előtt nyilt szívvvel szólhatok, Károly. Mindent megbocsátottam neki, még azt is, hogy elvette tőlem gyermekemet, s a kétségbeesésig kinezott azzal, hogy halottnak mondá; de hogy arra ítelt, hogy örökkön örökké piruljak e gyermek előtt, ez kinzőbb mindennél, a mit gondolni lehet, s azt hiszem, hogy igaztalansága mind e következményét ő maga sem sejtette.

— Nem mondom, hogy a gróf ur nem volt kegyetlen... de a grófné maga mondá, hogy békét kell hagyni a halottnak, ki még alig hült meg.

— Igaz; beszéljünk hát Gaston sorsáról, s ne az enyémről. Csakugyan oda igérte Michelin neki lányát s nevét?

— A grófnénak nincs oka erre nézve nyugtalanzkodni. Michelin, ki jóbarátom, bizonyára elmondta volna ezt nekem. Gaston azért beszélt így, hogy elnyomja Roger gyanuit, kit az ön anyai kiáltása bizonyára élénken meglepett.

— Roger gyanakodnék! Már! Én igazán nem

mondtam, hogy Esperanceot látni akarom; még csak nevét sem említém, csak egy emberről beszéltem, ki nek arczát vérrel elborítva látám. Csak öntől kérdeztem később, mi történt igazán. S Roger teljesen a saját kezdeményezéséből hozta ide testvérét. Károly, kísértse meg kitudni, mit gondol Roger.

— Semmit sem gondol grófné, s' nem lenne okos dolog, kérdezősködni tőle.

— Tehát legalább vigyázzon rá, s kísértse meg hátha kitudhatja.

— Hogy a grófnét megnyugtassam, készséggel teszem.

— Istenem! szólt a grófné, kitörölvén a könyvek folytán egészen megvörösödött szemeit s szivszaggató önlegyőzéssel enni erőlködvén, ime ez oldalról is aggodalom, kezdődő nyugtalanság! Oly biztosnak hívém magam Roger bizalma és tiszteletéről! Semmi sem marad tehát számomra sértetlenül e világon!

LXI.

Midőn Roger visszatért anyjához, én étkezni mentem Esperancehoz, ki már ellátta a vendégeket, s ki hozzám jött, nagy étvágygyal evett s szinte sugárzani látszott az örömtől, tartózkodó és megbizható szerepének tudatában. Ez ifju ember egyre jobban megnyert; érzé is, hogy szeretem, s bizalommal beszélt hozzám. Az asztalnál hagyók ama derék gyászvendégeket, kik addig ittak, míg birták. Esperance követett engem Roger szobájába, melyet még eddig nem volt időm rendbe hozatni, s ott a legtermészetesben, nem mutatva sem büszkeséget, sem szolgáliságot, segített megvetnem az ágyat.

Nem tudtam megállni, hogy így ne szólljak hozzá: — Ön úgy tesz, mint én, Esperance ur; bele találja magát a véletlen adta szolgálatba. Én sem vagyok már jó ideje komornok; de, ha alkalom jó rá, szívesen szolgálom ifju grófomat. Ön meg, majoros ur, nem szolgált soha senkit, s nem is fog soha szolgálni, csak a vendégszeretet határai közt.

Gaston mosolygott, s először hagyva el előttem parasztos kiejtését, így felelt: — Mind e különbségek előttem igen finomak. Szolgálni azokat, kiket

szeretünk, a természet rendje szerint van s én itt mindig szolgáltam gyámszüleimet s azok vendégeit. Falun szolga és ur egy lábon élnek, a 'mit bizonyít az, hogy a béres gyakran veszi el a majoros lányát. Ez emlékeztet, hogy ki kell pótolnom valamit, a mit elfeledék. Elfeledtem kérni öntől, Károly ur, beleegyezését abba, hogy elvegyem az ön keresztlányát, pedig falun, hol mindent komolyan vesznek, a keresztanya valósággal második atya.

— Óh kedves gyermekem, kiálték, az ellenzés bizonyára nem tőlem származand erre nézve; de hát csakugyan befejezett dolog-e e házasság? Őa a grófnénak is bejelenté azt, s Michelin apó, ki máskor mindig megkérde az ilyesmiben véleményemet, még semmit sem szólt.

— Bizonyára szól ma vagy holnap, mihelyt lesz egy percze lélegzetet venni. Ma nagyon igénybe van véve, hogy meneküljön egy más kérőtől, ki nek nem mondott »nemet;« valami Simon nevű ember, a saint-julieni molnár fia ez, csinos gyerek, s parasztnak igen gazdag, s ő is el akarta venni Karolinát. Michelin úgy találja, hogy én mégis gazdagabb vagyok, mert Karolina szeret s mert ő is szereti lányát s engem is. Megígértette hát szavamra velem, hogy nem szólok beleegyezéséről addig senkinek, míg a szegény Simont el nem utasítá. Most már ez megtörtént, a titkolozásnak vége, igaz hogy csak barátaimra nézve. Azt hiszem, hogy mindenütt az a szokás, hogy a házasságot közzé csak akkor teszik, mikor már teljesen megköthető. Az enyimnek akadályá alig lesz, mert családom nincs; de van valaki, kit

jobban szeretek életemnél, s kitől tanácsot kell kérnem.

— Alfonz ur ez?

— Ő; mondták önnek, hogy ő nevelt?

— S nagy gonddal nevelte.

— Mindent neki köszönök, mert neki köszönöm lelkemet, mely talán örökké elaludt volna, ha ő nem veszi gondjai alá. Ő mindig boldogságot akarta, most is akarni fogja. Még ez este beszélek vele a Menedékházban, az az nála. E reggel azt mondá, hogy a nap folytán nem lesz otthon.

E teljes jó hiszemben mondott szavakból én azt következtetém, hogy Salcéde a toronyban van, valamelyik szobában, a melyben a hölgyek titkosan tanácskoznak vele, ha már is nem tüntették Roger előtt őt úgy föl, mint a báróné imádóját. Nem akartam Esperancenak kérdést tenni e kényes dolgokra nézve, de remélém, hogy beszélgetés közben kivesszem belőle, a mit helyzetéről tud. Vagy semmit sem tudott, vagy nagyon erős volt. Semmit sem lehetett belőle kivennem.

Roger meglepatt bennünket. Gaston fütött, én holmiját rendezém. Eltávozván a vendégek, ő fekete ruháját levetni jött, s házi köntösét kérte, hogy az estét anyjával kényelemben tölthesse. Gaston adta föl azt neki. Bájövet észre sem vette őt s most egy percze meglepette tekintett rá. — Ah! ah! jövő majorosom, szól egyik karját beleöltvén a ruhába s szeme közé nézván, ön szolgál nekem komornok gyanánt? Ez tulságos megtiszteltetés rám nézve.

— Rám nézve az, gróf ur, szólt Gaston megfordulván s keresni ment testvére színes nyakkendőjét.

Ujra paraszti kiejtést használt, s valóban e kiejtéssel oly akkora természetességgel tudott egyszerre tetőtől talpig átváltozni, mintha két egyéniség állt volna szolgálatára. Roger szemeivel követte. — Különös fiu ez, szólt hozzám lassu hangon. Hogy tetszik neked?

— Kitünő fiu, s igen derék paraszt.

— Épen nem paraszt! felelt Roger; — maradj itt, szólt Gastonhoz, ki el akart távozni. Van kedved egy szivart elszívni velünk?

— Köszönöm, uram, nem tudok szivarozni.

— Próbáld meg.

— Megpróbáltam, de elkábitott, s az én koromban nincs szükség arra.

— Hogy az ember bolond lehessen? Valóban, te egész bolond vagy a szerelemtől, ugy-e bár.

— Ugy van uram, felelt Esperance kellemes és komoly hangon, mely az ifju grófot kacajra készíté.

— Derék, szép leány is az a te jegyessed. Az ördögbe is; ugy-e féltékeny vagy reá?

— Nem gróf ur, mert ismerem őt.

— Hát lehetne neki udvarolni?

— Nem, gróf ur.

— De hát mit csinálnál annak, a ki egy-két csókot találna tőle kérni?

— Összezuznám, felelt nyugodtan Esperance.

— Ugyan ugy-e! szólt nevetve Roger, te mulattatsz engem kegyetlen galamb képeddel, s ökleiddel. Lássuk csak! minő kicsiny kezek! Nézd csak Károly, ezek nem paraszt kezek.

— E hegyi lakóknak mind kicsiny kezeik s láb-
baik vannak felelém.

— S mégis azt mondják, te vagy legerősebb a
vidéken, szólt Roger, ismét Gastonhoz fordulván.

— Mindaddig, míg valaki erősebb nem jő, ön
például.

— Próbáljuk meg! kiáltá Roger, ki sok test-
gyakorlatot tett, s ki izmait igen kifejtetteknek
tartá. Tedd könyöködet ez asztalra, úgy mint én
— s aztán kezedd próbáld az enyimet hátrafelé
hajtani.

— Egész a vállig? szólt mosolyogva Esperance.

— Ha tudod, addig! felelt kihivón Roger.

A kísérlet nem sokáig tartott.

— Az ördögbe is, szólt Roger, s még csak
nem is fáj! Mint a keztyü, olyan bőr, ez az igazi erő.
Letészem a fegyvert, fiam. Nem ölelem meg kedvese-
det, . . . a te orrod előtt legalább nem.

— Másutt sem, felelt Gaston szokott szelidsé-
gével.

— Azt hiszed, hogy félnék?

-- Nem, ön nem félne senkitől; csak magama-
gától?

— Mi az? hogy mondtad ezt? kiáltá Roger
elbámulva, mert Esperance elhagyta szokásos kiejt-
ését, a mi mindig megtörtént előre való elhatározás
nélkül is vele, ha oly eszme kifejezésének szükségét
érezé, mely tul volt a paraszt szójárás körén.

— Azt mondtam, ismétlé zavar nélkül Gaston,
hogy oly arczczal, minő az öné, soha nem lehet aljas-
ságot vagy gonoszságot elkövetni.

— Megállj! szólt egészen felizgatva Roger, ülj le ide, s mondd el hamar, hol tanultál... így beszélni s gondolkodni.

Siettem megmondani Rogernek, hogy az ifjút egy, a szomszédban lakó naturalista nevelte.

— Salcède marquis? szólt Roger. Ép most mutatták be a kastélyban, s aztán füleimhez hajolva hozzá tévé: szemmel láthatólag a báróné szeretője.

— De ön ime már fel van öltözve, szólék; vissza kell hát térnie anyjához, ki eddig megszabadult a látogatóktól s eped önt — hat hónapi távollét után — ismét egyedül láthatni.

— Igazad van, felelt; egy órát vele töltök, s azután idején lefekszem, mert a mult éji ut kimerített kissé. Még látjuk egymást, szólt kezét nyujtván Esperancehoz.

— Örömmel, szólt az ifju ember oly szivélyes hangon, melyből én mély meghatottságot hallék ki. E derék sziv bizonyára már is imádkta öcscsét, s el levén határozva: soha nem támadni semmiben meg, átengedte magát azon örömnék, hogy minél hosszabban szolgálhatja őt.

LXII.

A kastélyba követém Rogert, hogy megakadályozzam, nehogy Gastonnal az udvaron újra szóba álljon. Az ifju grófot annyira elfoglalta ez ifju paraszt, hogy féltem valamely szomorú fölfedezéstől anyjára nézve. Flamarande asszony a bárónéval s Ferras abbéval egyedül volt a toronyban; Salcéde eltávozott tőlük. A grófné kért, maradjak kissé; beleegyeztem, mert most csak az volt a fontos, hogy öröködjem Roger felett, s kész legyek megmagyarázni neki mindent, mi előtte különösnek tetszhetik. Arról volt szó, hogy másnap Montesparrera mennek. Roger ellene volt. Nincs, így szólt, semmi ok sietni azzal, hogy elhagyják e furcsa flamarandei sziklákat, melyeket minden valószínűség szerint ő soha sem lát újra. Nem mintha, mondá; gyönyör lenne itt tölteni az időt; a vidék komor egész az öngyilkosságig, s a körülmények, melyek ide hoztak, szintén nem kellesek. De mindennek daczára, tevé hozzá, ránk nézve érdekes táj ez, mert ez volt családunk bölcsője s ez sirja, és ezért szeretném emlékembe vésni. Éjjel érkeztem, s ma épen nem volt időm megkerülni a vidéket. Maradjunk még vagy huszonnégy óráig édes anyám, ha csak igen rosszul nem vagy.

— Igen jól vagyok, felelt a grófné, nem tudva ellentállni a vágynak, hogy Gastont még egyszer láthassa.

Montesparre asszony, ki sokkal eszélyesebb volt, kikelt Gaston ellen. — Elkényeztetett gyermek, szolt hozzá, ön tudja, hogy anyja, ha tüskéken feküdnék is, azt felelné, hogy rózsaaágya van, ha ön itt akar maradni; de hogy képzeli, hogy ő itt jól érezheti magát?

— Foglalja el hát az én szobámat a nagy épületben, felelt Roger; az elég különös régiség: kárpit, szekrény, pohárszék, szóval semmi sem hiányzik ben s az étterem valóban nagy stylben készült. Én mint valami kis király aludtam nyolcz láb magas czitadellámban, s patkányok sem lehetnek, mert a függönyök épek.

— Ez igaz, feleltem, de az ön kora kell hozzá, hogy a major zajában alhassék s ugyancsak félek, hogy az ön husz éves álmát ma nem zavarja-e meg Michelin barátainak egy pár nótája.

— Hogyan! e szamarak a mi gyászunk közepette egész éjjel inni s dalolni akarnak? Majd rendet csinálok . . . .

— Nem gyermekem, szolt Flamarande grófné, ez nagy tapintatlanság lenne irántuk. A holtak emlékére s az élők egészségére inni, ez részökről szokás; tudod mint utazó, hogy mindenütt hódolni kell a szokásoknak, ha mindjárt itt-ott bántanak is, s alkalmatlanok is.

— Igazad van mama, mindig igazad; de mert te is kényszerítve vagy egy éjet még itt tölteni, menj holnap Montesparreba s hagyj engem egy vagy két

napig Flamarandéon. Ismerni kell uradalmamat, mert ez elvégre is az én uradalmam, melynél biztosabb soha egy sem lesz.

— Nem akarok elmenni nélküled, felelt a grófné. Oly régen láttalak már ugy is! Inkább egy nappal tovább maradok. És reám tekintvén s Gastonra czélozván, hozzá tevé: — Huszonnégy órával több, hisz az édes kevés.

Szerencsére Montesparre asszony nem engedett. — Az ön anyja igen szenved, lehet mondani, hogy beteg, szólt Rogerhez; meg nem foghatom, hogy ön ragaszkodik ahhoz, hogy e szomoru környéken s hideg vidéken maradjon ő, mikor ön oly könnyen visszatérhet ide pár nap mulva Montesparreból.

Roger meghátrált, de Montesparre asszonyra orrolt. Már rég ismerte őt: Párisban is látta, anyjánál, hol a báróné azóta ismét megjelent, mióta a gróf Londonban lakott; annál nagyobb barátságot érzett iránta, mert atyja megvetéssel beszélt róla. Atyja gunyos megjegyzéseiből azonban valami olyas maradt meg fejében, hogy a bárónénak Auvergneben valami szivügye volt s most látván a szép Salcédet, nem késett czélzásokat tenni ősz hajára s paraszt viseletére. Mert esze volt s szokásai a magas körök érzékét követték, soha nem volt sértő annál kevesbé, mert a bárónét igen csinosnak találta s mind e tréfaságokat oly előzékenységbe burkolá, hogy a báróné nem védhette magát, csak nevetve s a grófné is kényszerült elrejteni a kellemetlen érzést, melyet e tréfák felett tán érzett.

— Grófné, szólék hozzá egy oly perczen,

melyben a báróné s Roger az erkélyen voltak, el kell utazni s pedig minél előbb; Roger barátságot kezd érezni Gaston iránt.

— Kedves gyermekek! felelt ő; tehát csakugyan meg leszek fosztva azon boldogságtól is, hogy őket egymást szeretni lássam.

Roger nyolcz óraker visszavonult, el levén szánva, hogy másnap reggel eltávozik. A grófné engem visszatartott, s így szólt:— Nem távozhatom Flamaranderól a nélkül, hogy tudjam Salcéde ur azt mondta-e Gastonnak, hogy várjon e házassággal, a melyre nézve még sem én, sem ő nem egyeztünk meg. Van-e jogunk, nekem vagy neki megengedni, hogy Flamarande gróf, a valódi Flamarande gróf, elvegyen egy kis falusi lánykát, a nélkül, hogy ne is tudja mit tesz, s hogy minő más helyzetre volna joga? Nem, nem tehetjük, nem szabad tennünk; sem önnek, Károly . . . . sem senkinek a zok közül, kik születése titkát tudják, nem szabad beleegyezniök isten és emberek előtt abba, hogy így kiszolgáltatassék a lét esélyeinek. Én a magam részéről, akármit is mond Salcéde ur, daczára a nagy tiszteletnek, melyet iránta érzek s daczára, a bárónénak, s gyöngéd barátsága iránti bizalmamnak, nem tudom rá szólni magam, hogy feláldozzam őt, s hogy megcsalni engedjem őt. Ha értesülni fog a valóról, és értesülni fog róla, biztos lehet ön ben, mert a merényletek soha nem szoktak sikerülni, minő szemrehányásokkal nem halmozhatna el! Nem gondolhatná, hogy feláldoztam őt a gyáva félelemnek, hogy gyanusittathatnám, midőn ártatlanságában s anyai jogaiban erős lelkeknek

tiltakoznia kellene minden korbát ellen, a mely elválaszt benünket? Holnap elutazunk, mert ugy akarják; de nem megyek messzebb Montesparrenál s onét egyedül visszatérek ide. Számitok önre, hogy vezetőm lesz. Vissza kell térnem, vissza akarok térni.

Oly erélyt tanusított, minőt nem láttam benn soha. Kérdém tőle, hogy Salcéde nem tér-e ide vissza, hogy elmondja Esperance-szal való találkozását. — Nem, felelt ő; ő határozá el rögtöni elutazásunkat, s el is bucsuzott tőlünk, megigérvén, hogy néhány nap mulva Montesparerra jő s mindent elmond.

— Nos akkor grófné, mitől fél ön? Ő bizonyára elmegy, hisz nincs oka többé rejteni magát, s általa mindig értésítve lesz ön. A fontos most csak az, hogy Rogert eltávolítsuk Gastontól.

— E veszély nem oly nagy mint ön hiszi; Rogernek nincsenek tényleges gyanuokai, s ha volnának, Gaston bizonyára hajthatlan tudna maradni. — És — eddig élénken föl s alá járva beszélt, egyszerre hirtelen megállt s hozzám fordult: — Akarom látni Salcédet, még ma akarom látni s nem megyek el addig, mig nem láttam! Lelkiismeretem mint nőnek és anyának egyaránt fellázad az ígéreték ellen, melyeket tegnap kierőszakoltak belőlem. Isten megóalmaz az ellen, hogy megtartsam azokat!

— Ön a Menedékházba akar menni, kiáltám, mig Gaston ott van?

— Most csak nyolcz óra van s Gaston csak tizkor megy oda. Van még időnk, jöjjön velem Károly. Akarom tudni, mit szándékozik Salcéde mon-

dani fiannak, s meg akarom neki azt is mondani, mit tartok én terveiről.

Daczára félelmemnek az iránt, hogy Roger Gastonnal a kastélyban marad, engedelmeskednem kelle a grófnénak, ha szándokairól értesülve akartam maradni. Montesparre asszony visszavonult lakosztályába. Helén a szomszéd kabinetbe várta, hogy asszonya behívja, hogy levetkeztesse. — Feküdjél le, Helén, szólt felé fordulva a grófné. A Menedékházba megyek, te ne várj rám gyermekem, hanem aludjál. S ne aggódjál miattam, mert Károly velem jó. — Ezután kivett egy kis zseblámpát egy szekrényből, s átadta nekem, mondván, hogy gyujtsam meg. Egyáltalán nem tudtam, mely uton megyünk. Kinyitott egy nagy szekrényt, a hátulsó oldalt eltolta, és egy keskeny lépcsőre mutatott, mely csiga alakban a fal szélében haladt lefelé; sietve mentem le rajta, hogy világítsak a grófnénak. — Elesik ön, szólt; ne menjen így. Én ismerem az utat. — Menjen lassan, én követem.

Néhány percz mulva, midőn meglepetést mutattam, mert lábaink alatt valami tompa zajt hallék: — A patak fölött megyünk, szólt, a sziklabolton haladunk át, melyet az átvág, kívülünk senki nem ismeri ez utat, mely régi s igen szolid építmény. Ambros fedezte azt föl, s ő állitá egyedül és teljes titokban helyre a közlekedést azon szobával, melyben én lakom, s mely egykor férjem őseié volt.

Most már értettem, miért ragaszkodott Ambros annyira ahhoz, hogy őt bizzam meg a torony munkálatainak vezetésével s hogy neki adjam a to-

ronyt lakásul. S eszembe jutottak csodálatos eltűnései is e munkák idején.

Egy szoroshoz értünk s ott a grófné el akarta venni tőlem a lámpát s előre menni. — Egy mélységet kell itt elkerülnünk, mondá. S egy ajtót találunk, melyet Salcéde csináltatott, hogy a kíváncsiakat megóvja az itt való kutatás veszélyeitől s egyuttal megvédje ez ut titkát is, melyet csak mi, Gaston és Ambrus ismerünk. Jó, hogy most ön is megismerte az esetre, ha valamely váratlan körülmény folytán használnunk kellene talán. Jól nézzen körül, hol vagyunk.

Fölemelte a lámpát s balra egy igen rémitő fekete mélységet láték; kis korlát védte ösvényünket. — Ambrus itt, szólt a grófné, sok emberi csontot talált, mintha ez örvény bünök elrejtő helye lett volna, vagy mintha e barlangban csaták folytak volna. A hagyomány nem mond erre nézve semmit, de az espelunquenak azért megvannak saját föl-föleledő legendái, s a parasztok önkényt nem igen koczkatatnák ben fejöket.

Könnyen kinyitám a fazáru ajtót, mely jól fordult sarkán, s az espelunquenak oly részén valék, melyen már jártam. — Itt, szólt a grófné, az ut megszűnik rejtélyes lenni, nohá egyedül Salcéde ur számára van fentartva; itt már az ő földjén, vagy inkább az ő földje a l a t t vagyunk. Menjünk gyorsabban, Károly, itt már nincs semmi veszedelem, sem semmi akadály, egész egy másik nagy ajtóig, a mely felé haladunk.

Teljesen kiismertem magam, és megérkezénk

pincze ajtajáig, mely a menedékház alapzatánál fe-
küdt. Be volt zárva. — Csengessünk, szolt Flama-
rande grófné.

Fölnyult s megnyomott egy rugót, melyről én
semmit sem tudtam. Az ajtó csakhamar fölnyilt s
mielőtt még fölhaladtunk volna a falépcsőn, a szalón-
csapó ajtaját is fölemelték. Salcéde ur, ki azt hivé,
Esperancenak nyilt ajtót, nagyon meg volt lepve, mi-
dön bennünket látott.

— Beszélnem kell önnel, szolt a grófné; egyedül
van ön?

— Igen, felelt ő, de jöjjön fel szobámba, mert
Esperance itt szokott hálni, s előbb itt teremhet
mint várom.

Fölmentünk e nagy dolgozó szobába, melyet
teljesen ismerék, s melyben minden ép ugy volt, a
hogy tizenkét évvel ezelőtt láttam. Megvallom, hogy
látva az iróasztalt, melynek titkát megsértém, nagy
önmardosást érzék. Még inkább zavart Salcéde je-
lenléte, s azt gondolám, hogy legalább vigyázok arra,
hogyan társalog a grófnéval s minő szemmel tekint
rám e bizalmas értekezleten. A legtermészetesebb
arczczal fogadott, leültetett s jelenlétem nem látszott
sem meglepni, sem boszantani.

Flamarande asszony kifejté előtte látogatása
tárgyát. Ez kevés szóval történt, s mintegy folytatá-
sa volt az előtti társalgásuknak. A marquis nagyon
nyugodt volt, a mi izgatni látszott a grófnét, de a
melyre nézve én nem csalódtam: egy nemes szivnek
állásfoglalása volt az, arra szánva, hogy megmenti e-
nőt saját maga ellenére is.

— Ne tegyük bonyolultabbá e már is nehéz helyzetet, melyben naponkint kell határozni s tenni. Roger nem nyugtalanít engem; ragyogó ész az övé, mely mozgásra, izgalomra vágyik; könnyü lesz szórakoztatni, csak vigyék gyorsan Montesparreba. Nem lesz ott nyolcz napig, hogy ne kívánkoznék Páris után. Jót állok érte, hogy az ide visszatérésre nem fog gondolni. A mi fontosabb, az a nyilatkozat, melyet Gaston ön előtt tett házasságáról, s melyet nem sokára előttem ismétlend. Ez olyasmi, mire egyszer mindenkorra igent vagy nemet kell mondani. Nekem nincsenek fölötte más jogaim, csak melyeket ön ruház reám; mit akar ön: igent mondjak vagy nemet?

A grófné habozott s kérdé a marquistól, mit felelne az ő helyén.

— Ön tehát nem felel, szólt az; ön az én nézetemet akarja tudni, mert izgatottsága miatt nem állapodhatott meg semmiben s teljesen határozatlan az igen s a nem közt.

— Ez igaz, barátom; én nem mérlegeltem még eléggé meg az e házassággal járó következményeket. De semmiesetre sem egyezem bele a nélkül, hogy Gaston felvilágosíttassék a társadalmi állás iránt, melyet joga volna követelni. Csak ez egy pont az, mely iránt öntudatom megállapodott; de ebben megmásíthatlan az.

— Az ön ellenvetése igen jogosult, felelt a marquis. Minden más esetben engedelmeskedni kellene az ön szive e parancsának s saját méltósága e követelményének; de én új érvet hozok fel, mely meggyőzte Ambrust is, bizalmas embereink közül eme

legszámitóbbat, s következőleg legmakacsabbat: és ez az a körülmény, hogy az én általam való fiúsítás bőven kárpótolja Gastont. Kétkedik ön ebben? Ime nézze, itt van birtokaim lajstroma, melyeket van időm értékesíteni s megmenteni családom minden netaláni igénye ellen; nincs sem közel rokonom, sem valamely rám számitó szegény rokonom. Lelkiismeretem teljesen feljogosít, hogy rendelkezem e vagyon felett, mely fölmege vagy három millióra. Nem hiszem, hogy Roger atyja örökségéből kapna annyit. Mit gondol Károly ur?

— Azt, mit marquis ur.

— Vagy tán a név az, folytatá a marquis a grófnéhoz fordulva, mit ön oly jelentékeny társadalmi előnynek tekint. Ez oldalról is ki lesz ön elégitve. Az én nevem . . .

— Elég, elég, szolt élénken a grófné. Az ön neve hires név, vagyona szép vagyon, szava szent szó; de Gaston ismerni fogja-e e nagy szerencsét, melyben ön részesítendi, mielőtt lekötné magát ez aránytalan házasságban?

— Ismerni fogja, asszoyom, még ez este. Én, mint már mondám önnek, megkezdtém a törvényes lépéseket, az az megállapítám a törvény előtt szabadságomat arra, hogy adjak, s Esperanceét arra, hogy elfogadjon. Még nem beszéltem neki róla, nem tehetvén ezt az ön beleegyezése nélkül, valamint az övé nélkül ismét nem törvényesíthettem iránta való állásomat.

— Ah istenem, felelt a grófné, mit fog ő hinni, ha az ön neve lesz az övé?

— Azt hiszi, hogy nem lévén gyermekeim s nem szándékozván megnősülni, azt fogadom fiamul, kit neveltem s kit atyailag szerettem. Oly nehéz-e az igazságot hinni?

— De anyjáról! mit fog gondolni arról!

— Azt, mit oly tiszta lélek mint övé e részben törvénynek tekint. Imádni fogja a nélkül, hogy megítélné.

Itt helyén láttam kifejteni azt a gondolatot, melyet említék a grófnénak is. Ha Esperance huszonhárom évesnek hiszi magát, nem is fog házasságtörésre gondolhatni.

A marquis jelenlétében kimondott e szó elpirítá a grófnét, s láttam, hogy Salcéde is egy kis rázkodtatást nyom el. — Igaza van önnek, szólta, azt mondom neki, hogy huszonhárom éves. S most, tevé hozzá Flamarande grófnéhez fordulván, meg van-e ön nyugtatva? Esperance egy óra múlva tudni fogja, hogy akármely perczben megkérhet valamely előkelő s nemes kisasszonyt. Választani fog ez idylli álm s az arany álm közt.

— De ha a mellett marad, hogy Karolinát veszi el.

— Ne ítéljük eleve semmi fölött. Nincs időnk föltételezésekbe bocsátkozni. Bármi legyen e szeretett gyermek elhatározása, könnyen kiviszem az ön iránt érzett tiszteletnél s irántam érzett barátság nál föva, hogy elhalasztja válaszát a dilemmára, melyet elébe terjesztek. Sőt többet teszek, nem engedem meg neki, hogy nyolcz napi gondolkozási idő előtt válaszoljon.

— Nyolcz nap, ez igen kevés ily fontos ügyben.

— Nyolcz nap, ez elég egy egész életen át való hajlam után.

— Salcéde ur, én mindig tisztán láttam s most is tisztán látom, hogy ön e házasság mellett van.

— Mellette vagyok, asszonyom, de mit sem teszek, s esküszöm önnek, egy szót sem szólok, hogy befolyásoljam Gastont.

— Tudja ön, hogy már beszélt Michelinnel?

— Nem! Azt hiszem, nem teszi mielőtt velem szólt.

Salcéde izgatott volt s meglepett. Azt hittem, szólnom kell, hogy megóvjam magam minden felelősegtől. — Tegnap este, mondtam, midőn az udvaron át hazatértem, hallám, hogy Gaston azt mondá Karolinának, hogy Londonból negyvenezer frankot kapott; egyáltalán nem tudom honnét származott ez. Nem lehet az a huszezer frank, melyet névtelen levélben ígérték Michelinéknek gyámolítjuk neveltetéséért s letelepítésére.

Flamarande asszony megvetőleg mosolygott férje ez adományára. — Minden esetre e pár fillért megérdemelte, így szólt; ám hogy függ ez össze, elhatározásával?

— Én értem, szólt Salcéde. Esperance a saját szempontjából gazdagnak látva magát, s a rendetlenség által, mely tegnap és ma a kastélyban s a majorban uralkodott, tőlem elválasztva lévén, sietett Michelinnel tudatni gazdagsága titkát. Innét jött a viszonyosan elsietett megegyezés; csak egy lépést kelle tenni, s e lépés oly könnyen megy, mikor viszonzott

szerellem ösztönöz arra! Én nem szidom meg érte gyermekünket. Kérem hogy fontolja meg, mit tesz, s ő meg fogja fontolni.

— Ah! szólt élénken a grófné, ön azt hiszi!

— Ne csalja ön meg magát, felelt Salcède; én azt hiszem, én bizonyos vagyok benne, hogy e megfontolás ismét Karolina mellé vezeti.

— S ön jóváhagyná ezt?

— Jóvá asszonyom.

— Ez elég regényes, Salcède ur; de ő oly fiatal! Félek, hogy ön is igen fiatal atya még fiam számára.

Salcède megzavarodott kissé, de rögtön erőt vett magán. — Nem, szólt, én nem vagyok fiatal! Azért van ősz hajam, mely kivételes tapasztalataim által élettem éveinek kétszereséről tesz tanúságot, mert tudom mi az életben igaz, s mi nem az. Az egyedül igaz a szerelem s a kötelesség. Minden egyéb csak illuzió, s számítás. A fiu, kit felfogadok, elég gazdag, hogy szive szerint nősüljön, s szive nem csalódott, midőn Karolinát választá. Mielőtt ön igent mondana, látnia s ismernie kell őt. Térjen ide vissza komorna nélkül, s mondja, hogy ő szolgálja önt. Nehány nap elég lesz, hogy megítélje. A szeplőtlenség, az ártatlanság eszményképe ő! A mi tanultságát illeti, akarja ön látni könyveit, melyeket tanult? Ime itt vannak olvasmányjaiból készített kivonatai s megjegyzései. Nézze ön e virágokat, melyeket ő rajzolt s színezett. A természet minő pompás fölérzése ez! S e diszhimzésekben minő izlés. Valóságos művész ő, hajlama van mindenhez a mi szép s jó. És imádja Esperance-

ot, társát, gyámolát, elválhatlan barátját. S úgy fog-
nak élni az életen át, mint éltek eddig, nem találva
egymáson foltot, nem érezve más gyönyört soha,
csak azt, hogy egymáséi. Hisznek egymásban, mint
hisznek az istenben, tisztelik egymást. . . .

— Legyenek egymáséi, kiáltá a grófné meg-
győzve, szemei tele voltak könnyekkel. Oh a szere-
lem, a hit, a kölcsönös tisztelet, ha mindez nincs meg
a házasságban, úgy nem egyéb az, mint rabszolgá-
ság, gyalázat és kétségbeesés.

Fölemelkedett, érezvén, hogy élte szenvedésé-
nek legbensőbb felsikoltása előttem siklott ki ajkai
közül. Az óra két negyedét ütött kilencz után. — A
hegyeken át megyünk, szólott hozzám; a föld alatt
koczkáztatnók, hogy Gastonnal találkozunk. Isten
önnel! tevé hozzá a korlátolhatlan őszinteség sza-
badságával mindkét kezét oda nyujtván Salcédének!
Mint mindig, most is halálos aggodalomtól szabadí-
tott meg ön; mint mindig, most is visszaszerzé bizal-
mammat, új életre teremté reményeimet. Legyen ön
áldva! örökkön áldva!

Teljesen az anyai érzés látszott szólani e nyilat-
kozásában s jelenlétem nem volt terhére. Salcède az
indulatok szerint halványodott s pirult, mint oly em-
ber, kinek szenvedélyei még nem hamvadtak el, s ki
megőrzé első ifjusága benyomások iránti fogékony-
ságát. Mintha csak újra úgy láttam volna, mint mi-
kor még oly idős volt mint most Gaston, s a gyönyör-
től és az elragadtatástól reszketett, a mint a flama-
randei uton a grófné először ölté a karját az övébe.

Én s a grófné egy igen egyenes uton indultunk

el, melyet nem ismerék, s melyen haladnom annál nehezebb volt, mert igen sötét volt. Mindig félttem a sötétől. Ugy látszott, hogy az a grófnéra nézve nem is létezik, mert határozott s gyors léptekkel haladt, nem remegett, könnyü volt mint a madár, s azt mondá, hogy Gastonnal sokszor a legveszélyesebb szorosokon lévén találkozása, ő gyakorolta magát Menouville legsziklásabb helyein is a járás-kelésben. Minő fiatal még ő! gondolám, s e titokzatos anyaság mennyire fenntartá rajongását s regényes hajlamait!

E pillanatban különösen álmadozó volt. Minő üde szép éj, s minő édes csönd! mondá. Mennyire fel tudom fogni Salcede és Gaston szeretetét e hegyek iránt. Soha nem akarják ezeket örökre elhagyni s félek, egymástól sem akarnak elválni. Nagyon egyszerű dolog ez. Izlésük ugyanaz, eszméik ugyanazok, s mindezt a m a g á n y foglalja magában! Nem ez Roger eszményképe; sőt inkább az ellenkező az s én az ő életéhez vagyok kötve. — Ő neki nagyobb szüksége van rám. Gaston oly okos, s oly boldog lesz. Roger pár hónap mulva nagy kora s ezer kísértésnek lesz kitéve, s ezer közt él. Nem leend előtte az a tekintélyem, mit csodálatra méltó jelleme s magas értelmi tehetsége ad Salcedének Gaston felett. S így soha nem hagyhatom el e nekem oly kedves vulkant, hogy szép, csöndes tájamhoz térjek. Mindegy! Salcéde mondá, hogy boldoggá teszi őt! S eljövök megnézni, eljövünk megnézni őt, Károly, a hányszor csak lehet; gyakrabban láthatom most már s szabadabban, mint ez előtt. Tudom, hogy a hányszor eltávozom Gastontól, szívem összeszorul, s sirni.

is fogok, . . . hogy el ne feledjek sirni; de tudom, hogy boldog lesz s csak azt fogom óhajtani, vajha Roger is oly okos lenne, hogy oly boldog lehetne. Bizony sok szolgálatot tett volna neki bátyja barátságára. Én hiszem, hogy oly testvér, mint Gaston, örök példaadás lett volna előtte, s oly vezető, kire hallgatott volna. Az kellene, hogy Salcède tanítson meg, mikép kell ily korlátlan kedélyt vezényelni, fékezni, mert én nem tudom, csak imádni őt. S ez nem elég, ugy-e, Károly, nem elég?

Akkora odaadással s oly zavartalan beszélt Salcède tökélyeiről, hogy engem a kedélyesség s a kíváncsiság nem tudom minő ösztöne fogott egyszerre el. Elfeledtem a pillanat parancsolta tartózkodást s az eszélyt, melyet követnem tanácsos volt, s elkezdék beszélni előtte a házassági tervről közte és Salcède közt, melyet a báróné előtte való nap említett nekem.

Nem látszott sem meglepettnek, sem zavartnak, s látám, hogy ő is gondolt erre; azonban nem felelt s kérdést tőn, minő volt a báróné hangja s modora, midőn e nyilatkozatot tevén, mintha a félelem, hogy kétségbeejti barátnőjét, lenne az egyedüli ellenvetés, mit e terv ellen fölhozhat. Nyugtalanság által izgatva, s a valóság által bántva, biztosítám, hogy Montesparre asszony őszinte volt önfeláldozásának gondolatában. — Mondja el ön, grófné, gondolatát őszintén, s ne féljen reám bizni szándékait, szólék.

Megállt, s hallgatott; mély elmélkedésbe lát-szott merülni. Engem különös türelmetlenség fogott el. Sürgettem őt. Ő kezét karomba füzé, s fojtott

hangon így szólt: — Hallgasson! husz lépésre tőlünk beszélnek s én Gaston hangját hallom!

Valóban Gaston azon ösvényen volt, melyen nekünk keresztbe szintén át kelle haladnunk. Nem volt egyedül. Édes hang, a Karolina hangja, felelt az övére. A két szerelmes együtt ment a Menedékházba, az alaguton. Ugy látszott, hogy megálltak, s mi is megállván, a tiszta s csöndes légben kivehetők szavaikat. — Nem, szólt Karolina, nem megyek tovább. Ha azt hallanám, hogy Alfonz ur nemet mond, nem lenne erőm büszkének lenni, nagyon sirni fognék s félek, hogy gyávának tartana.

— Ő nem fog nemet mondani, felelt Esperance. Én csak anyámtól függök, s ő igent mond.

— Azt te nem tudod! Ha nemet mondana! inkább százszor halnék meg, semhogy miattam meghasonolj anyáddal . . . . — A választ nem hallók, mert beszéd közben felénk jöttek, s nekünk hátrálnunk kelle az ösvényen, hogy a közel sziklák elfödjenek. Karolin oly közel ment el a grófnéhoz, hogy ez nem tudott ellenállni szive indulatának. Kiterjeszté karjait, átölelte az ifju lány nyakát, s megsókolta homlokát. Karolin, megrémülve e fekete árnytól, Gaston karjaiba vetette magát, ki így kiáltott: Ne félj, ez anyám!

A grófné már eltűnt. — Ah! szólt Karolina, és én nem látom! Hol van? Szeretném látni!

— Soha! felelt erőteljesen Esperance. Szeresd őt a nélkül, hogy ismernéd! Ő megegyezik, jer tehát. Anyám, . . . ha én sem látlak többé; légy áldva, én imádlak.

Magával vitte jegyesét s Flamarande asszony, teljes fölindulásban, karomba fogózva indult haza. — Ah grófné! szólék hozzá, mily szenvedélyes ön! Most már értem Roger természetét.

— Ne haragodjék ön, jó Károly, felelt ő szivig ható nyájassággal; nem mindig vagyok elég erős. Hogy is legyek? Annyit szenvedtem már életemben; annyiszor elfojták bennem a legközvetlenebb indulatokat. Vannak megrázkódtatások, méltatlanságok, melyek örülésbe hozzák az észet. . . Mikor hát alkalmom nyilvánul jóvá tenni sokat, mikor alkalom jelentkezik, megörvendeztetni azokat, kiket össze akartak zuzni. . . — nem, nem, nem tudom elszalasztani ez alkalmat.

— Nem fél ön, hogy Karolina kitalálja ki ön? Nehány napig vár, s megtudván, hogy a grófné elutazott, nem ismeri-e föl benne az ismeretlen anyát?

— Ha Karolina fölismeri, hallgatni is fog. Ne akarjon bizodalmatlanná tenni azok iránt, kiket szeretek.

Ezután szobájáig vezetém, s visszatérek Rogerhoz, ki mélyen aludt.

LXIII.

Másnap mindenki jókor talpon volt, s Michelin még a grófné elutazása előtt be akarta neki mutatni családját. Én megakadályoztam ezt. Azt mondtam neki, hogy a grófné nagyon szenved, s nagyon kimerült, és hogy csak pihenni megy Montesparrera s néhány nap múlva visszatér, s akkor megismerkedik vele s övéivel.

Sem Salcéde, sem Esperance nem jelentek meg. Ambrus segített befogni a lovakat, s minden baj nélkül elérték a rettentő flamarandei szoros alját. Ambrus más parasztokkal követte a kocsikat a lejtőn, hátulról visszatartván azokat. Mire ők visszatérendők voltak, a nap fölkelte, s én észrevettem, hogy a legény, ki Ambrusnak a grófné kocsiját tartani segíté, s a kire eddig nem figyeltem, Esperance volt. Még utolszor üdvözölni akarta anyját s istenhozzádót akart mondani Rogernek. Azt hittem, meg kell e szándokot hiusitanom, s a nélkül, hogy nagyon gondoltam volna arra, mit teszek, kinyujtám karomat, őt visszatolandó, s így szólék: — Vissza, elég volt! már megyünk!

Ám ő kis aczél kezeit karomra tévé, s tekintete rettentő lön. Határozottan, nem keresve a szót

így szólt hozzám : — Vissza, szolga ; Én Flamarande gróf vagyok ! — E perczben Flamarande grófhhoz hasonlított teljesen, az ő leggögösebb pillanataiban, s engem úgy megrémitett, mintha csak kísértetet láttam volna.

A kocsihoz közelített, melyben a grófné a bárónéval ült, s a csodás óvatosság ügyességével, a nélkül, hogy bárki is látta volna, ajkait a grófné keztyütlen kezéhez érinté, melyet az a kocsi ajtaján pihentetett. Roger a kocsis mellett ült, mert látni akarta a vidéket. Esperanceot nem vette észre, csak mikor leugrott onnét, mert ugyanakkora hegyet, a mekkoráról lejöttünk, kelle ismét megmászunk s jobbnak tartá gyalog menni. Örömében felkiáltott, megfogta testvére karját s előre ment vele, mintha úgy akarna vele beszélni, hogy ne hallja senki sem.

Bátorságom visszatért. Azt mondám magamban, hogy ha eddig minden jól ment, nem szabad az utolsó pillanatban mindent meghiusulni engendnem. Megkettőztettem lépteimet, hogy elérjem őket, s ürügyet adandó hozzájuk csatlakozásomnak, kérdém Rogert : nála vannak-e bőröndjeinek kulcsai. — Bizony nincsenek, felelt ő. Mióta kell nékem gondolnom ilyesmire ? Ha elvesztetted őket, nem nagy baj lesz, ha leszeded is a lakatokat.

A kulcsok zsebemben voltak. Ugy tettem, mint ha keresném őket, s azzal lennék elfoglalva. Közélükben voltam. Egy szót sem szóltak, mit meg ne hallottam volna.

— Tehát, szólt Roger, csakugyan elveszed

szép Linádat? Hány éves vagy, hogy már megházasodhatol?

— Huszonhárom, felelt habozás nélkül Gaston.

— Huszonhárom? ismétlé megütődve Roger. S bizonyos vagy te ebben?

— Bizonyos.

— Voltál sorozáson?

— Hogy ne.

— S láttad akkor keresztleveledet?

— Nem volt rá szükségem.

— De hát láttad-e valamikor, életedben legalább egyszer?

— Soha sem volt rá szükségem.

— Ismered szüleidet?

— Meghaltak.

— Atyád is, anyád is?

— Mindketten; de miért intézi ön hozzám e kérdéseket, gróf ur?

— Ne haragudjál miattuk. Kérdém tegnap Michelin apót, ki fia vagy te. Azt felelte, hogy nem tudják sem azt, mi neved; sem azt, hova való vagy; nem ismerik sem családodat, sem korodat! Ne pirulj fiam, ez nem a te hibád, sem az enyim, úgy látszik, derék fiu vagy, mert becsülnék s szeretnek az egész vidéken. Tehetek valamit szolgálatodra?

— Köszönöm, uram. A major jó, s aztán van is valamim. Semmi egyébre nincs szükségem.

— De ime, feljutottunk a dombtetőre; jöjj velem Montesparreig. Mellém ülsz a kocsis-ülésre. Én hajtok, s utközben beszélgetünk.

— Nem lehet, gróf ur, otthon szükség van rám.

— Te mindig csak ezt mondod.

— Mert ez az igazság.

— Az igazság az, hogy egy napig sem tudsz Karolina nélkül élni.

— Bizony ez is igaz.

— Tehát menjünk, isten veled!

— Kétségkívül sokára, felelt szomorú arccal Gaston.

— Nem, szólt Roger. Három nap előtt visszajövök még. Salcéde ur felajánlta házát, s nem bánám, ha vele megjárhatnám a vidéket.

— S vadászhatna, ugy-e? Ön szeret vadászni?

— Szeretek, de nem szeretem vinni puskámat. Majd találunk gyereket....

— Viszem én, felelt örvendve Gaston.

— Bizony jó lesz. S talán még magamat is?

— Önt magát is, ha elfárad.

— Mondd csak, szólt ismét Roger, akaratból tevéd, mikor az este szebben beszéltél nyelvünkön, mint én magam?

— Nem akaratból. Két szójáráshoz szoktam, s azt használom, a melyik nyelvemre jó.

A grófné kocsija megérkezett s asszonyom látta, hogy a két testvér elválóban kezét szorit; azután Gaston közel mellette ment el, levette kalapját, s e közben oly szeretetteli tekintetet váltának, melynek ékesszólását lehetetlen volt meg nem értenem.

Roger mellé akartam ülni, hogy szórakoztassam.

— Nem, felelt, e kocsi eléggé telí van; menj a másikon. — S Montesparreig nem szólt hozzám. Bizonyára sejtelvein töré fejét. Gyanui voltak. De mi-

nek folytán eredhettek azok? Csupán anyja kiáltása a kápolnában hozta volna azokat létre?

Az utban s megérkezéskor anyja előtt vidám volt, mint szokott, de én révedezőnek találtam őt; szolgálni akartam neki, mint Flamerandeon, hogy kitudjam gondolatait; szerencsétlenségre inasa itt már várt rá s a decorum nem engedé nekem, a kinek az urak asztalánál volt helyem, hogy inasi szolgálásokat teljesítsek, ha mindjárt kedvenczem körül

LXIV.

Montesparret ugyancsak megváltozva találtam. E mosolygó lakhely, előbb annyira telve a tánczene hangjaival, s a vadászat zsibajával, most néma volt s mintegy elhagyott. A grófné s báróné fiatalok voltak ugyan még s szépek is, ám a grófné oly esemény emlékét találta föl itt, mely egész életén át kinzá, a báróné pedig szintén itt látta szétfoszolni ifjusága legkedvesebb álmát. S hogy még fokozódjék fájdalma, mely egész életén át kinzá, a báróné szintén itt veszté el egyetlen fiát, legkedvesebb vigasztalását is s a kert mélyén, azon zugban, melyet azelőtt legjobban szeretett, a rózsák cзыpruság alatt virágoztanak egy sir körül, melynek fehér márvány emlékkövén csak e pár szó állt: »Montesparre Ange, élt tizenöt évet.«

Oda járt minden reggel, ott sirta ki magát, egyedül s titkolva bánatát. A nap többi részébe jókedvű volt, kedveskedett, mások körül forgott s háttartalan vendégszerető volt; de vendég kevés járt hozzá, s ünnepélyeket épen nem adott. Ez elannyira szerencsétlen s oly jó nő mélyen érdekelt engem s nagyon óhajtám, bár egyesülni láthatnám azzal, akit szeretett. Flamarande grófné alig mert neki pa-

naszkodni, mert ő így felelt neki: — A te Gastonod él, én vagyok az, ki elvesztém élttem Reménységét! S téged mindig imádott Salcède, anélkül, hogy bármit tettél volna érte; én pedig egész élttem kész odaáldozásáért nem nyertem kárpótlásul egyebet igen kedves barátságánál.

Erre Flamarande grófné igyekezett meggyőzni őt, hogy az övé a jobb rész, mert az tartósabb, s hogy végre is az lesz mindebből, hogy a bárónéből Salcède neje lesz. Így folyton folyvást a nemeslelkűség egy teljesen nőies harczát vívták, minő volt annak idején az ellenkező irányban az, midőn Rolande működött a szép Salcède körül Berta érdekében. Most Berta harczolt Salcédért, barátnője Rolande körül, s igen nagy ki látása volt a diadalra. Minthogy nem tartózkodtak attól, hogy előttem kénytikre kedvükre beszéljenek e kényes dolgokról, csakhamar világossá lőn szemem előtt, hogy a Gaston s nevelőatyja iránti szeretet el választhatlanul összefort Flamarande grófné szívében.

De a mi legjobban elfoglalt, az nem ez volt: Rogert mindennél többre tartám, s az ő tünődései engem igen aggasztottak. Örömmel láttam, hogy három nap mulva nem voltak már rajta észlelhetők; s mit Salcède jósolt, valósult. Nem mulatott többé Monteparreon s Párisba készült. Anyja megérttette vele, hogy atyja halála más napján ily vidám szívvvel, s ily könnyű kedélylyel, ha már nem tudja megakadályozni, hogy ilyen legyen, legalább nem szabad megjelennie a világban. Anyja biztatta, hogy legalább néhány hetet töltsön el, úgy a hogy lehet, az Auvergné-

ben szórakozva. Hajtani látszott ez intésre s elfogadta az ifju Levillek meghívását vadászatra, azok földeire.

Levilléknek, a Montesparre család eme régi barátainak, kastélya a hegyek lábánál volt. Ezek voltak azok, kikkel a »Violettenél« találkozunk azon baljóslatu napon, a melyen kocsink összetört a Jordanne zuhatagai közt, s ők vittek bennünket fogatukon vissza Montesparreba. E találkozás nélkül az éjet Flamarandeon töltök vala, s az 1840. augusztus tizenötödike éjjelének rémitő eseménye nem következik be.

Mert Roger ugy beszélt, hogy legalább három nap elmarad, s mert nem is látszott többé emlékezni Flamarandera, a grófné azt hitte, hogy felhasználhatja e távollétet a Flamarandeba való kirándulásra. Montesparre asszony is helyeselte ezt s fölajánlta neki háts lovát, melyen két óra alatt oda érhetett. Ő maga is eleget bolygott már ezen a Cantal pusztaságaiban, hogy láthassa Salcédet s gyámgyermekét. A grófné elfogadta a lovat s engem kért, hogy kísérjem őt. Nekem azon szolga lovat adták, ki rendesen a bárónét szokta kísérni. Így hát a grófné s én két derék kis hegyi lovon ültünk, melyek élénkek, de szelidek voltak, s azon fölül teljesen betanítottak, s a zergeösvényekkel telt vidéket teljes biztossággal futották.

Hat órakor reggel indulva nyolczkor már a kastélynál valánk. A grófné, bizván teljesen Gaston titoktartásában, minden rejtőzködés nélkül érkezett, mintha az ügyek állapotáról akarna csak értesülni,

mert néhány hónapig még Roger gyámja s így Flamarande valóságos urnője volt.

A kastély főkapuján ment tehát be. Ambrus jött lovainkért. Ésparance, ki toronybeli szobájában dolgozott, szintén elénk jött, anélkül azonban, hogy más érdeklődést mutatna, mint akármely tiszteletteljes parasztfiu urasága előtt. A grófné a négy nap előtt elfoglalt lakásba ment, így tehát épen fia fölé. Michelinék siettek a reggelit elkészíteni, melyet Karolina és jegyese szolgáltak fel »urnőjüknek.« Minden a kivánt rendben ment tehát. Michelinéknek megengedettett, hogy tiszteletöket tegyék, s alázatos kívánalmaikat beterjeszszék a grófnénak; a grófné e kívánalmakat, melyek jelentéktelenek voltak, kegyteljesen intézte el, de a nélkül, hogy kedvezni látszott volna nekik. Délben a grófné azt mondá, hogy egy kissé fáradt s pihenni akar, de kikötötte, hogy Esparance csak maradjon meg lakásán s rendes szokásai mellett. Szomszédtsága semmikép sem volt terhére.

A grófné bezárkozott; Gaston elment hazulról. Én számolni mentem a majorról Michellnel, bizonyos levén, hogy a grófné nem alszik, s az esperlunque rövid útja segélyével vagy ő van a Menedékházban Salcéde-del és Gastonnal, vagy ezek vannak nála a toronyban.

Öt órákor a grófné azt izente ki, hogy velem akar ebédelni; s elmondá, hogy nem aludt, látta Salcédet s hosszan beszélt Gastonnal. Gaston tudta, hogy milliók ura s semmit sem látszik sejteni. Salcéde becsületszavára állitá előtte, hogy ő sem nem atyja, sem nem rokona neki. Salcéde szaván nem kétkedett

s annál jobban látszott szeretni őt. Nem kevésbé maradt azonban elszánva, nőül venni Karolinát, s egyelőre semmit nem változtatni élete során. Azt akará, hogy fiúsítása ne legyen közhírré téve, sem fogatosítva házassága előtt; ugy látszott azonban, hogy e házasság elé most Karolina gördit akadályokat. Megtudván Salcéde urtól, minő nagy szerencsének néz jegyese elébe, vonakodni látszott, hogy gondolkodás és megpróbáltatás előtt e házasság végbemenjen. Flamarande grófné előtt beszélt Gastonnal erről. Midőn örömmel egyeztem bele, hogy neje leszek, így szólt, akkor azt hívém, hogy ő is magamsorsabeli. Kissé gazdagabb volt ugyan nálam, de hát neki nem volt családja, s apám, ki büszke ember, azt hitte, hogy megtiszteli őt, reá hagyván nevét. Én másra voltam büszke: arra, hogy nem tekintettem minderre, s hogy azért szerettem őt, a mi volt, nem a minek tetszhetett mások előtt; de most félek, hogy igen kevés leszek neki, s félek, hogy meg fogják szólni, hogy ő, ki oly nagy ur lesz, egy paraszt lányt vett el. Ki tudja, ő maga is nem fogja-e megbánni valaha? Azért kívánom, hogy legalább egy évet várjunk, addig ő menjen más vidékre, ismerje meg a gazdagság gyönyöreit, s ha irántam ugyanez érzelmekkel tér meg, esküszöm, neje leszek. Addig én mindezt magamba zárom. Még atyám előtt is eltitkolom a valót, mert ő nem értené meg gondolatomat s megszidna érte. Azt mondom neki, hogy még igen fiatal vagyok, s egy évig jegyben akarok járni, vagy hogy Alfonz ur találja Esparanceot igen ifjunak s előbb Párisba akarja vinni, hogy egy kissé

még tanuljon. Az oly falusi embert, a ki volt Párisban, sokkal okosabbnak s ügyei vezetésére sokkal képesebbnek tartják, mint a többieket. Apám meg fog ebben nyugodni, s Esperance is beleegyezhetik ebbe, mert ez a helyes, s Alfonz ur is jónak fogja találni.

Keresztlányom szavait előadván, a grófné mondá, hogy a marquist is látta, s hogy együtt csodálták s helyeselték Karolina finom érzését s igaz eljárását. Esperance, igen élénk küzdelem után, végre belenyugodott. Elhatározták, hogy Salcéde és gyámfia a telet Párisban töltik. Most, tevé hozzá a grófné, boldog vagyok, mert gyakran fogom láthatni fiamat; de megvallom, hogy ha érzelve megváltoznék, nem főgnám őt többé annyira becsülni. De nem változik meg, az lehetetlen.

— De Karolina mindebben mit gondol az ön iránta való viszonyáról?

— Ezt nem lehet tudnom, felelt a grófné, mert nem szabad kérdenem. Ön emlékszik, hogy midőn az ösvényen megölelém, s midőn ő látni ohajtott, fiam azt mondá: soha nem látod. S ő szót fogad neki, mint Istenének. S azért sohasem kutat, hogy kitudjon valamit.

— De mégis kitud mindent!

— Magam is azt hiszem; de azért hallgat, s úgy tekint rám, mint Flamarande nagy tiszteletet árgénylő urnőjére. S én annál jobban szeretem őt. Valóságos angyal e kis leány!

— De a grófné gyöngédsége igen gyöngévé teszi s elmond neki mindent.

— Nem; Gaston nem akarja s Gaston az, ki felettünk rendelkezik, még Salcède felett is, ki mindent az ő szemein keresztül tekint.

Az ebédet a két szerelmes hozta be és szolgálta fel. Ki kell mondanom, hogy gondosságuk imádásra, tartózkodásuk s illemtudásuk bámulatra méltó volt. Mélyen megindultam, s elmenőben kijelentém a grófnénak, hogy szerfölött boldog anyának tartom őt.

A grófnénak, ki egész nap nem pihent, valóban nagy szüksége volt a nyugalomra s nyolcz órakerel távoztunk tőle. Elhatározták, hogy Karolin közelében hál, s a szüziesség valamely nemes érzeténél fogva Esperance elhagyta toronybéli szobáját, hogy a majorba menjen hálni. Bejött velem szobámba, segitendő elhelyezkedésem körül, s ugyanoly szivélyességet, ugyanoly előzékenységet tanusított irántam, mint ama rettenetes tekintet előtt, melyben anyja kocsija mellett részesített.

Minthogy látnia kellett, hogy tájékozva vagyok a dolgok állása iránt, azt hívé, hogy nyiltan fog beszélni velem; de nem tevé. Megmaradt szerepében s hegyi kiejtése mellett, anyját »asszonyunk«-nak nevezte s Rogert, ha szó volt róla, gróf urnak. Nem mertem kérdéseket tenni előtte. Megvallom, hogy e gyermekben oly jellemfensőséget láttam, mely képes volt minden tervemet megghiúsítani, és soha senki nem félemlített meg úgy, mint ő. Kilencz órakerel már el akartunk válni, beszélvén előbb a földmivelésről s a majorról, mely tárgyak körül illetékesebbnek látszott magánál Michelinnél is, midőn az ablakon erős üté-

seket hallék, melyek megremegtettek: mert nem lehetett kételkednem, Roger kezei voltak azok.

Esperance kinyitá az ablakot, s Roger, ki a pavillon mögötti szikláról került erre, beugrott az ablakon a szoba közepére s látva meglepetésemet, elkezde kacagni. Nem volt meglepve, hogy engem itt látott, mert tudta, hogy vissza szándékoztam térni, s nekem sem volt okom megütközni, mert a kaput bezárva találván, csak kényszerüsből fordult az ablakhoz.

— De ön nem tudja, szólék, hogy anyja is itt van?

— Nem tudtam. Tehát visszatért; jó: megyek s megölelem.

— Fáradt s alszik; lóháton jött.

— Jól van! Ugy hát hagyjuk alunni. Én gyalog jöttem.

— Ön Levilleben volt, szóló Esperance; a grófné mondta. Ugyancsak szép séta onnét ide!

— Nincs messzebb, mint Montesparre. Sőt rövidnek tetszett; gyönyörű vidék ez — egy melodráma színhelyül.

— S ön eltávozott Levilleből? — kérdém.

— Szavamra el, s mihelyt lehetett; ez azonban már valóságos dráma. Elmondom.

Képzeljétek, hogy tegnapelőtt, midőn amaz ifju emberek meghívását elfogadtam, nem is sejtém, hogy van nekik egy unalmas anyjuk s három ugyanolyan nővérük.

A mint odaérek, apjuk karon fog, megsétáltat a birtokon s mulattat rettenetesen. Még az utolsó re-

tek-ágyat is meg kell nézmem. S aztán valódi falusi emberekként már öt órakor ebédelnek. Nem voltam éhes, de vigasztaltam magam, hogy látok legalább pár üde arcot, s hallgatok fiatal leányos csevegést. Elsőnek az anya jelent meg. Valóságos fóka. Nem baj, mondom, ez már korával jár; belép az idős lány; ez is valami tengeri szörny. Hagyján, az ifjabb más lesz. Megérkezik az is: s az se különb. A félelem fog el; ugyan miért kelle menekülnöm a kis báróné elbájoló őszi környezetéből, ha csak ily tavaszt találhaték itt? Arra gondolok, hogy menekülnöm kell; de késő, már a levest hozzák. Szemeimet tányéromra szegezve eszem. Péntek volt, tehát böjtöltek. A hal nem fris, a vaj sem az. Nem vagyok éhes, tehát nem törődöm vele. Minthogy azonban szemeimet nem emelhetem föl, hogy egy csodaszülöttre ne vessem, a merevség bizonyos állapotába esem s érzem, hogy megkövülök. Fölkelvén az asztaltól, az ifjak nyomát követem, remélve, hogy a kertben szivarozhatom. Dehogy! még a kertben sem türik a füstöt. Ki kell menni a birtokból, s egy mért-földre eltávozni, annyira irtóznak e hölgyek a szivartól. — Mikor visszatérünk a szobába, nem is titkolják előlünk, hogy leheletünkkel a léget megfertőztetjük. A fóka, a tengeri sáska, s a kicsike igen érzékenyek. Megrémülök. A házi ur egy játszma saktot ajánl. Ugyan érdemes volt ott hagynom Ferrast, ki kitünően játszik, hogy Leville urral gyakoroljam magam, ki annyit sem tud mint én. A házi asszony s leányai érdeklődnek a játszma iránt, s akkor csoportosulnak hátunk megett, mikor én épen nyerőben

vagyok. Ime: újból megkövülhetek. Sakot kapok s mat leszek. A papa diadalmaskodik. A hölgyek azt állítják, hogy kitünően játszik, s soha senki nem tudja megverni. A fiúk a szofán henteregnek. E közben megérkezik a plébános. Ez még kövérebb, mint hivei, s úgy dadog, hogy egy szavát sem értem, s csak úgy találomra felelek neki, természetesen, hogy összevissza. Észreveszem, hogy e miatt számárnak tartanak s távozom; a jó éjt kívánás perczében azonban, midőn a másnapi vadászat iránt akarnak megállapodni velem, kijelentem, hogy levelet kaptam anyámtól, ki Flamarandera hiv. Megigérem azonban, hogy reggel velük megyek ki vadászni, jelentvén egyszersmind, hogy este nem térek vissza Levillebe. Ma reggel tehát vadászni mentem velük. Vagy ez emberek nem tudnak vadászni, vagy én. Semmit nem lőttek, de én sem. A nap leszáll, s én a Jordanne partján látom magam. A kutyát s a puskát egyik hajtóra bizom, azt mondom, hogy már késő van s üdvözetemet küldöm általa urainak. S aztán rohanok a patak mentén, mintha a három szörny valóban üldözne. — Nem ismertem az utat, a Jordanne kanyargásait követtem tehát, s mulattatott ez ide-oda barangolás. Elvégre azonban itt vagyok s meg vagyok mentve. Anyám is, hála isten, itt van; s így még csak hazugságon sem foghatnak. Itt nincs szörny, mint amott: sőt ellenkezőleg, Karolina egymaga kitesz szépségben akár három lányon is. És ki hinné — még czipőim is meg vannak, a hegyes sziklák daczára, melyek azzal fenyegettek, hogy mezitláb érek ide, mint valamely karmelita. Így tehát meg va-

gyok elégedve kis sétámmal, csakhogy éhezem, mint egy krokodil, s ha Michelin tud valamit ennem adni, készséggel jötevő angyalomnak nyilatkoztatom.

— Rögtön! kiálta Esperance, örvendő arczczal rohanva ki a szobából.

Magunkra maradván Rogerval, a kit szobájában otthonossá tenni igyekeztem, azt hívém, hogy fel kell használnom ez időt arra, hogy kitudjam szándokait. Azt tetetém tehát, hogy nem hiszek egy betüt sem a három levillei szörny létezésében, s azt állítám, hogy gróf ur ő kelmét a szép Lina vonzó szemei hozták Flamarandeba. Nem tagadá, s ebből láttam, hogy hazudik, ál nyomra vezetendő engem; s hogy kihozzam sodrából, a legunalmasb erkölcsi leczkébe kezdtem. Czélt érek. Sem tetetni nem tudott, sem hallgatni. — Menj a pokolba erkölcsi elveiddel, szólt hozzám; semmi szükségem nincs azokra. Te nagyon jól tudod, hogy nem szabad s nem is lehet e lányra gondolnom; sőt nekem kellene megleczkéztetni téged, s mert már ennyire vittél, kényszeritelek, mondd meg: a te fiad-e Esperance?

— Mit beszél ön?

— A becsületre kényszeritelek, vén sphynx, ne tréfálj, hanem felelj.

— S ha nem tudok? ha nem felelhetek?

— De felelhetsz! Én elfogadom Esperancét társamul és barátomul, ha a te fiad; testvéremül, ha apámé.

— Honnét az ördögből meriti ön e képzelődéseket?

— Nem úgy! hiába pazarlod idődet e tagadás-
sal, engem nem győzesz meg. Kiméld meg magad, ez
elhasznált komédiától, mert te voltál az, ki idehozott
egy-négy-öt éves gyermeket s azt elhelyezte egyik
istálló jászolába.

— Én!

— Ugy van te, Louvier Károly, atyám volt
inasa, ki az ő rendeleteit teljesítéd.

— Ki beszélhetett önnek ily regényt?

— Mit sem akarsz hát megvallani? Jól van.
El leszek vallomásod nélkül. Esperanceot gyón-
tam meg. Tanum lehetsz; hallgass és figyelj.

LXV.

Esperance visszajött, egy nagy tálczán hozva Roger vacsoráját. Megvallom, hogy a helyzet komolysága daczára sem tudtam megállni a nevetést. Igen ügyelvén ruhája tisztaságára, nem nyult a tálakhoz előbb, mint konyhakötényt tőn maga elé, s mikor ezt felkötötte neki, Suzanne helyesnek találta a széles szalagok közé egy szép rezedát tüzni hasára. Roger józüen kaczagott rajta, s kérdé, hogy Karolin diszittette-e így föl.— Nem, felelt ő; Karolin a toronyban van, a grófné szolgálatára. Anyám Suzanne nem talált elég csinosnak arra, hogy a grófot szolgáljam. Azt akará, hogy keztyüt huzzak.

— Keztyüt? kérdé Roger.

— Azt; midőn az ön atyja s anyja »amaz időkben« először járt erre, anyám látta, hogy szolgálk fehér vászon keztyükben szolgálták őket. Egy pár ily keztyü itt is maradt; azt anyám megörzé s most itt van zsebemben. Fölhuzzam?

— Föl bizony, szólék; ez elmaradhatlan; ám ha keztyüt huzzunk, akkor fölösleges a kötény.

— Igazán? különös! Tehát le vele, szól, leoldozván a kötényt s felhuzván a keztyüt, melybe

kis kezei kétszer is beletértek volna. — Önök látják, hogy ügyetlen vagyok, de majd bele tanulok.

— Mibe tanulsz bele? kérdé Roger, falni kezd-
vén a vacsorát. A komornoki szolgálatba?

— Abba bizony, hogy önt szolgálhassam.

— Tehát komornokom akarsz lenni?

— Készséggel, a hányszor hozzánk jő ön.

— S ha én magammal akarnálak vinni?

— Magával? hová?

— Párisba, utazni, mindenhova.

— Óh az lehetetlen.

— Karolina miatt.

— Először a miatt, s azután minden egyéb
miatt.

— Mi az a minden egyéb?

— Alfonz ur miatt, ki amint tudom, nem hagy-
ja el e vidéket s azután apám, anyám s nővéreim mi-
att, s végre a major miatt sem, melyet most én fo-
gok kezelni. Michelin apó sok mindent összevett és
sok dolga van. Továbbá Ambrus miatt, kit ön nem
ismer, de ki nekem barátom s végül a vidék miatt,
melyet ön komornak talál, s mely tán valóban az is,
de mely ennek daczára előttem legszebb széles e
világon.

— Te tehát boldog vagy itt?

— Nagyon boldog.

— Különös. Ime te vagy az első ember, kitől
azt hallom mondani, hogy ő boldog. Te tehát semmi-
nő panaszra nem találsz okot.

— Nem.

— De mégis, szüleid, a kik kitzasztának a világba.

— Csak szolgálatot tettek nekem. Az élet kincs, ha jó.

— S ha nem az?

— Mindig van mód jobba tenni.

— Hogyan?

— Bátorsággal, s észszel.

— Te nagy filozofus vagy; én nem vagyok ekkora. Én nem mindig éreztem magam boldognak.

— Ön? kiáltá Esperance a meglepetés s a szemrehányás élénk kifejezésével, mely többet mondott mint tán akarta.

— Ugy van, én! felelt Roger, mereven reá szögezve tekintetét. Daczára társadalmi állásomnak, s daczára imádandó anyám gondjainak, igen szomorú perczeim vannak. Sohasem hallottál beszélni Flamarande grófról?

— Nagyon keveset; csak egyszer járt itt s alig ismerték.

— Mindegy. Tudd meg hát tőlem, hogy ő bizonyára igen derék ember volt, de sok bogara is volt, ilyen, hogy nem szerette a gyermekeket.

— Hogy is ne! önt csak szerette?

Elvettem a szót Roger elől, hogy megjegyzzem, hogy igazságtalan váddal terheli atyját.

— Te csak hallgass, felelt Roger, neked nincs szavad e dolgokhoz. Én elég oly dolgot tudok, melyet tán ez ifju is tud. Esperance, soha sem hallottál te beszélni az ifju Flamarande Gastonról?

— Gastonról a pásztorról? kérdé Esperance, ki nyugodtan állta ki öcsce figyelő tekintetét.

— Nem, nem a legendabelit, a másik Gastont értem, ki nekem testvérbátyám volt.

— Az az alig megszületett kisgyerek, ki a Loireba fuladt? Igen, beszéltek itt e szerencsétlenségről. Gaston volt a gyermek neve?

— S te ezt nem tudtad?

— Nem, nem tudtam, felelt Esperance, ki valószínűleg most hallá először valódi nevét; de miért említi ön ezt?

— Azért emlitem, szólt Roger, mert Gaston története, e Gastoné, kit anyám annyi éveken át siratott s keresett, apám pedig sem nem siratott, sem nem keresett . . . e történet bizonyítja, hogy Flamarande gróf nem nagyon szerette a gyermekeket. Azután felém fordulva hozzá tévé: Mindezekre én jól emlékezem.

— Mindezeket álmodta ön, szólék. Hisz sokkal ifjabb volt . . .

— Sévinesben igen, de később nem; felelt nyíltan. Mig növekedtem, anyámat egyre sirni láttam, s dajkáimat egyre susogni hallám. Azt hiszik, hogy a gyermekek se látnak, se hallanak. A történet sokkal titokzatosb volt, hogy sem el ne csavarta volna fejemet. S aztán volt egy csodálatos ló, egy Zamore nevű ló, mely eltűnt, . . . szóval egy mesebeli ló. De minő bolond képet vágsz te, vén Károly, ugy látszik, te is emlékezel?

Meg voltam zavarva. Esperance távozni akart. — Maradj, szólt hozzá Roger.

— Nem ; felelt Gaston ; ön már vacsorázott, a kávéért kell mennem.

— De rögtön jer vissza.

— Rögtön itt leszek.

Eltávozott, bizonyosan el akarván nyomni izgalmát s saját fölébresztett kíváncsiságát.

— Ön nagy bolondot csinál, szólék Rogerhez. E fiu lelkébe oly chimerákat ébreszt, melyek őt az ön ellenfelévé, ellenségévé tehetik akkor, midőn ön már maga is meggyőződött föltételezései képtelenségéről.

— Föltételezéseim ! felelt ő tüzzel. S mernél-e te rögtön, habozás nélkül, becsületedre esküdni, hogy Esperance nem Flamarande Gaston ?

— S ön, felelék hason erélylyel, merne-e esküdni becsületére, hogy átengedné rögtön, vonakodás nélkül grófi czimét és egyetlen fiui roppant jogait a föltámadt Gastonnak ? Sejtsen ön a mit akar. Tévedjen, vagy higye az igazat, mindegy. De egy oly regényes történet ez, miről ön szól, mely önnek öröksége s anyja szeretete felének elvesztésébe kerülhet.

— Nagyon jól tudom ! szólta öklével az asztalra ütve. Anyám szeretetének megosztása az már megtörtént ! S te nem láttad s nem értetted volna meg, a mi a kápolnában történt ? Karjaim közt tartám, s ő nem látott, csak őt ; fiam, gyermekek, így kiáltott ! Tudja hát, hogy ketten vagyunk, s nekem is reá kell szánnom magam, beismerni, hogy nem vagyok egyedüli gyermek.

Mig így szólt, szemei könnyekkel teltek még.

Láttam, hogy érzékeny részén érintém, s bár nem remélhettem azon néhány percz alatt meggyőzni, mig Esperance visszatér, mégis mérsékelhetni véltem első kitörése hevét.

— De hát gondoljon ő rá, szólék, gondoljon a rettentő fájdalomra, melyet anyjának okozhat, ha, mint valószínű, ön csak képzelődésnek lenne áldozata, melyet vele is osztatna. A kiábrándulás ő rá rettenetes, önre nevetséges lenne, s egyszersmint mindenkinek jogában lenne önt elsietésről vádolni, s azt mondani, hogy az ily meggondolatlanság az önzés egy bizonyos neme.

— Igazad van, szólt hozzám; noha csak nevelőm axiómáit ismétled. Tudom mindezt. Mindig elharmarkodok mindent; az első benyomás után teszek. Te hát azt hiszed, hogy anyám nem bizonyos, hogy...

— Ha valamiről bizonyos lenne, miért nem mondaná önnek az egész világ előtt: Öleld kebledre bátyádat!

— Ah! ime, szólt Roger valóban szívtépő hangon, fejét kezébe rejtven: de hát miért is nem szólt így hozzám? Ezt kérdem én is. S azután félkapva fejét, rám tekintett, s így kiáltott fel: — Ajkadon gyalázatos mosoly ül, Károly! Megtiltom, hogy felelj; távozzál, hagyj egyedül.

Nem engedelmeskedtem. Esperance visszatért, kezében a kávéval. Roger lehanyatlott székére, könyökét az asztalra téve, fejét kezeibe temetve s elnyomni igyekeztén a sóhajokat, melyek keblét dagaszták.

— A gróf ur roszul van, kérdé lassu hangon
Esperance.

— Roszul, feleltem; fejében valami idegbántal-
mat érez; gyakori baja ez.

— Ugy a kávé jót tesz neki. Aztán Rogerhoz
fordult: — Igya ön meg, uram, mig meleg; ez majd
megkönnyebbiti. Jó kávé ez, magam készítém s én
értek hozzá; én készítem Alfonz ur számára is s
ugyan csak vigyázok rá, mert tudom, hogy egyéb
nyalánkságot sem szeret.

Roger békételenkedő mozdulatot tőn. Gaston
meglátta, hogy sirt s én hiába igyekeztem közbelép-
ni. Eltaszitott s Rogert karjai közé fogván: — Vala-
mi bántja, szólt, vagy igen nagy baja van. Gróf ur,
édes kedves uram, mondja meg, mi baja?

— Mi közöd hozzá? szólt durva hangon Roger.

— Mert az nekem is fáj.

— De miért?

— Mert szeretem önt.

— Mi indit rá, hogy szeress? Miért szeretsz?

— Mert ön jó, s mert uram.

— Urad, gyámoltalan! Van-e ma már ur?

— Ur az, kinek önkényt akadnak szolgálói.

— De miért?

— Mert szeretik őket! más ok nincs reá.

E perczben Roger szemben ült azon helylyel, a
melyen vacsorálni kezdett. Mert megérkeztekor me-
legje volt, s mert az étteremben hideg volt, tüzet
raktunk a kályhában, s ő annak háttal ült; az asz-
talt is egész közel huzztuk a kandalóhoz. A tüzet igen
élénknek találva, átült a másik oldalra, s így szem-

ben volt a kályhával, s egy vén tükörrel, mely a felett lógott. Roger szemei e tükörrre vetődtek s ott visszatükröződni látta a saját arczát s mögötte bátyjáét. Nehány pillanatig elmerülve maradt e szemlélődésben, aztán egyszerre hozzám hajolt. — Nézz oda! szólt fojtott hangon. Mosolyod alávaló volt; tekints oda, mondom; atyám élő képmása az mely ott előttem áll.

A tükörrre mutatott, s én azt érzém, hogy szé-
dülök. E világításban, melybe az asztalra tett gyertyák helyezék, Esperance hihetetlenül hasonlított Flamarande Adalbert grófhoz.

— Visszatükröződési csalódás ez, feleltem Rogernek. Forduljon felé s látni fogja, hogy e hasonlatosság nem létezik.

— Mindegy, szólt. Hagyj vele egyedül. Ki akarom próbálni, tud-e valamit. Jelenléted megfagyasztja. Egyedül velem őszintébb leszen.

A hálószobába mentem, mintha az ágyat akar-
nám elkészíteni. Becsuktam az ajtót magam mögött, de a vén ajtó oly rozzant volt, hogy könnyen láthat-
tam s hallhattam mindent.

— Nos uram, szólt Esperance alig hogy eltá-
voztam, igya meg a kávéét. Hogy megváltozott ön, ön,
ki oly jó kedvü volt az imént! Mi baja önnek? Mit
tegyek, hogy felvidítsam önt?

— Engedelmeskedjél, felelt keményen Roger.

— Parancsoljon ön?

— Hozz más kávéét. Ez ihatatlan; nem, hagy-
d itt; jó. Tégy fát a tüzre, vagy ne, már is sok van
rajt; oltsd el. Elég.

Roger valóságos gyermek módra — hisz az is volt — így akarta megkísérteni, hogy bátyja bir-e tudomással jogairól, s nem támad-e föl e féktelenkedés ellen. Gaston azonban, finomabb levén nála, szótlan engedelmességgel tanusított.

— És most? szolt, miután engedelmeskedett ez egymásnak ellentmondó rendeletek szeszélyeinek.

— Most, szolt Roger valósággal megilletődve, most szolgálatod be van fejezve.

— Tehát távozzam?

— Nem; hanem ülj le.

— Az ön asztalához?

— Ahoz, jobбомra. . . Vagy nem: helyemre! Add ide, tevé hozzá elkapván tőle az asztalkendőt, mely bátyja karján volt. S azután föl kelt s így szolt: Gróf ur, akar kávézni?

Esperance elnémult s állva maradt, nem tudva: szabad-e részesnek lennie e különös játékban.

— Felelj hát, szolt Roger, vállainál fogva leültetni igyekeztén. Tetszik a grófnak kávé?

— Tehát az ön szerepét vegyem föl?

— Azt; felelj mint én felelnék; s mindenekfelett tegezz.

— Ha csak ez kell! adj hát kávét.

— Ime uram, itt van! szolt Roger, a kávéházi pinczerek hanghordozásával.

— Nem így kell, felelt nevetve Esperance. Én azt mondtam volna: Tessék uram.

— Igazad van. Tessék uram! De fogadd hát el e csészét, melyet átadok.

— És ön?

— Mondd: és te.

— Jól van! És te?

— A gróf ur engem nem hívott meg, hogy üljek mellé, szólt Roger.

— Meghivlak tehát, felelt Gaston. Végre valahára csak elég tán e komédia? Föl akart kelni, de Roger visszatartá, jobbjára ült s így szólt hozzá:

— Asztalhoz s igyunk?

— Csészéinkkel?

— Mindegy akármivel; dobd el ezeket, szólt lerántván s a tűzbe vetvén keztyüit. Most ime egyenlők vagyunk, csakhogy én fiatalabb vagyok. Beszéljünk hát mint két jó barát. Bocsánatot kérek tőled, hogy a szolgát játszottam veled; ez azért volt, hogy kipróbáljam barátságodat s jó szivedet.

— A próba édes volt, szólt Esperance s én nem óhajtok mást, csak hogy folytathassam azt.

— Az igen könnyü, felelt Roger; mindkettőnk ur is lesz s szolga is; egymást szolgáljuk.

— Ha önnek ma este ez a szeszélye, én bele nyugszom, szólt Esperance, jobban megindulva mint a hogy látszani akart; nekem nincs jogom mást kérni; de e játékot nem lenne tanácsos tanuk előtt játszani.

— S miért nem?

— Mert azt mondanák, hogy ön nem tudja fenntartani méltóságát, rólam pedig, hogy nem tudom azt tisztelni.

— Ah! s neked ily előítéleteid vannak, neked, kit én bölcsésznek véltem?

— Nekem nincsenek előítéleteim, de meghó-

dolok a törvénynek, melyet mások előítéletei szabnak elénk.

— Okosan; de ha a nevelési s böcsületbeli egyenlőségen kívül, pedig kizárólag ezekre kellene súlyt helyezni, még születési és vagyonbeli egyenlőség is van köztünk?

— Az meglehet, felelt Esperance, mert én talált gyermek vagyok; de ön azt nem tudhatja, s én sem. Ön találomra egy nagy család sarjának sejt, ami nem valószínű, mert anyám parasztnő, s atyámról mit sem tudok.

— Anyád parasztnő? Ugyanugy! Hisz nem ismered.

— Engedelmet kérek; sokszor láttam.

— S a neve..

— A n e v e: anyám. Nem ismerem más néven.

— S hol lakik?

— Azt sem tudom.

— Soha sem kérdezted tőle...

— Soha nem akartam semmit tudni.

Roger egy perczig elmélázott. — Parasztnő, szolt azután; föl lehet öltözni parasztruhába. S atyád él-e?

— Nem tudom.

— S nem gondolod, hogy mi... r o k o n o k lehetünk.

— Nem, soha eszembe sem jutott, felelt Esperance nyílt hangon, s nem is hiszem.

— És ha én hinném, én?

— Ön sem bizonyíthatná be.

— Ki tudja? ha segitenél egy kevésbé... Kér-

dezd meg emlékeidet. Nem emlékszel rá, hogy volt egy dajkád, kinek neve. . .

— Oh! soha nem tudtam; a legkevesebb nyoma sem maradt emlékezetemben.

— Ki hozott ide?

— Még csak nem is sejtem, mert soha senki sem tudta megmondani.

— Nekem azt mondták, hogy ezt oly valaki tévé, a kit te jól ismersz: Károly ur!

— Ugy? nekem soha sem mondták.

— Hivd be, majd kikérdezzük.

— Nem, szólt Esperance erélylyel, én nem akarom.

— S miért nem?

— Mert mit sem akarok tudni magam felől; mondtam önnek, hogy születésem anyám titka, és megtiltom, hogy azt csak érintsék is!

— De ha én érinteni akarom, a te érdekedben s az övében?

— Önnek nincs joga ehez gróf ur.

— Nincs? még akkor sem, ha egy nagy név, s nagy vagyon visszaállításáról lenne szó?

— Még ha életemről lenne is szó!

— De ha Karolina forogna kérdésében?

— Még akkor sem! Nem, én nem akarom, ne mondjon nekem semmit, ne beszéljünk többé soha rólam, s most engedjen visszavonulnom.

— Nem, hallgass még rám. Ha arról lenne szó, hogy anyád a lehető legnagyobb örömben részesüljön, a mi érheti még az életben, mely miattad rá nézve véghetlen szenvedés volt.

— Anyám már nem szenved s nem fog szenvedni miattam.

— Csalódot; szenved, a hányszor el kell tőled válnia. Boldogsága lenne az, ha melletted élhetne; s te nem akarsz segélyemre lenni abban, hogy e boldogságot lehetővé tegyem?

— Hogy segíthetnék én önnek? szólt Gaston felindulva s megzavarva.

— Ugy, ha nem rejted el előlem, a mit tudsz.

— Gróf ur, ön hiába fakgat; becsületesemre esküszöm, hogy én semmit nem tudok.

— Hazudsz! Kialta Roger, Esperance két kezét kezében tartván. Legalább annyit kell tudnod, hogy anyánk ugyanaz!

Gaston elpirult, majd elsápadt, fölkel, hogy távozzék, majd összerogyott, így szólván: Irgalmas ég, Roger ur, mindez nem igaz; ki mondhatta önek ezt?

— Oly valaki, a ki tudta; azon ember, ki fölnevelt; tanítóm, barátom, egy becsületes ember: Ferras abbé!

E fölfedezés villámütéskép hatott rám. Elvesztém fejemet, s hirtelen beléptem, így kiáltva: — Az lehetetlen; a gróf ur csak vaktában fogja ezt rá, azt hívén, hogy így tudja ki az igazat. Becsületes ember nem árulhatja el az ön szülőinek bizalmát. Ferras ur nem mondta önnek ezt!

— Ugy! ugy! szólt Roger, gyilkos gunnyal tekintve rám, s te, becsületes ember, te az ajtónál hallgatózol? Ime ezt még nem tudtam, s ez megerősít az eszmében, hogy te képes voltál rettentő sokat hazudni összevissza előttem.

LXVI.

Magamon kívül voltam. — Bántson, szidjon, szólék, de nem fog elhallgattatni, gróf ur! Tiltakozni fogok minden, az ön családjának becsülete ellen intézett rágalom ellen.

— Családom becsülete nincs kockán, Károly ur, felelt méltóságosan Roger. Nem öntől fogom tanulni a szülőim iránti tiszteletet, s az ön e részben való kétségeit bántóknak találom irántok is, irántam is. Kértem, hogy távozzék, s ön engedelmem nélkül tér vissza.

— S itt is maradok, szóltam, érezve, hogy a válság elérte tetőpontját, s hogy most mindent kockáztatni kell. Ön meggyalázhat, megverhet, ha tetszik. Ám én el nem távozom innét, míg meg nem tudom, mit gondolt ki Ferras ur, hogy önben kételyeket támaszszon szülői becsülete iránt.

Roger annyira fel volt indulva, hogy nekem akart rohanni. Gaston visszatartá, s csendesítette. — Károly urnak igaza van, szólt; ki kell hallgatni, mert csak kötelességét teljesíti; de én, én fölösleges vagyok e magyaráztatnál, s azért magukra hagyom önöket.

— Nem, té itt maradsz! kiáltá Roger; kötelességed meghallgatni, hogy én igazolom családunkat, melyet e vén nyomorult védeni látszik, csakhogy gyanut költson iránta benned.

Ép felelni akartam, midőn az ajtón zörgettek. Gaston ment kinyitni.

— Ambrus van itt, szólt; mit akarsz öregem? roszabbul vagy?

— Nem tudom, felelt bejövet Ambrus; nem ezért vettem magamnak bátorságot. . . Gróf ur, bocsásson meg, rendesen én odaát fekszem, a torony egyik alsó szobájában. Nehogy az ön anyját háborgassam, mert korán kelek s az ajtók zörögnek, az istállóba mentem aludni, azonban Michelin, látván, hogy a hideg ráz, kényszerített, hogy jöjjenek a melegre, konyhájába, mely épen ide fönt van, s tudja meg ön, hogy e kandalón át minden fölhallatszik ahoz, a ki véletlenül oda fön a tüzhely körül van. Én ott valék s szavamra, akaratomon kívül mindent, vagy majd mindent hallottam. Ez nem tesz semmit, mert én egyike vagyok azoknak, kik be vannak avatva ez ügybe, s föltettem magamban, hogy a valóval ellenkezőt nem hagyok mondatni. Nem is hiszem, hogy Károly urnak ez lenne szándokában; azonban mert én épen nem, vagy legalább is nagyon kevésé ismerem Ferras urat, szeretném tudni, én is, mit mondhatott ő önnek, ha ugyan erre érdemesít ön engem öreg embert, ki hű mintvén eb, s büszke arra, hogy az ön anyjának becsülését birom.

— Üljön le, barátom, szólt Roger, megszorítván kezét. Jobban ismerem önt, mint ön hinné, s tu-

dom, hogy ön nem hazudik! Hallja hát, a mit mondan-dó leszek.

— De nem itt, gróf ur, szólott Ambrus; én ismerem e falakat, eleget építettem rajtuk. Az ön szobájában mindent elmondhat, de itt nem. Ha valaki a konyhába menne, vagy kivülem más valaki lett volna ott az imént...

— Igaza van, szólott Roger, kezébe vevén a gyertyatartók egyikét. Én a másikat vittem s így bementünk a hálószobába, a hol jó tüzet gyújték. Roger egy karszéket tolt a tűz közelébe, azután kény-szeríté Ambrust, ki igen sáppadt volt, hogy oda ül-jön, s ágytakarójával is betakarta. Gaston szenvedni látszott, de nem vonhatta ki magát e magyarázathól s Ambrus megérkezése óta még nyugtalanabbnak látszott.

— Ime tehát a történet, szólott Roger, mely oly egyszerű, oly természetes, hogy csodálom, hogy senki ki nem találta. De mielőtt Ferras urról szólnék, el-mondom szülőim történetét. Atyám, önök mindnyá-jan tudják, nagy értelmi s jellemi előnyei daczára, egy betegségben szenvedetett, . . . egy lelki betegség-ben, mely krónikus májbajából eredt. Anélkül, hogy őt megneveztem volna, konzultáltam e részben igen híres orvosokkal; mind azt mondák, hogy lelki be-tegséget hozhat létre kizárólagosan testi baj is, s hogy különösen a májbántalmak gyakran keltenek föl kü-löncz eszméket, ellenséges érzületet egy vagy más egyén ellen, sőt az emberek egész osztálya ellen. Az én atyám — uraim — nem szenvedhette a gyerme-keket s első sarja akkor jött világra, midőn ő beteg-

ségének legsajnosb fokán volt. A gyermeket Flamarande Gaston név alatt íratta az anyakönyvbe, aztán szobájába vitette, ott oly szavakat intézett hozzá, melyeket szószerint nem tudok, de melyek valóságos örülési rohamról tanuskodtak. Elmondom ezt, hogy kimutassam, mikép ő nem volt ura akaratának, midőn eltávolította a gyermeket, Louvier Károly urra bizván őt, a ki ime jelen van itt, s ki éj idején, egy kocsis ló segélyével rendkívüli gyorsasággal eszközölte az elsikkasztást. Károly ur e tényt, ki kell mondanom, igen jó szándok mellett foganatosítá. Félté a gyermeket, mert igen jól látta ura önkivületét, — s nagy gondja volt a kis csecsemőre, kit délre vittek, egy derék dajkára bizván, kit jól megfizettek, ki azonban később mégis beszélt. Igaz-e mindez, Károly ur, s jól vagyok-e értesítve?

Ambrus jelen levén, mert ő nem mondott ellen, én sem tagadhattam semmit; Roger folytatta.

Sietek hozzátenni, hogy atyám magához térvén, mi rosztat sem akart szegény gyermekének. Mindig ellátta a legszükségesebbel, de csak ezzel; és jóváhagyta, hogy Károly később a gyermeket ide hozta, hogy derék emberek neveljék, sőt hogy az ő birtokán neveljék; ez magyarázatot kíván. Károly részére egy nyilatkozatot irt alá, szükség esetén való mentségére, egy nyilatkozatot, mely azt igazolta, hogy ő nem akará megsérteni idős fia jogait, hanem hogy azért neveltette szegény emberek által, hogy jó egészséget biztosítson neki, s hogy megóvja az örökletes bajtól. E nyilatkozatnak még meg kell lenni Károlynál.

— A gróf azt hiszi! feleltem. Miből gyanítja?

— Tehát nem tagadod, hogy birtokodban volt? A dajka akarta látni s látta is! Ime, ez az egész történet; a többit tudhatja Gaston. Ambrus mindenestre tudja. Tudja, hogy szegény anyám, kivel elhitték, hogy gyermeke dajkájával a Loireba fuladt, csak akkor vigasztalódott meg, mikor engem világra hozott. Beteg volt, halálos beteg, mikor Gastont elveszté. Maga akart engem szoptatni, hogy folyton szemei előtt legyek. Olaszországban voltunk, atyám jól érzé magát. Ellenszenv nélkül, sőt némi gyöngédséggel tekintett rám, a mennyire ő egy gyermekre tekinthetett; később azonban elvált tőlünk, idegen földre ment lakni, s hogy egyébről ne szóljak: rendkívüli hidegséget tanusított irántam. Nem azért mondom el azt, hogy panaszkodjam ellene, de hogy megmagyarázzam Gaston iránti magatartását, a kit mindvégig nem hívott vissza, kire nem gondolt utolsó órájában sem, mert hisz nem végrendelkezett sem kedvezőleg, sem kedvezőtlenül reá nézve. Egyáltalában nem tőn végrendeletet, miből én azt következtetem, hogy a dolgok sorát isten akaratára bizta, meg levén elégedve azzal, hogy eltávolította első fiát, távol élt második fiától is, s így megoldá a problémát, hogy valaki családátya létére gyermekek nélkül élhet. Sajnáljuk őt, Gaston, mert nem hiszem, hogy boldog volt volna. Ha nem érzé is anyám izgalmaival, szenvedéseivel, nem volt része örömeiben sem. Most az a feladat, hogy anyánkat tegyük boldoggá, elfeledtetvén vele a multat. Látod, hogy nem vonhatod el magad e kötelesség teljesítése alól, s hogy rosszul tevéd, midőn annyira kételkedtél szava-

imban. Károly meg . . . az én öreg Károlyom, a ki csak az imént dühített föl, s a kitől bocsánatot kérek durvaságomért, derék jó ember, kit én szeretek: csakhogy elég bolondos volt hinni, hogy valaki tán előttem rosszul értelmezhetette az igazságot. Nem! senki sem tehette volna ezt, de kijelentem, hogy senki sem is kisérté meg. A mi történt, annak meg kelle történnie. Mióta én létezem, tudom, hogy Gaston létezett. Az ő szomorú legendája volt gyermekségem első meséje. Később anyám, ki már megnyugodott, hogy nincs csak egy gyermeke, értesült arról, hogy első fia halála nincs bebizonyítva. Láttam örömét, fájdalmát, reménykedéseit, nyugtalanságait, s midőn megtudtam mindennek az okát: Ne szóljon erről a szegény mamának, mondák, mert az által fájdalmat okoz neki. Hozzá szoktam tehát a hallgatáshoz s azután egészen elfeledém a kis testvért, mert anyám, ki feltalálta őt, s ki titokban meglátogatta, vigasztalódottnak látszott, s soha nem beszélt róla. Most el kell mondanom, mikép értesültem a valóságról; ha ezt is megtudjátok, barátim akkor nem fogtok tagadni semmit.

Én hallgattam, tudni akarván, van-e még mód kétségbe vonni Esperance-nak Gastonnal való azonosságát. Ambrus a maga részéről elmerengve tekintett a tűzbe, s valószínűleg a bizonytalanság martaléka volt. Esküdött, hogy nem fog szólni. Fog-e tehát szólni? Gaston mindezt megérthetett, de anyja névén kívül mitsem tudván, nem is tagadhatott semmit; az a fölötti örömet azonban, hogy anyját tulajdon fia igazolja, szemeiből olvasám.

Elmondom most, folytatá Roger, minő ember Ferras ur, mert nem ismerik őt, még te sem, Károly, bár tizenkét éven át láttad közéről, s bár éles látásunak hiszed is magad. Ferrás ur, ki közönyös eszem-iszom embernek látszik minden iránt, kivéve a könyvészetet s a sakot, voltaképp sokkal finomabb nálad. Soha sem tárta ki előtted szivét, noha te elég-szer provokáltad bizalmát; mert mire sem mentél, azt hívéd, hogy hideg vagy semmi. Pedig mindez azért volt, mert nem helyeslé magadtartását Gaston ügyében. Jónak s becsületesnek, de atyám némely elfogultsága részesének tartott, s azt hívé, hogy túlságosan odaadó vagy atyám iránt, anélkül, hogy tekintettel is lennél anyámra. Továbbá nem helyeselte a bizalmat, s nem osztotta soha a bizalmat, melyet anyám irántad ápolt, bennem azonban soha nem kellett föl egyetlen, fivéremre vonatkozó gyermekségi emléket is, mert e fivért örökre feláldozva hitte. Midőn ezelőtt tizenöt nappal Odessában táviratilag értesültünk atyám haláláról, észrevettem, hogy egyszerre rendkívül megváltozott, s ő, ki soha nem tartott előttem olyasmit, mit leczkének neveznek, ki mindent rövid, nyíltságuk folytán érthető megjegyzések által igyekezett megértetni, egyszerre más lett s elkezdte bőbeszédüsködni. Nyíltan szememre hányta könnyelműségemet, bőköltő voltomat, s azt igyekezett megértetni velem, hogy korántsem öröklök akkora vagyont, mint képzelem. Szó szót követett, ő egyre visszautasítgatá feleleteimet s látva türelmetlenségemet, mert megvallom, hogy szabadnak s a nagykorúsághoz ily közel érezvén magam, nagy kísértetben vol-

tam, hogy ne kergessem-e a poklok fenekére, ő kötelességének hívé — s elismerem, hogy jól tette — egy nagy csapás rám mérésével téríteni magamhoz. Azt kérde, hogy bizonyos vagyok-e ben, s betudnám-e bizonyítani, hogy egyetlen fiu vagyok. A válasz nyilván való volt. Gaston emlékezete föltámadt bennem. Elhalmoztam Ferrast kérdésekkel. Ő elég sokáig váratott. Csak ketten utaztunk, s volt idő kimagyarázni magunkat, s ő kikérdett engem. Midőn szívem mélyére látott, midőn bizonyossá lett az iránt, hogy nem hogy ellenséges érzületet táplálnék bátyám iránt, de agyvelőm ég a vágytól, hogy őt feltalálva visszaadhassam anyámnak, elmondott mindent, előbb becsületesemre megesküdtetvén, hogy én tulajdon szememmel győződöm meg mindenről, s hogy előbb látni fogom bátyámat, mielőtt róla beszélnék anyámmal. Különben ő nem kétkedett, hogy anyám fog először szólni róla, csak azt gyanítá, hogy habozni fog egy kissé, tartván elkényeztetett gyermeki féltékenységetől. S nem is csalódott az érdemes férfi. E féltékenység meg volt bennem, vegyesen örömmel s őszinteséggel; de eloszlott, midőn anyám feláldozott, s kinzott életének történetét hallám. S azután láttam Gastont, megszerettem rögtön, s a vágy sürgetett rögtön elmondani ezt anyámnak; de Ferras, látva, hogy ő nem akarja, kért, hogy várjak. Most nem várok többé, nem akarok várni többé! Montesparreon láttam, hogy anyámnak valami oka van ki nem tárnai előttem szívét, s hogy e miatt keserűen szenved. Mi hát ez az ok? Ime az egyetlen pont, mely iránt nem vagyok tisztában, s mely gyötör.

Mondjátok hát meg ti az igazat ; Gaston, mondd meg, ha tudod ; Ambrus, Károly, mondjátok meg, mert kell tudnotok. Kényszerítlek, hogy mondjátok meg.

Mind némák maradtunk : Gaston ép oly izgatott, ép oly kíváncsi, de ép oly kevésbé tájékozott volt, mint öcsce ; Ambrus még mindig a felett töprengett, megszegje-e esküjét ; én pedig egyáltalán nem akarám a gyanu magvát hinteni el e két gyermek hajlékony lelkében.

Roger fellobbant némaságunk felett. Ah most már tudom, szólt, attól félnek, hogy sajnálom czimeimet s vagyonom megosztását ! Gyávának tartanak, s mert könnyelmű és könnyű vérű vagyok, nem félnek aljas szándokokkal gyanusítani. S sikerült meggyőzniök erről szegény anyámat is. Ah ! minő gyilkos büntetése ez ifju korom hibáinak ! Mekkora leczke tapasztalatlanságomnak ! Bizonyára megérdemlem ezt, s esküszöm, hogy hasznomra fordítom ; de kegyetlen büntetés ez s megtöri szívemet. . .

A szegény gyermek könnyekben tört ki, s Gaston, elragadtatva rögtöni fölhevülése által, nyakába borult, így kiáltva fel : Nem, én nem ! én nem kételkedem benned !

Szorosan átölelték egymást. Én mélyen meg voltam hatva, Ambrus sirt. Fölkelt, hogy jobban láthassa őket, s akkor a helyzet ereje elragadta őt is : — Igen jól van, nagyon jól van, szólt remegő, de igaz hangon ; ez igen rendén van Roger ur ; ez legalább is oly szép szív műve, mint, a minő szíve az ön testvérének van, mert — megvallom — ő testvére

önnek. Mindaz, mit ön mondott — esküszöm — valóság.

Roger Ambrust is átölelte, köszönetet rebegetvén tanuskodásáért. Érzém, hogy már-már én is bizonyítani fogom szavai valóságát, — elvonandó magam azon kényszerűség elöl, hogy vagy hazudjam, vagy vádoljak, felhasználtam a többiek elfogultságát s elosontam.

A kápolnába menekültem, melynek kulcsa nálam volt, ott bezárkoztam, oly kétségbeesés áldozata-kép, mely irtózott a tanuktól. Mindennek vége volt tehát, pedig ez örömittasság, mely már-már engem is meglágyított, egy hazudságon alapult. Az én nézetem szerint minden el volt veszve, mert az egész világ könnyen elfogadhatta Ferras abbé magyarázatát. Flamarande asszony nem állhatott ellent Róger nagylelkűségének; vonakodás nélkül elfogadta volna bizonyosan a Roger által terjesztett felfogást, mely szerint Flamarande gróf örült volt. Annál inkább elhitte volna ezt mindenki, mert különcznek ismerték. Nem tudta magát megszerettetni. Sok önösséget sértett meg, mely most mind megtorlásra vágyott. S így a Salcédedel vívott párbaj oka örökre titok maradt volna. Mindenki tudta, hogy házassága előtt a grófnak nem egy becsületbeli ügye volt teljesen csekély indokokból, melyeknél ő volt a sértő, támadó szavak által. Gaston száműzetésének egész történetében Salcède nevére még csak egy lélek sem gondolt volna. A grófné azóta oly visszavonult s oly sivár életet élt, hogy a közvélemény teljesen mellette volt s mitől sem kellett volna tartania, ha hivatalosan visszahe-

lyezi idősb fiát. A halottnak emléke, kinek nem voltak barátai, feláldoztatott volna egy törvénytelen gyermek becsempészésének s Roger lett volna az első, ki beszeplősíti atyja multját, hogy törvényesítse Salcéde ur fiát.

Kezeimet tördelém, midőn e keserű gondolatok foglalkoztattak. Én voltam az egyedüli, ki ismerhettem a helyzetet, s ki diadalra juttathattam az igazságot, mert Ambrus és Ferras abbé valóban hittek a grófné ártatlanságában, Montesparre asszony pedig sokkal nagyobb s nemesebb lelkű volt, hogy sem beszéltetett volna. Különben is, neki csak sejtelmei voltak; bizonyos egyedül csak én valék, bizonyítékaim csak nekem voltak.

LXVII.

Mit tegyek? Roger-re hassak, felvilágosítsam, megátkozta, megvettessem vele anyját? Egész lényem tiltakozott e szélsőség ellen, annyival is inkább, mert a grófné bizalma és jósága által valóságos rokonszenvet költött bennem s mert szófogadása Salcéde becsületes tanácsai iránt intenczióimat is elősegíté. Mit tegyek, istenem? Így szólék magamban Flamarande gróf sirjára borulva s ajkaim önkénytelenül is e szókat susogták: »mit tegyek, gróf ur?«

Aggodalmaimban egészen ki voltam kelve magamból. Ugy tetszett, hogy egy belső hang a magam részéről felelt ez ur nevében, kit talán nem szolgáltam elég hűségesen. — Lázadó szolga, mondá e hang, te elhanyagolád a feladatot, mely reád volt bizva. Te megindittattad magad egy asszony könnyei által; te, anélkül, hogy tanácsomat kérted volna, úgy helyezéd el a törvénytelen sarjat, hogy anyja könnyen reá találhattott. Te tudtad, hogy anyja látta őt, hogy látta Salcédet is, s engem még csak nem is figyelmeztettél; másoktól kelle megtudnom ezt, s akkor sem szegülhettem ellent, nem számíthatván ebben támogatásodra, másra pedig nem bizhatván magam, ha csak titkom napfényre kerültét nem kockáztatom. Te jó

akartál lenni, te gyönyörüséget találtál abban, hogy magadat függetlenítéd tőlem. Te elpirultál a vak engedelmesség gondolatára, büszke valál saját ítélő tehetségedre, te okosabbnak, jobbnak hitted magad nálam, s most ime láthatod, mit tettél, láthatod, mi történt.

Füleimbe zugni képzelém e hangot. Látni véltem mint emelkedik e megsárgult, összeaszott alak, a mint öt néhány nap előtt ravatalán láttam, előttem föl. Rémület fogott el, rögtön elsiettem a kápolnából, s minden megállapodott terv nélkül, fejvesztve rohantam fel Rogerhoz. Egyedül volt, s pipázva sétálgatott szobájában.

— Ah! végre itt vagy? szolt. Te megszóktél, te nem akartál tanuskodni az igazság mellett. Miért? Most, hogy egyedül vagyunk, meg fogod mondani, hogy miért.

— Ön meg akart esküdtetni arra, hogy atyja örült volt, felelek; ön jól tudja, hogy ez nem volt igaz s hogy ezt nem hagyhattam jóvá.

— Nem mondtam soha, hogy örült volt. Azt mondtam, hogy önkivületi rohama volt, s hogy egy rögeszme gyötré; ez megtörténhetik a legkomolyabb s legtiszteletre méltóbb egyéniségeken is. Igen nagy emberek is szenvedhetnek ilyesmiben. Nem látom át miben véték a fiui tisztelet ellen, midőn konstátálok egy fájdalmas, de szerencsétlenségre nagyon is igaz dolgot.

— S hiszi ön, hogy ezt az egész világ igaznak tartja majd?

— Bizonyára, az igazság igazság.

— Nem mindig; az igazság gyakran homályban marad Roger ur, s az illúzió ragyog fölszinen.

— Mit akarsz mondani frázisaiddal? Arczod oly különös, azt mondhatná az ember, hogy te is. . . . Megállj, már többször volt eszemben: te örült vagy.

— Ön látta, hogy Menouvilleben már-már halálra váltam a bánat miatt . . . s azokat, kik szenvednek, s nem panaszkodnak, mindig örülteknek tartják!

— Lássuk hát! szölt Roger, megragadván kezemet; te jól tudod, hogy én mindig sajnáltalak; ma tehát elmondod ugy-e szenvedésed titkát?

— Sem ma, sem holnap. Nem mondok önnek semmit. Miért is mondanék? Nincs-e elveszve minden? Nem ismerte-e el Esperanceot anélkül, hogy tanácsomat kérte volna?

— Nem az én dolgom elismerni őt, s érdemem e részben is csekély; a törvény ismeri őt el, mert születése be van írva Sévinesben s halála nincs sehol. Csak jelentkeznie kell hát s érvényesítenie jogait. Azonosságának bizonyítékai nem fognak hiányozni s az igazságszolgáltatás előtt te sem fogod megtagadhatni.

— Most bizonyára az ő diskrécziójára van már bizva, de a mig ő nem volt tisztában kiletével, nem volt koczán semmi, ön akarta őt felvilágosítani, ön akarta.

— Nem volt-e kötelességem? Lehetett-e várnom, mig Gaston értesülve jogairól, így szöl hozzám:

— Megálljon gróf ur, ön az én helyemet foglalja el a világ előtt s önnek át kell azt adni számomra?

— Nem bizhatta volna anyjára, hogy az ön magatartását megszabja?

— Anyám bizonyára félt, hogy engem nagyon meg talál lepni. Holnap jó reggele lesz: meg fogja tudni, hogy elfogadom testvéremet tárt karokkal; én magam vezetem őt elébe.

— Bizonyos ez?

— Határozottan.

— Reggel?

— Korán reggel. Jókor feküdt, s nem fogja zokon venni, hogy a napot két fia közt látja meg.

— De hátha mégis? ha az ön anyja elégedetlen lenne e határozattal s azt mondaná önnek, hogy ön homlokegyenest az ő szándoka ellen cselekszik?

— Az lehetetlen! Mire való e képtelen föltételezés?

— Mit szólna ön, ha ez megvalósulna? Ne mondja ön anyjának, hogy beszélt Esperance-szal, s meg fogja látni, hogy ő megtiltja, hogy beszéljen vele erről.

Roger mereven rám tekintett s arra izgatottan járnai kezdett. Nem akart már tőlem kérdezősködni; maga magát kérdezte ki.

— Már tudom, szölt megállva; anyámnak ugyanazok az aggályai, melyek neked, s csodálatos nemeslelküése még tulozza azokat. Nem akarja, hogy kárhoztassák atyámat, s nem akarná, hogy örült-

ségnek bélyegezzék azt, a mi e tetteire készíté; pedig nincs mód ezt tagadni, ha csak . . .

— Ha csak, . . . feleltem nagyobb meggyőződéssel, mint eszélylyel, — ha csak Gaston számüzetését egy gyanu rovására nem írjuk, . . . a féltékenységre, . . . a mely igaztalan volt mindenestre! tévém hozzá, midőn Rogert elhalványodni látám, mig szempillái egyszerre vörös zománczuak lettek, mi a szőke embereknél a legnagyobb foku harag nyílt bizonyítéka. — Még sem szólt semmit, s időt hagyni látszott számomra, hogy teljesen kifejezhessem gondolatomat. Én folytattam: — A féltékenység mindig igaztalanná tesz, szenvedély az, de nem betegség; de miért akarja ön minden áron, hogy az ön atyja hamvai felett vagy szomoru szenvedélyekről, vagy nyomorult tévedésekről beszéljenek? Az ön anyja ellen fog szegülni.

Roger elcsöndesedni, s elmélkedni látszott; azután így szólt: hogy atyám féltékeny legyen a legszebb, s a legtökéletesb nőre, abban mi lehetetlen sincs; de e féltékenységet husz évi erényes életnek el kellett volna oszlatnia, s ha egyébkor nem, utolsó órájában visszahivta volna Gastont. Láthatod hát, hogy nincs mód tagadni az örültséget! Bármily nagylelkű s kegyeletes is legyen anyám, nem térhet ki a szükségszerűség elől s nem áldozhatja föl fiát, mit már is annyi ideig feláldozott a könyörület tulságának azon ember iránt, ki mindezt okozta. Nincs is joga hozzá s nekem sincs. Testvérem jogai szentek, s én sohasem veszek részt oly szándokban, mely ezek meghiusítására tör.

— S ha az ön testvérének jelentékenyebb vagyona lenne, mint a melyre az önnel való osztozásból számíthat?

— Anyám vagyona? mindössze is kevés az.

— Én nem anyja vagyonáról beszélek, hanem Salcéde uréról.

Roger elhalványodott. — Salcéde ur! hogyan? miért? Mikép kerül Salcéde ur a mi családi ügyeink közé.

— Ő nevelte Gastont, szereti mint fiát. Ő gazdag, szabad, fel akarja hát fogadni, nevét adni neki.

— Hazudsz, kiáltá Roger, ez nem valószínű.

— Valószínű és való; szólék neki; a grófné meg fogja önnek mondani.

— S a báróné beleegyezik?

— A bárónénak semmi joga sincs Salcéde fölött.

— Nem szeretője-e már régóta?

— Sohasem is volt az.

— Ugy! Elhiszem.... Mindegy! Anyám nem fog beleegyezni e különös rendelkezésbe.

— Egyáltalán nem különös az, s anyja beleegyezik.

— De én nem, én — abszurdnak találom.

Nem szólt többet. Láttam, hogy a kétely helyet foglalt szívében. Pedig én nem ezt akartam. Csak azt óhajtám kitaláltatni vele, hogy anyja a világ ítéletének teszi ki magát, ha kimondja idősb fia létezését, holott ez e nyilvánossá tétel nélkül sem lenne vagyonszám hián.

Ki akartam ezt a gondolatot, melyben semmi-

sértő sem volt a grófnéra nézve, Roger előtt fejteni. Ő azonban, ki egy régi alaku, a láng által izzóvá tett vaskályha-eszközzel játszadozott, egyszerre megfordult, felkapta ez eszközt mintegy ellenem, azután azonban rögtön elhajítá; de két vállamat megragadta, s irtózatos dühvel megrázott: — Vén nyomorult, szóló hörgő hangon, vén szolga! nem kell többet szólnod. Nem tudom, mely szerepet játszol mellettem, de azt jól tudom, mely gondolatot akarsz költeni bennem. Jó tehát! ime szemedbe mondom, hogy hazudsz; ugy van, hazudsz kutya, s én megtiltom, hogy csak egy szót is szólj hozzám. Arcodat sem akarom többé látni, hogy ne mondhassák, hogy éltem folytán kétszer üthetéd e mérgezett tört szívembe! Takarodjál, takarodjál innét.

S kiüzött szobájából, be a magaméba, bezárta az ajtót köztünk, s reá fordítá a závárt.

LXVIII.

Erőszakosan elüzve általa ép azon pillanatban, midőn meg akartam óvni, hogy a végzetes gyanu által lelke beszeplősítették, ágyamra hanyatlottam, s ott összetörve, úgy szólva öntudatlanul feküdtem egyideig. A retesz azon tompa zaja, mely, mint előre érzem, örök időre elzárá előlem Roger szívét, e drága gyermekét, kiért mindenemet, még becsületedemet is, feláldozám, — megtörte bátorságomat, megsemmisíté akaratomat. Nem volt mit tennem, mint elhagyni e család szolgálatát s távol élni azon jogfosztás látományától, melyet tovább már nem akadályozhattam meg.

Ám azért visszanyerve öntudatomat, megkiséértém látni, mit csinál Roger ; azonban az ajtón mi nyílás, mi ür sem volt, melyet fölhasználhattam volna. Kettős ajtó volt, rézsarkokkal. A kulcslyukban ben volt a kulcs. Azt sem tudhattam meg, ég-e Rogernél a gyertya. Legkisebb zajt sem hallék. Vagy lefeküdt s elaludt, a mi kevésbé valószínű, vagy mozdulatlanul állt a tűz előtt, gondolataiba mélyedve. Sem zörgetni, sem hozzá az ajtón át szólni nem mérék. Tudtam, hogy dühe legalább is tart öt-hat órán át. Nem volt mit tennem, mint kilesni fölébredését,

hogy anyjával való találkozása előtt még egyszer szólhassak vele. Időm volt várni, mert még nem volt éjfél s Gaston bizonyára nem volt hat óra előtt fölkelésére idejövendő.

Hogy üzzem el e kinos álmatlanságot? - Ezer zavaros gondolat éledt fel s aludt ki, mint megannyi szikra, agyamban. Végre egy határozott eszme fejlődött ki. Salcède lehetett az egyedüli ember, kinek becsületérzése megmenthette Rogert; ő egyedül találhatott módot kiegyeztetni tulajdon kötelességét a törvényes fiunak anyja erénye iránt való megnyugtatóásával. Salcède oly ember volt, kinek helyén van szive is, esze is. El fogok tehát mondani neki mindent, ha mindjárt megvetésének s méltatlankodásának tennem is ki magam vallomásaim árán. Eltűrhettem még ezt is Rogerért, mert már is annyit tettem iránta való szeretetből, hogy egészen lealacsonyodtam. Ha én becsstelen ember vagyok, s ő mégsem lesz megmentve, ugy nincs más hátra, mint szétzuznom koponyámat. Miért is ne? Barátságától megfosztva, nem szerethetém többé az életet.

Lámpát vettem kezembe, kiértem a kápolnába, majd a kertbe, honnét a sövény egy hézagos részén át távozhattam. Az ut mentén elértem az espelunque azon nyilásához, melytől minden rejtélyesség nélkül jártak a Menedékházba. Közönségesen Salcède nem is zárta be az ajtót. Most is nyitva találtam. Meggyújtám a gyertyát s elértem a pincze csöngetyüjéhez, s erősen megráztam. Csak néhány percz, — a fölkelésre szükséges idő, — s fölnyitá a zárt, mely a szalonba nyiló pinczeajtót zárá. Fölmentem, s az aj-

tót a lépcső felett már tárva-nyitva találtam; a marquis, hálóköntösben, már kinyitotta azt s aggódva kérdé, mi baj van.

Én egy órai kihallgatást kértem tőle. Fölvitt magához, a hol én elmondtam neki mindent, a mi az este köztem s Roger, Gaston és Ambrus közt történt. Salcéde ur a legkomolyabb figyelemmel hallgatott rám, a nélkül, hogy egy szó, vagy egy mozdulat által is megszakította volna beszédemet. Midőn elvégzém, néhány pillanatig néma, gondolatokba merült maradt; azután a bizalom s rokonszenv hangján így szólt hozzám: — Jól tette, hogy értesített mind e dolgokról, melyek lerombolják összes terveimet, s melyek gondolkodást tesznek szükségessé. Segítsen, mert ön, azt hiszem, képes reá, hogy tisztába jöhessek ez előre épen nem látott helyzet iránt; ön alapjában ismeri Roger szívét: hiszi-e ön, hogy határozata Gaston elismerése iránt tartós s komoly lesz?

— Az lesz, marquis ur. Azt hiszem, hogy minden ügyben, melyben érdek vagy becsület és előzékenység van kérdésben, Gaston kifogástalan eljárást tanusít.

— Ebben nem is kétkedem, felelt a marquis; de nem lesz-e féltékeny anyja szeretetére?

— De az lesz, sőt már is az.

— Ez baj, de nem orvosolhatlan. Gaston fogja magát szerettetni tudni s Flamarande asszony is minden nagy erőlködés nélkül megnyugtathatja Roger aggódó gyöngédséget. Nem is látok aggodalomra másban komoly okot, mint azon igaztalan s fájdalmas gyanusításokban, melyek ez ifju emberben

feltámadnának, ha valaki oly vigyázatlan lenne s atyja gyanuit tudatná vele. Nem tart ön tőle, hogy ez bizonyos körülmények folytán megtörténhetnék?

— Már megtörtént, marquis ur; Roger már ez öldöklő gyanuk áldozata.

— Hát nem mondott el ön mindent? Fejezze be elbeszélését. S figyelemmel rám tekintve: — Ön volt az, tevé hozzá, ki elkövette ez eszélytelenséget, melytől én félttem?

— Én tevém, feleltem, de nem szükséges bizonygatnom, hogy akaratlanul. Tudtam a határozatokat, melyeket jelenlétemben hozott, itt önnel a grófné néhány nap előtt. Meg akartam akadályozni, hogy Roger utjában álljon azoknak. Tudatám vele az ön szándokát, hogy fiává fogadja Esperanceot, s erre ő, esküszöm, hogy minden egyéb részemről eredt célzás nélkül, egyszerre dühbe jött. Halállal fenyegetett, kidobott szobájából, a melybe bezárkozott, s a melyben van bizonyára e perczen is, gyilkos gondolatok által gyötörve.

Midőn engem igen meghatottnak látott, Salcéde ur egész szivelyesen kezdett korholni. — Nem kétkedem szándokai jóságáról, szólt, de nagy eszélytelenség volt, mit ön elkövetett. A perctől fogva, melyben Roger megismerte bátyját, sőt elismerni szándékozott, nem lett volna szabad szólni az én felfogadási tervemről, sőt annak köztünk való titok gyanánt kellett volna maradnia.

— De hát, tevém hozzá, nem kelle-e minden áron megakadályozni Roger elsietett határozatát?

— Minden áron? nem, annál kevésbé, mert ön nem akadályozott meg semmit. Ha Roger, mint valószínű, reggel beszél anyjával, ez óvakodni fog szólni rólam, s fia szívének szeretetteli nyilatkozását készséggel fogadja el.

— Még csak éjfél van, marquis ur. Kevés percz alatt a grófnénál lehetünk. Én bevádolom magam előtte, elmondom az általam elkövetett hibát, ön pedig, ön megtalálja orvosszerét.

— Orvosszerét? Az nincs.

— Hogyan? Nincs?

— Roger szenvedni fog a kétely miatt, melyet ön vetett lelkébe. Szervedni fog hosszabb, vagy rövidebb ideig, de most anyja csak növelné e bajt a helyett, hogy eloszlatná, ha beleegyeznék, hogy én adoptáljam Gastont. Csak egyet lehet tenni, s ez az, hogy ha Roger ismétli anyja előtt az ön szavait, ő azt feleli rá, hogy ön rosszul értette szándokait. Ha Roger hallgat önről, biztos vagyok, hogy az anya nem szól rólam. Különben meg is lehet előzni Rogert, megóvandó a grófnét a meglepetés veszélyeitől. Gondoskodják e részben a teendőkről. Én irok neki. Ön pedig igyekezzék előbb látni őt, mint Roger. Mást nem lehet előre intézni. A jövő az isten kezében van.

Salcède ur passiv lemondása, holott én oly becsületesnek s oly egyenesnek tartám őt, szerfölött meglepett. — Tehát, szólék hozzá meglehetősen felindulással, marquis ur feladja a játékot, feláldozza Rogert, s viselni engedi általa családja vétkeinek s szerencsétlenségeinek terhét?

— Sokkal fiatalabb és sokkal nemesebb ember ő, hogy sem ezt zokon vehetné, felelt Salcède. Soha nem fogja vádolni hallani atyját sem anyja, sem Gaston által, s mert az, mit Ferras mondott neki, az szoros igazság, nem lesz nehéz érvényt szerezni annak mindenkivel szemben, ha ugyan találkoznék elmentmondással, s magával szemben is, ha meg-megesenék, hogy valamely rossz érzellemmel kellene küzdenie.

— Ön rossz érzelmenek nevezné, ha... mindennek daczára... kételkednék...

— Anyja becsületében? felelt élénken Salcède. Bizonyára, ördögi indulat lenne az.

— És mégis, kiáltám legyőzhetetlen méltatlankodással, ön mint teljesen természetes érzést előre látta e kételyt, s majd kikerülhetlenné tartá azt, midőn a grófnét reá birta az ígéretre, hogy hallgatni fog. Montesparre asszony ugyanigy vélekedett s én hittem önöknek mindhármuknak! Soha nem is szoltam Rogernek Gaston törvényes jogairól, melyek csak hazugság által állapíthatók meg isten és emberek előtt!

Nagyon izgatott valék; kötelességem volt visszatartani minden kétértelműséget s egyszerre nagyobb csapást mérni rá, hogy gyorsabban a dolgok lényegéhez érjek. Salcède fölkelt, s döböntő merevséggel nézett szemembe. Ez ember, kit oly félénknek ismerék s oly megfélemlíthetőnek hittem, szintén képes volt tehát a hazudsághoz ragaszkodni.

Ezer félelem fogott el, mert Rogert elvesztve láttam; utolsó biztosítékában, Salcède becsületében, csalódtam tehát. Szemrehányó tekintettel néztem rá,

kiállva az ő szemeinek fenyegető kifejezését. Ő állva maradt, megvetőleg mosolygott s így szólt: — Nem hittem Károly ur, hogy ön valaha kétségbe vonta volna azon szeplőtlen hölgy becsületét, kiről szólunk. Engedje meg, hogy ama bizalom után, melyben ő annyi ideig részesíté önt, ez meglepjen engem.

— S nem gondolja a marquis azt, felelék, hogy e bizalom tán egészen teljes is lehetett.

Ez meggondolatlan, szerencsétlen, s még csak nem is őszinte szó volt, mely azután egész örvénybe döntött.

— Hazudik, kiáltá Salcéde. Ön meglephetni vél, s kicsalni belőlem valamely gyalázatos titok valomását. Alávaló módon hazudik ön! Soha Flamarande asszony nem mondta önnek azt, a mit velem itt ön sejtetni akar, mert nem is mondhatta, mert az erőszaktétel lenne az igazságon, s mert magát hibásnak ismervén el, engem bünről vádolna!

Én fölemelkedtem helyemen; tulizgatott lelkem már alig értett valamit. Salcéde a barátja elleni áruslás vétkére célzott. Én pedig azt értém, hogy az ellen védekezik, mintha úgy lepte volna meg s erőszakot tett volna a nőn, kit lelkéből szeretett. — Flamarande asszony nem vádolja önt semmiről, szólék; egyedül én vagyok az, ki önt vádolom, én is csak azért, mert kényszerit reá! Ön védelmezi magát az ellen, mintha ifjusága hevében merényletet követett volna el. . . Roszul teszi ön, marquis ur; jobban tenné, ha bevallaná, vagy tetetné előttem legalább, hogy álmában lepte meg ama fiatal nőt, ama gyermeket, ki nem tudott kiáltani s nem merte magát védel-

mezni. . Ugy van, ez lenne reá nézve legjobb, nem pedig sejteni hagyni bárminő bűnrészességet róla is. Én ezt mindig így tartám legvalóbbszínűnek s sokszor is szoltam róla uramnak; tizenhat éves korában nem elvetemült még a nő. Nem csalja meg férjét néhány havi házasság után, főleg mikor e férj őt szerelemből vette el, s ha a világ előtt tisztelt ember, s a közönségesnél nem is rutabb. Vallja meg, ... de nem; ön nem fog megvallani semmit; ön el van határozva, föláldozza Rogert. Legyen! De én kijelentem önnek, hogy ha mindjárt megöl is, Roger tudni fogja az igazat! Soha nem szoltam neki róla, mert számíték az ön lovagiaságára. Ön eltaszítja őt. De én, öreg szolgája, az egyedüli barát, ki még részére rendületlen, nem taszítom őt el. Oly tisztán látóvá teszem, a mint csak kell . . . Vagy nem, még sem ezt teszem; anyjához megyek, rögtön. Tudom hozzá a járást; elmondom neki, hogy mindennel tisztában vagyok; hogy bizonyítékaim vannak; nem meri tagadni azokat; gyanúsíthatja magát, ha kell, mindkét fia által, de abba nem egyezhetik bele, hogy férje vagyonát megosztza a törvényes sarj közt s a közt, a ki nem az.

Salcède ur megragadta jobb kezemet, s erősen tartá; szemeit az enyimekre szögzé, anélkül azonban, hogy szavamba vágott volna. Midőn vissza akarék vonulni, hogy, mint elszánva voltam, a grófnéhoz menjek, megállított, kényszerített, hogy leüljek, s határozott, nyílt hangon így szolt hozzám: — Ön hazudik! ön bolond s gonosz ember. Lássuk azokat az ön bizonyítékait rögtön, mert ön nem hagyja el e helyet, mig meg nem mutatja azokat.

— Arra még sem vagyok elég bolond, felelek, hogy oly helyre hozzam azokat, hol nincs módomban megvédelmezésök: azt azonban megmondhatom, hogy csak egy bizonyítékom van, de az rettenetes; keresse ön csak mellén, Salcéde ur. A m á s o l a t ott van még, de az eredeti, az az én kezeim közt van régen.

Elnémulva, meglepve, Salcéde kezével melléhez kapott, kinyitá a medaillon-t, s megnézte a kis papirt. E figyelmes szemléletben vissza látszott nyerni lélekjelenlétét. — Igaz, szólt, valamely ügyes kéz utánozta az eredetit. Hanem azért én valószínűleg még sem csalódtam volna, ha valaha kinyitom e tokot; de tizenöt éve már éjjel nappal változhatlan vegyi boritékban hordom, a nélkül, hogy egyetlen egyszer is kinyitottam volna, nehogy megváltoztassam tartalmát, melyet egész életemre fön akartam tartani mint talizmánt, mint óvszert minden elbátor-talanodás ellen, mint a kelet lakói az amuletteket, melyeket el nem hagynak soha, s melyek föntartják a jövő élet iránt való reményüket. Ez volt az én szent mondásom a koránból, ez volt egyedüli babonám. Az alávaló, ki elvette tőlem, mondhatja, hogy kezei közt van husz évi erkölcsi erőnek s teljes odaadásnak jele, s szentesítése. — Azután reám tekintett: Ön volt az, ki e meglepő ügyességü gazemberséget elkövette?

Tekintete oly rettentő volt, hogy érezni kezdém eljárásom vakmerőségét. Az eredeti nálam volt. Salcéde valóságos Herkules levén, vissza vehette volna erővel is.

Kitalálta gondolatomat. — Legyen, nyugodt,

szólt; nem használok erőszakot ön ellen; megveszem öntől talizmánomat oly áron, a mint önnek tetszik, mert én sokat tartok rá mint akár életemre; de addig önnél hagyom, míg ön használhatni véli, mert ez csak kiegészítése az ártatlanság ama bizonyítékainak, melyek e szobában vannak. Tudja meg az ur, hogy én mélyen megvetem önt, s ha csak magamról lenne szó, felelet nélkül kiüztem volna innét; de itt egy szeplőtlen nő becsületéről s két egyformán törvényes sarjának jövőjéről van szó. Önnek hát fáradságot kell vennie, látni Flamarande asszony összes leveleit Montesparre asszonyhoz, meggyőződendő, hogy önnek mi bizonyítéka sincs a grófné ellen, s hogy az ön valloásra csábító kísérletei csak konfuzióból eredtek. Olvassa hát!

Felnyitá az iróasztalt; s le akart ültetni; én visszautasítám. Mind e levelek egyáltalán nem birnak jelentőséggel, szólék; a melyek 1850 előtt irattak, mind ismerem. 1850. május 27-kének éjjelén volt, hogy felnyitám ez asztalt, s elolvastam mind azt, a mi benne volt; 28-án reggel használtam fel itt, e szobában, ez ágyon, az ön álmát, hogy elraboljam öntől a főbizonyítékot, s hogy saját irásom által helyettesísem. A levelek, melyeket azóta kaphatott ön, nem nyomhatnak többet, mint az azelőtt Montesparre asszonyhoz intézettek. Egy eszes asszony, ki oly nehéz körülmények közé van helyezve, nem szokta vételetársának, bármily nagylelkű legyen is az, megvallani az ily igazságot. Emlékemből idézhetném ön előtt e levelek egész lapjait, melyek midőn ügyes tagadást tartalmaznak, egyszersmind szenvedélyes ki-

hívást rejtenek az ön czimzetére ; akármely értelmezés sem láthatna tisztán e levelezésben, a kifejezések kicsinységeiben, az általán használt hangban, mely ép úgy tulajdonítható az anyai szeretetnek, mint a szerelemnek. Ha ez idő óta a grófné irt is még barátnőjének, sőt ha önnek magának irt is, nem kétkedem, hogy ugyan azt a hangot s eszélyt tartotta meg ; hisz ajánlaná-e ön különben, hogy olvassak el mindent ; de a mit ön nem mutat meg, azok azon kizárólag önhöz intézett levelek, vagy levelkék, melyek nem mentek át a báróné kezén, melyek nem voltak ez asztalban, melyeknek azonban az ön szíven őrzött négy szó hatalmas kivonatát képezi.

Mint ügyvéd beszélék, meggyőződéseem szívóságával s nem gondolva egyébre, csak hogy igazam van. Salcède ur, kit én hazugnak mondek, engem alávalónak czimezett ; adósok tehát nem inaradtunk egymásnak. Nem féltem már tőle ; támogatva érzem magam az igazság diadala által. Nem pirultam bevallani ama vakmerő kutatást, melyet itt tevék, s vallomásaim által azt akarám megértetni vele, hogy megölhet, ha tetszik, de megfélemlíteni nem fog.

LXIX.

Látta, hogy, amint egy részt ravasz vagyok, mint bármely titkos rendőrügynök, másrészt vakmerő vagyok, mint minden fanatikus, s azért eleve tartózkodott minden bántalmazástól. Megelégedett azzal, hogy így feleljen: — Nem mutatok senkiének levelet Flamarande asszonytól, mert sohasem is kaptam tőle, nem még a legegyszerűbb névjegyet sem, sőt ezt a négy szót sem, a melyet elég vigyázatlan, vagy — ha úgy jobban tetszik — elég örült valék kivágni egy másnak írott levélből, hogy a magam számára amuletet készitsek belőle. Mert ön oly jól átkutatta szekrényeimet, Károly ur, csodálom, hogy e levelek egyike nem lepte önt meg. Ez bizonyítja, hogy a legügyesebb ember is figyelmen kívül hagyja sokszor a legjelentősb részletet.

Kinyitá íróasztala fiókjai egyikét, s a rendhez szokott ember biztosságával vett ki egy levélsomagot, melyen az 1849-ik év dátuma állt. Az utolsó két vagy három levél közt keresgélt s rögtön reá akadt arra, a mit keresett. Megmutatta, s azt mondá: olvasam el. A levél rövid volt s így hangzott:

»Ez évben tehát nem látom szegény gyermeke-
met! Jól tudom, hogy e találkozások rám s rád néz-

ve egyaránt veszélyesek, s hogy bármi eszélytelenség örökre lehetetlenné tenné azokat. Nem bánom, Roger iránti szeretetből, kitől nem akarok elválni, megfosztom magam Gaston láthatásától! Ah kedves Helén! én igaz barátném! mondd meg a bárónénak, hogy hozassa őt magához, hisz a flamarandei sziklák közt oly hideg van s oly zord az élet! Mondd meg neki, hogy ha ezt nem is, legalább gyakran tudakozódjék felőle, hogy legyen második anyja és...»

Itt a levél utolsó sora, valamint az aláírás le volt vágva s Salcéde ur e helyre tevén a papírt, melyet én gondosan az eredeti alakja szerint metszettem el, látnom engedte ez utolsó sort is: és »ö r k ö d j é k g y e r m e k ü n k f e l e t t R o l a n d e,« melyet én az ő nevére czimzett üzenetnek tarték, holott nem volt az egyéb, csak egy Helénhez intézett levél vége. Emlékeztem, hogy ez időtájt Helén, kinek egy nővére a bárónénál szolgált, Auvergnebe utazott, azt meglátogatandó. A grófné által meg levén azzal is bizva hogy tudakozódjék Esperance felől, megírta, hogy nincs baja, s e levélben Salcéde vagy a báróné azt tanácsolván a grófnénak, hogy ez évben ne jöjjön le, erre válaszolt Helénnek asszonyunk. Montesparre asszony, ki mindent átadott Salcedének, átküldte vagy átvitte e levelet is s a mindig szenvedélyes, mindig regényes szerelmes jelszól, utmutatóul, vigaszul választá a bárónéhoz intézet ama kérést, melyet magára alkalmazhatni vélt: ö r k ö d j é k g y e r m e k ü n k f e l e t t.

Mikép kerülhette e levél el figyelmemet, mikor kikutattam az iróasztalt? S ha kezemben volt, ho-

gyan nem lepett meg az utolsó sor és aláírás gondos levágása? Bizonyára azért, mert ez egész kutatást igen nagy izgalom s nagy testi fáradság közepette végzém, s tán akkor, midőn kezemben e levél volt, valami külről jövő zaj s a meglepetéstől való félelem elvonta figyelmemet.

Megsemmisülve álltam, nem is tudva, élek-e még? Lelkem ama rettenetes május 27-diki hajnalt hozá emlékezetembe. Nem láttam Salcède urat; azt képzelém, egyedül vagyok. Az éji szél gunyos s kihívó kacajokat hallatszott szórni felém, mindegyre azt csörömpölvén az ablak üvegtábláin át: »Nyomorult, te erősnek képzeléd magad, pedig csak együgyű voltál.«

Salcède figyelve tekintett rám s lelkemben látzott olvasni. Kábultságomból az által vont ki, hogy visszakérte tőlem Helén levelét, visszatevén a többiek közé, mellé helyezvén a levágott darabot is. Akkor keserü mosolylyal így szólt: — Ez bizonyítja ön előtt, Károly ur, hogy mindig különcz, vagy ha úgy tetszik, ügyetlen valék. Ifjuságomban, elbűvölve egy imádandó nő által, inkább meghaltam volna, semmint csak sejtettem volna is vele szerelmemet, s nem is sejtette előbb, csak akkor, midőn szomorú következményeit ismeré; én azonban, ki őt elutazottnak hittem, úgy gondolván, hogy soha nem fogom őt látni, rajongván egy emlék, egy illat után, beléptem szobájába, hogy elhozzak onnét egy virágot. . . . E regényes cselekedet által oka voltam egész élete szerencsétlenségének; később, azt hívén hogy mindent helyrehoztam, az én életemet az ő fiának szentelvén,

ama másik ereklye, a véremmel áztatott csokor mellé három, az ő keze által irt szót tevék, s e szerény kincset is ki kelle lesni nálam a férj kémének, s ellopván, fegyverré tenni ellenem kezei közt! Valóban, nem nagy szerencsém van e dolgokban, s egy lényre sok, kétszer büntettetni oly hibákért, melyek pedig nekem nem használtak mást, mint azon gyalázatot, hogy egy alávaló kilesett, s a kétségbeesést, hogy én vagyok egy család szerencsétlenségének oka.

Föl s alá járt a szobában, kezét homlokán tartva, mintha csak a fájdalom folytán megöszült háját ki akarta volna tépni; azután egyszerre megállt, mosolygott, mintha valami véletlen öröm derítette volna fel. — De nem, én istent káromlok; káromolni pedig nem szabad az istentagadók előtt. Ön bizonyára nem hisz, csak a roszban, ön szerencsétlen szolga, kit egy gonosz ügy így elvakított! Sajnálom önt, mert áldozatokkal teljes életemnek csucspontján, nem látván mögöttem csak bánatot s kint, s előttem csak a magányos munkálkodás életét: jobban mint bármikor érzem, hogy valami diadalmas erő támogat. Helyre akartam hozni hibámat, helyrehoztam. Lemondék az élet minden örömeiről, le a vagyon kényelméről, az ifjuság ambícióiról, a férfikor munkaköréről, a gyönyöréről, a munkálkodásról, a dicsőségről, a házasságról, a szerelemről. Remete lettem. Elvonulva szolgáltam a tudományt s elrejtém azelőtt, a kit szerettem, lelkem sebét, nehogy érintsem az övét. Feltaláltam lelkiismeretem benső örömét; hasznosabbnak érzem magam, mintha politikai ügynek szolgáltam volna, vagy korom szereplői mellett segédked-

tem volna; fölneveltem amaz igaztalan ember gyermekét, ki azt lelki sötétségre akarta kárhoztatni. Én kiragadtam a sötétből, s derék, jó, tudós embert nevelék belőle. Visszaadtam anyjának, s méltóvá tettem őt hozzá. Nem, nincs okom panaszkodni, nincs jogom szerencsétlennek mondani magam. Ha nem is volt erőm kiszakítani szivemből ama végzetes érzelmet, elég erőm volt, hogy hallgassak róla, s az, istennek hála, ma is oly tiszta e kebelben, mint az első napon. El néma s tiszteletteljes érzélem miatt foghat-e valaki vádolni Flamarande ur fiai előtt? Az egyik, ki ismer, azt felelendi, hogy e némaságom megtiszteli anyját; a másik érezni fogja, hogy azon belső küzdelmek miatt, melyeket letudtam győzni, nem tartozom számadással senkinek. Menjen hát, Károly ur, vádoljon Roger előtt, hogy egy idegent akartam a családba csempészni; nem fogja hinni, ha csak kora előtt nem teljesen romlott már. Különben fogom tudni magam tisztázni. Ne higgye ön, hogy hallgatva türök valamely rágalmazó gyanusítást. Nem; ha kényszeritnek reá, mindent elmondok, mert mindent elmondhatok, s nem is tudnék olyasmit mondani, a mi Roger anyjának ne eszes, erényes, s tiszta voltát hirdetné. Szóljon hát! mit akar ön tenni? Most már mindenre képesnek hiszem s nem is fogok igyekezni meggátolni veszélyes kezdeményezését; de örködni fogok ön felett, csatlakozom lépteihez, s kihallgatom szavát. Mindenütt ott leszek, hogy értelmezsem azokat s leleplezzem alávalóságukat. Feleljen hát! Mit akar ön tenni? Nem a bátorság az, a mi a cselekvésre hiányzik önben; ezt bebizonyítá, midőn ide

jött, holott azt hitte, hogy oly embert talál itt, ki mindenre képes, csak hogy megakadályozza önt abban, hogy őt leálcázza. Most én vagyok az, ki önt felhivom: folytassa áruló s feladó művét; de többé nem fog cselekedhetni hátam mögött, én állok elébe, s önnek velem szemtől szembe kellend fölvennie a harczot.

OSZK

LXX.

Meg voltam kövülve s nagy erőfeszítésre volt szükségem, hogy felelhessek neki. Végre sikerült magamhoz térni s előadnom a czélt, melyet követék. Elmondám előtte egész éltemet, melyet sikerült néhány szóba összefoglalnom, nem beszélvén előtte, csak a főpontokról, milyen volt a jötevőm iránti odaadás, az igaztalansága iránti első hit, a Gaston megmentésére fordított igyekezet, azután a fölfedezés, melyet a valóról a boulognei erdőben véltem szerezni. Emlékezett, hogy egy ember követé, kit ő tolvajnak vélt s kit már kész volt leszurni törös botjával. Tőlem tudta meg, hogyan kerestem, hogyan jutottam hozzá, s midőn a külszin ellene bizonyított, Roger iránti szeretetem hogyan ragadott azon egyszerre aljas és vakmerő kísérletre, hogy elolvassam leveleit, s hogy azon álm alatt megraboljam őt attól, a mit akkor, s azóta mindig Rogerra nézve a mentés eszközének tekinték. Elmondám neki a fájdalmas küzdelmet, melyet vivott keblemben a grófné iránti rokonszenvem s fia iránti odaadásom, melyből szent kötelességet alkoték magamnak. Végre elmondám neki, hogy, ha jogot képszél is magának aljas kém gyanánt tekinteni engem, ahoz nincs joga, hogy pénzvágynak, hogy

személyes érdekekben cselekvőnek tekintsen. Ezt be tudtam bizonyítani s megsértett gőgöm nem állhatott ellen azon, lehet hogy ügyetlen, vágynak, hogy azonnal be is bizonyítsam. — Soha nem fogadtam el fizetést, szólék; hosszú s hü fáradozások által letörlesztém amaz előleget, melyet Flamarande gróf adott, hogy megmenthessem atyám becsületét. Soha nem akartam, daczára az ő folytonos ajánlatainak, a legcsekélyebb kártalanítást is elfogadni testi s lelki fáradozásaimért. Halála óráján százezer franknyi hagyományt szánt nekem. Im itt van, vánkosa alatt nevemre czimezve találtam, s ön láthatja, hogy már boritékba tevém, visszacsatolandó azt az örökséghez. Önnél letéteményezem. Mert nekem nem kell, nekem nem kell semmi senkitől, habár most sincs semmim; de fogok találni valamely alkalmazást, hisz én oly kevésből meg tudok élni. S nekem is lesz az önével azonos elégtételem marquis ur, lelkiismeretem részéről, s mint ön, én is mondhatom, hogy ha nem is mindig sikerült uralkodnom érzelmeim fölött, legalább én is csak kötelességérzetemnek s az odaadó szolgálat szükségyszerüségének hódolék.

Salcéde ur engedte a százezer frankot letennem asztalára. Figyelve tekintett rám. Tanulmányozni látszott engem. Ez kellemetlenül hatott rám; féltem, hogy olybá talállok feltűnni előtte, mint valamely, magával nagyon is megelégedett ember, de ennek daczára szükségét érzem, hogy éljek a joggal, melylyel magamat előtte jobb színben tüntethetem föl.

— Ön nem fejezte még be, szólt, látván, hogy válaszát várom. Ön nem mondta meg, mit szán-

dékozik most tenni? hogyan itéli meg jelen helyzetét?

— Azt hiszem, hogy megmondtam, uram; óhajom elmenni innét, s az egész Flamarande családtól, messze; nehezemre fog esni, tudom, mert mindnyájokat szerettem s Rogert, kit legjobban szerettem, meg is fogom siratni, de érzem, hogy szerepem itt véget ért, s mert rossz véget ért, jobbnak látom inkább eltűnni a vádak elől. Szavamat adom önnek, hogy e szobából távozván örökre távozom, s ön még csak beszélni sem fog hallani rólam.

— Engedjen meg még egy utolsó kérdést, Károly ur. Azon meggyőződéssel távozik-e ön, hogy csalódott, hogy Flamarande asszony szeplőtlen, és hogy Flamarande Gaston ép oly törvényes mint Roger? Kötelességem, ha ön még némi kételyt ápolna, megadnom minden felvilágosítást, a mit ön kérne. Látja, hogy mint komoly emberhez szólok önhöz.

— Nem tudom, meggyőződésből vagy szánalomból teszi-e ön ezt, felelek, mert arczán a komorság kifejezését láttam, azonban én teljes nyiltan felelek önnek. E perczben azt hiszem, hogy ön igazat mond, s mert a bizonyítékok, melyekre ítéletemet alapítám, elveszték érvényüket, ítéletemet mint helytelent kell tekintenem. Azonban, én ismerem magamat, én gyanakvó vagyok. Természetem nyughatatlan; sokkal tovább kinlódtam e gyanu terhe alatt, melyet alaposnak hívék, hogy sem ez izgalmas tagadásból egy csapásra a komoly hit terére léphessek. Bensőm izgalmai a legcsekélyebb alkalomkor visszatérnének, s tán ismét engednék valamely bete-

ges elfogultságnak, mely parancsoló bizonyosságként tünnek föl előttem. El kell hát utaznom, ez a legjobb megoldás. Amerikába, vagy Ausztráliába megyek. Elmegyek, az nem fontos hová, de mindenestre oly meszsziire, hogy ne kelljen magamtól tartania sem magamnak, sem másoknak. Engedje, hogy bucsut vegyek öntől; hivatalom minden számadása pontos rendben van, s Menouville költségvetése teljes egyensúlyban. Flamarande ur egyéb ügyeinek intézésében pedig már rég nem volt részem s azokra nézve ugy sem adhatnék semminő felvilágosítást.

— Hallgasson rám, Károly, szólt Salcéde ur egyszerre a jóakaró szivélyesség hangján, s kezeit vállamra téve; hallgasson jól reám, s tán visszanyeri ön bátorságát. Egy óra óta, mióta ugy figyelek önre a mint nem volt alkalmam soha, s mióta beszédére hallgatok, azt hiszem, beláttam az ön szivébe. Hallgassa meg hát ítéletemet ön felől. A legnagyobb szolgálat, melyet az ön helyzetében való embernek tenni lehet, az az, hogy segítünk neki megismertetni önmagát, s én szeretném, de kötelességem is megtenni önnek e szolgálatot... Csak az imént még gazembernek tartottam önt, később örültnek, aztán rögeszmében szenvedőnek, s kérdém magamtól, vajjon hoszszas összeköttetése Flamarande urral, nem háritá-e át önre az ő betegségét.

— Lehet abban igaz, feleltem szomorun, magam is sokszor gondoltam ezt.

— De nincs ugy! felelt Salcéde, sem bolond, sem rosz nem volt ön, sem rögeszmében nem szenvedett; nyugtalan kedély volt ön, mint maga is mondá s vala-

mely rajongás vezérelte önt, melynek önmaga sem ismerte indokait. Az első ez indokok közül: a hiúság vagy, ha úgy tetszik, a sértett gőg, a második: . . . ön nem fogja beyallani soha, s én nem mondom ki soha, de ön meg fogja érteni, a nélkül, hogy én emliteném.

— Csalódik ön uram, kiáltám, hideg veritéket érezvén gyöngyözni homlokomon, mert ő azon vádragondolt, melyet mindig jobban vissautasíték bármínél ezen a világon.

— Ön oly gyorsan megérté, miről szólok, hogy most már nem habozhatom hinni benne. Ugy van, ez volt a baj, mely elvesztett mindkettőnket. Engem is nem kevésbé erős megrázkodtatásnak tett az ki, de a körülmények ugyszólva kényszerítőleg vezettek rá a nemes önfeláldozás szerepére. Nem dicsőitem magam; gyáva, alávaló lettem volna, ha félreismerem kötelességemet. Ön, ön máskép szenvedett, s az ön áldozatkészsége üldözéssé fajult; már szolga volta nagy szenvedéseket okozott önnek, ki inkább volt teremtvé, hogy parancsoljon, mint arra, hogy engedelmeskedjék. Ön jó nevelést kapott, mindenre fogékony volt s arcza bizalmat gerjesztett. Könnyen szerezhett volna magának ép oly szerencsés, mint tisztelt társadalmi állást; ön azt hivé, hogy büntetlenül lehet a magas arisztokrácia szolgája s hódolni kezdett előítéleteinek; ön azonosította magát az ő becsület-érzésével, regényes előítéleteivel, régmúlt legendák nyomán meginduló drámáival, melyekről pedig az ön voltaképi helyzetében, a polgárság közt, sejtelve, gondolata sem leendett volna. Kiragadva ez osztály-

ból, ön önkénytelenül is uraival egyenlőnek tudta magát. Érezve, hogy általuk mindig mint alájuk rendelt fog tekintetni, az ön jelleme a keserűség, az élet-untság s mindenekfelett a féltékenység benyomásai alatt képződött, a féltékenysége alatt, melynek én valék fő-fő tárgya.

Kétségbeesve emelkedtem föl, ő leültetett. — Nem szólok erről többet, folytatá nyugodtan. Én nem ítélem el önt s nem ismerhetem félre a szenvedély uralmát, mely fönségessé s elvetemültté tehet a szerint, a mint a sors rendelkezik a viszonyokról. Hadd mondjam meg önnek, azon szükségességnél fogva, melyet érzek, hogy a mint csak lehet rehabilitáljak egy oly derék s becsületesnek hivatott embert mint ön, hadd mondjam meg önnek, hogy az, ki megsérté házam szentélyét, betörvén ide, felnyitván butoraimat, elolvasván leveleimet, s egész testemig hatolt, hogy egy állítólagos házasságtörés iránt bizonyítékot szerezzen: ez ember nem volt sem gonosztevő, sem kém, egy kétségbeesett féltékeny ember volt az, ki elfogadta s uzurpálta a boszut kereső férj szerepét.

Ujra lezuzott Salcéde ur hideg tekintélye. Érinté-e az igazságot? Nem tudom, ma sem, magam sem. Nem akartam soha, nem akarom soha elhinni. Akkora makacssággal tagadtam is előtte, hogy legalább arról győzzem meg, hogy soha nem ápoltam magamban e tárgyban a legcsekélyebb képzelgést sem, s láttam, hogy minél őszintébbnek lát, annál szívesebben foglalkozik velem. — Jól van hát, szólt, ne beszéljünk soha e dolgokról, melyek a többivel együtt mindenkorra örök titok maradnak köztem

és ön közt. Becsületszavamat adom önnek, hogy soha senki még csak sejteni sem fogja az ön irántam való eljárását, s az indokokat, melyeknek én azt tulajdonítám. Ön sértetlenül maradhat Flamarande grófné becsülésében s Roger barátságában. Önön áll most, őket igazolni, s most meg vagyok győződve, hogy ön mi kísérletet sem teend ellenük. Látja, hogy daczára annak, a mit ön ellenem vétett, s pedig egyedül velem szemben vétkezett ön sulyosan, én mégis bizom önben s visszaadom önt önmagának. Az egyedüli helyrehozása a megaláztatásnak, melyben velem szemközt részesült, az, hogy becsülésemet nyerve vissza teljesen. Megjelölöm ennek módját, esküvén, hogy ön a Flamarande családnál maradhat, mert semmi nyilatkozat, semmi czélzás részemről nem árulandja el a bizalmat, mely, ismétlem, hallgatásra kötelez.

— Hiszek az ön szavának, marquis ur, de nem tudom, ha hasznát vehetem-e az ön nemeslelküségének; azon lélekállapot, melyben vagyok, erősen az ellenkezőt sejteti velem. Ám ennek daczára nem akarok öntől távozni, hogy önnek s Flamarande Gaston gróf urnak ne kézbesitsek két lényeges dolgot. Először is itt van az eredeti kézírás, melyet elrablék öntől; másodszor itt van Flamarande Adalbert gróf nyilatkozata, mely elismeri Gaston törvényes jogait, magyarázatot adván számüzetésének. Hazudtam a grófné előtt, azt mondván neki, hogy férje elvette tőlem ez iratot. Félttem hogy ez akkor, a hazudság s a bűn szolgálatába kerülhet; de ép úgy hazudtam halálos ágyánál a grófnak, azt mondván neki, hogy ez

írás megsemmisült, fen akarván így tartani a jogot, kimondhatnom az igazat, ha meggyőződném kinos gyanuim alaptalanságáról.

— Köszönöm, Károly! szólt a marquis látható örömmel tévén el talizmánját. Elfogadom a másik iratot is, mely rendkívül fontos, mert teljesen igazolja Flamarande asszonyt fiai s a világ előtt. És most, Károly, vegye vissza Flamarande gróf hagyományát Sem Gaston, sem Roger nem egyezik bele soha, hogy megfoszsza önt tőle.

— Ne adja vissza a pénzt, marquis ur, mert én elégetem!

— Jó, tehát, magamnál tartom, s majd átadom az örökösöknek, hogy azok kézbesítsék önnek; de hová tart ön most? tevé hozzá, észrevevén ragaszkodásomat, hogy elmegyek tőle, a nélkül, hogy magamra nézve határoztam volna.

— Magam sem tudom, felelék; megyek, hogy járjak, lélegzetet vegyek, gondolkodjam.

— Nincs önnek mi felett gondolkozni, szólt. Egy közvetlen kötelesség vár öntől teljesítést: ön kételetyt keltett Roger lelkében, ezt el kell hallgattatni, mielőtt még anyjával beszélt; mondja ön neki, hogy én igenis föl akartam fogadni Gastont, mert nagyon szeretem, de anyja nem egyezett bele soha. Én a grófnét értesitem erről, nehogy ellentmondjon; irok neki s kora reggel átadom a levelet Karolinának, ki a toronyban, közel hozzá fekszik; ön Roger álma felett fog örködni. Még csak három óra, időnk tehát van. Megvár ön? aztán együtt megyünk.

— Nem marquis, jobb szeretek egyedül lenni. — Nyugodt lehet, én megteszem kötelességemet.

— Ugy is jó! a viszontlátásra s pedig mielőbb, szólt Salcéde, megszorítván kezemet. Engem nagyon meghatott e lelki nagyság s jóság. A köny sokáig csorgott végig arczomon s összeszorítá szívemet. A szabad uton tértem vissza; valósággal szükségem volt a légre s itt korlátlan könnyezhettem; kimondhatlan levertség fogott el. Mindaz, a mit Salcéde mondott, eszembe jutott s kinzott. Mérlegeltem az ítéletet, melyet felőlem mondott s lelkiismeretem még súlyosbitá azt. — Nem mondott el, gondolám, mindent, a mit kellett volna mondania; mert kimélt! Én azt hívém, hogy a cél szentesíti az eszközöket, ime hibám, önelítélesem, gyalázatom. Roszat tenni, hogy a jót érjük el: ugy látszik, ez soha nem sikerül, én vagyok a bizonyíték reá. S mikor ezenfelül még a cél iránt is csalódunk, mikor kiderül, hogy csak azért tettünk roszat, hogy épen tegyük, mint ez velem történt, mikor Rogert amaz aljas inszINUÁCZIÓKRA vezetém, akkor oly keményen van az ember büntetve, hogy éreznie, bevallania kell, hogy éltét elhibázta, roszt uton járt, s nem használt senkinek, a mellett, hogy ön magát elaljasítá. Ha az ember egyszer rosszá lehet: nem jó többé semmire. Mikép hozhatnám én most már tetteimet helyre? Hinnének talán bennem, mert Salcéde urnak nagylelkü szive van; de én nem hinnék, én magam gyűlölném, én magam gyaláznám meg magam. Ah! miért is nem zuhantam a mélybe Menouville sziklájáról. Az élet azon

megvetése, melyet akkor érzék, miért is nem adott erőt, hogy véget vessek annak?

E perczben az öngyilkosság rohama teljesen elfogott s nagyon valószínű, hogy engedtem volna is annak, ha egy esemény nem következik be, mely megérteté velem, hogy mekkora gyávaság, magamat így elhagyni, midőn nagyon megérdemlett büntetés sujt csak.

Mert már a hegyi patak partján valék, esésének zaja megakadályozott hallanom a lódobogást, mely a Jordanne ágyánál magasabban fekvő ösvényről hangzott le. Midőn azonban a ló körülbelül fölöttem mehetett, akkor megkülönböztetém a víz zajától s föltekinték. Még nem volt világos, csak egy fekete árnyat láték tehát, mely a szoros s veszélyes uton villámsebességgel vágatott.

Egyszerre azt sejtém, hogy ez Roger, ki az általam keltett gyanu sulya alatt menekül Flamaranderól. Megkisértém felkapaszkodni a parton, s elérni. Lehetetlen gondolat volt ez e sziklák közt s főleg a sötétben. Alig jutottam egy pár meterrel magasabbra s a lódobogást már messze távol hallám. A lakóház felé szaladtam s a küszöbön találkoztam Ambrussal. — Mi történt? szólék. A major lovainak egyikét riasztották meg tán a tanyán a farkasok.

— Dehogy, nem. Sokkal különösebb dolog. Róger ur az, kinek azon különös ötlete jött, hogy napközte előtt lovagol. Én nem aludtam s láttam a mint bement az istállóba, kezében világgal s azután eltávozott Michelin apó paripáján, melyet maga nyergelt

meg, s mely jó állapot, csak hogy egy kicsit rakoncátlan, s nem türi, ha sarkantyuzzák. Az egész világ alszik még, s mert gyertyáját az istáló ajtajánál égve feledte, féltem, hogy még tűz támad s azért lázamdaczára lejöttem. Ekkor bezárván az udvar kapuját, láttam hogy Roger oly utat választ, melyen a ló nem könnyen jár s utána is kiáltottam; de ő nem hallott semmit, sőt vágatni kezdett. Hogyan szaladjak utána? Tizenöt éves láb sem lenne jó arra!

— De bizonyára van más paripa is az istalóban; én arra ülök.

— Ott van Esperance csikója; de ez még bogarasabb. Csak ő maga tudja megülni.

— Nem tesz semmit, kiáltám, én is megülöm. Az istalóhoz szaladtam, s a szegény Ambrus segélyével, kit egész testében rázott a hideg, megnyergelém a csikót, mely nem nagyon könnyen engedett magához férnem. Végre sikerült, arra azonban Gaston, kit a zaj fölkelte, odaérkezett, tudakozódott arról a mi történt, lovára ugrott s utnak eredt — könnyen, gyorsan akár az árnyék — azon ösvény felé, melyen Roger haladt volt.

LXXI.

Bizonyára Esperance volt az egyetlen, ki képes lehetett, visszatéríteni Rogert; mert én korántsem hittem abban az éjjeli sétakedvben. Siettem Roger szobájába, azon reményben, hogy ott levelet találok Valóban találtam ott levelet s pedig nevemre czimezve: »Ne mond meg anyámnak, hogy én Flamarandeba jöttem; senki sem látott itt, csak ti hárman. Mondd neki, hogy elutaztam: szórakozni és mulatni. Elmaradok egy hónapig vagy kettőig. Ne aggódjék miattam.«

»Kivánom, hogy ő mit sem tudjon mindabból, mi tegnap este történt. Mit sem tudok. Ő úgy fog cselekedni, a mint jónak fogja látni. Én alkalmazkodom az ő akaratahoz, akármilyen is az. — Roger.«

Semmi kétség többé; a szegény gyermek kitálta Gaston számkivetésének okát, és osztozott apja gyanujában, melyet én is magamévá tevék. Tudatám Ambrussal, hogy hallgatnia kell, míg másképen nem rendelkezem. Tanácslám neki feküdjék le, én pedig készültem visszatérni Salcéde urhoz, tudósítandó és fölvilágosítandó őt arról, mit kell mondanunk a grófnénak azon esetre, ha fiai a délelőtt folytán vissza nem térnének.

Salcède urral az espelunqueben találkoztam. Ő nyugodtabbnak látszott, mint én. — Gaston lecsillapítandja öcscsét. Mindenesetre vissza fogja hozni. Jerünk elejükbe. Nálam az irás, melyet ön átadott nekem, a mely minden további vizályt megszüntet.

Eltávoztunk tehát az alagutról, hogy azon ösvényre térjünk, melyen a két ifju eltávozott. Ez ösvény csekély távolságban érinté a kocsit. Ez ösvény a lovakra nézve igen veszedelmes volt, de rajt mi semmi szerencsétlenség nyomát nem találók; az uton pedig a két ló nyoma — fényes nappal levén — iránymutatónk lehetett; e két lónyom folyton keresztezte egymást, mi azt bizonyítá, hogy a két lovas nem egymásmellett haladt, s így egymást el nem érte.

Körülbelül két órát mentünk gyorsan s a nélkül, hogy szót váltottunk volna, nehogy meglassítsuk lépteinket. A két ló nyoma közbe-közbe fel-fel-tűnt ismét, mindegyre azt jelezvén, hogy egyik a másikat követte, s pedig a nélkül, hogy elérték volna egymást, végre midőn a »La Violette«-hez közeledénk, Gastont visszatérni látók, léptetve lován, és Michelin lovát kantáron vezetve.

Mikor bennünket észrevett, leugrott a lóról s kantáron vezetve most már mind a két lovat, felénk tartott. Halvány volt, de nem szomorú és nem levert. — Önök nyugtalanok, szólt a nélkül, hogy kérdésünket bevárta volna. Elmondom, hogy mi történt. Jerünk az erdőbe; ott beszélhetünk a nélkül, hogy a járókelők zavarnának benünket. Beértünk a fenyőbozótba. Ő egy fához köté a lovakat, magunk pedig ledőlünk a fübe; mindhárman el voltunk fáradva.

Pillanatnyi gondolkodás után, mely alatt mintha össze akarta volna foglalni, a mit majd elmond, Gaston ilyeténkép mondá el testvérével való találkozását:

»Csak a laviollettei kocsmánál értem el; ugy ment, mint a szél. Ott sem akart megállni, azonban lova elvesztvén patkóját, letört lábáról egy jó darab pata. Kénytelen volt leszállni. Persze hogy ez nem tetszett neki, mert jól látta volt, hogy közelről követem, s hogy így ki nem térhet előlem.

»— Mit akarsz? szolt hozzám. Vagy nincs-e jogom lovagolni, a nélkül, hogy nyomomban volnál?

»— Ugy látszik, nagy változások estek tegnap este óta; de nem beszélhetünk szabadon, míg ez emberek, kik az ön lovát ápolják, ily közel vannak. Jöj-jön velem ki.

»— De semmi kedvem sincs »szabadon beszélni« veled. Én itt akarok maradni. Hagyj békét.

»Halkan parancsoltam a korcsmárosnak, kinél ő inni valót rendelt meg, hogy a kertbe vigye azt, s én eltávoztam kissé. Midőn Rogert az istálló mögött levő kis kertben láttam, hol szabadon beszélgethettünk, közeledtem hozzá és miután ő egy szót sem szolt hozzám s ugy tett, mintha nem is látott volna, én egy poharat fogtam s szembe ültem vele. Ezután is szótlán maradt. — Mi hát nem vagyunk többé testvérek, mondám hozzá koczintván poharamat az övéhez. — Bocsáss meg, felelé ő komoly képpel s a nélkül, hogy poharához nyult volna, vagy így, vagy úgy, de egy ágon bizonyára azok vagyunk.

»E szó bántó volt. Eddig mindig fiui féltékenységnék róttam föl eljárását, s kész voltam mindent

feláldozni érte s mindent elszivelni tőle. Nem elké-
nyeztetett gyermek-e ő s nem kell-e hát nekem is ké-
nyeztetnem? De gyanakodni anyánkra, benne két-
kedni . . . . ezt nem birtam elszivelni, érzém, hogy
a harag elfog, s nem feleltem, nehogy igen sokat fe-
jeljek. Azt hívé, hogy magamévá tevém a gyanut s
látva, hogy szenvedek, újra szólni kezdett: — Végre
is, nekem nincs veled semmi bajom; ha te szerencsés
ember vagy, nem a te hibád. Lássuk! mit határoz-
tál? A te Alfonz uradnak fogadott fia léssz-e, vagy
a Flamarande család feje? vagy pedig összeakarod
kötni e két állást?

Elmondám neki, a mit tudok s sejtek. —
Salcéde ur föl akart engem fogadni, bizonyára azon
hiszemben, hogy a világban sem nevem, sem társa-
dalmi állásom nincs. Mihelyt megtudja ki vagyok,
nem is gondol többé arra.

Keserűen nevetni kezdett. — »Te tehát azt hi-
szed, hogy Salcéde ur nincs tisztában azzal, ki vagy?
Óh te ügyetlen, te! különben annál jobb reád nézve;
mondom, hogy boldognak születnél! Menj, térj vissza
arany idylledhez, s az ég áldjon meg! Én is megyek,
hogy e falusi költeménytől a lehető legtávolabb sziv-
hassam a léget!

»— Hova mégysz?

»— A hova az isten akarja. Mit tartozik
az rád?

»— Akarom tudni!

»— Nem tartozom számadással neked.

»— Megengedj, te még kiskoru vagy és én
bátyád vagyok.

»— Bátyám! ugy-e? s családom feje! Most tehát te parancsokat osztasz nekem, nemde? ,

»— Ugy van; én Flamarande gróf úgy fogok veled bánni, mint a gyermekekkel szokás, mert nem is vagy egyéb. Megtiltom, hogy ez eltávozással, mely nyílt bevallása egy gyalázatos gyanunak, megsértsd anyánkat. Menj! értettelek! Ha ügyetlen vagyok is, hülye nem vagyok. Nem úgy nőttem fel ekkorára, hogy ne kértem volna magamban, ki is hát atyám, de soha sem voltam oly alávaló, hogy Salcéde urról azt tegyem fel, hogy meg akar csalni, midőn esküszik, hogy nem ő az. Én hinni szoktam, a mi igaz, s bolond nem vagyok. De te . . . Nem akarom mondani, hogy ön hazudik; de valaki egy gyűlöletes hazugság magvát szórta el az ön lelkében, pedig tegnap óta. El kell mondania, ki izgatta így föl; hadd bánjak aztán azzal a rágalmazóval érdeme szerint.

»Ő nem akart felelni nekem, de én könnyen kitalálhatom, hogy ez egyén nincs messze tőlem.«

Igy beszélvén, Gaston méltatlankodó tekintetet vetett rám s én szédülni érzém magammal a világot. Salcéde ur élénken szólni kezdett. — Csalódol, mondá. Az egyén, kit te vádolsz, e reggel azért jött hozzám, hogy ezt a bizonyítékot adja át nekem.

S megmutatá neki Flamarande gróf nyilatkozatát.

Szemmel tartám Gastont, míg ama sorokat olvasá. Arcza nem mutatott örömet. Nem kétkedett tehát egy percze sem nyjában. Még csak meg sem lepte az. Nem tett reá semmi megjegyzést, összehajtotta a papírt s átadá Salcédenek.

— Folytasd elbeszéléseidet, szolt hozzá Salcéde. Miért jössz egyedül? Hol Roger?

— Ne nyugtalankodjanak, mindent elmondok. Ha én is izgatott valék, ő is ki volt kelve magából. Azt felelte, hogy én hazudom. Ő soha nem vádolta anyját s én gyalázatos érzéseket tulajdonitok neki. Én az urat, a nevelőt akartam iránta játszani s ő nem volt oly hangulatban, melyben elszivelhette volna azt. Kivonta magát a tekintély szava alól, melyet nem fogadott el. Mindent elvehetek tőle — szolt — de szabadságát nem.

»Egyre beszélt s önmagának minden szóval ellent mondott, mint oly ember, ki nincs magánál, s e közben egyre hörpölgetett valami gyilkos pálinkát, a mit hoztak neki.

»— Ön kimeríti magát, szólék, s gonosz is lesz! — El akartam tőle venni az üveget. Ő visszavette s így felelt: — Gonosz? Bár az lennék, ugy volna jó. Elég birka vagyok ugyis, hogy oly könnyen hagyom magam nyiratni. Vad farkassá kellene lennem. A regényes képzelődések ideje lejárt. Én egyedüli fiu voltam, s hozzá szoktam ehez. Inkább árva leszek; készebb vagyok erre, mint hogy rabszolga-kép éljek.

»S ujra inni akart abból az átkozott palaczkból; én azonban kikaptam kezéből, s a bozótba dobtam. Akkor reám rohant s megakart ütni. Én azonban csuklónál megkaptam a kezét, s összetettem azt, mint akármi gyerekét; hanem egyszerre elfogott a szeretet s a kegyelet s fejét közel vonva ajkamhoz, homlokon csókolám, így szólva hozzá: Látod, látod!

összetörhetnélek, ha nem imádnálak! Lásd gonosz gyermek! térj magadhoz, s aztán elmegyünk együtt anyánkhoz, a ki majd igazságot tesz köztünk, tudatva veled, hogy téged szeret jobban. Én pedig megmondom neki, hogy igaza van neki, ha többre tartja azt, kit maga táplált s nevelt. Segíteni fogom abban, hogy téged még boldogabbá tegyen gyöngédsége által. A mi vagyonodat illeti, arra sem nem vágyam, sem szükségem sincs reá. Miért kellene nekem vagyon, kinek megvan a mindennapim s a ki hozzá vagyok szokva a munkához? Te megtartod czimedet; hisz én nevetségesnek látnám magam, ha paraszt létemre nagyuri czimeim volnának. Én Flamarandeon maradok, elveszem Karolinát, majerosod leszek: mindössze ez kell nekem.

»Fejét kezeibe temette; azt hiszem, haragjában sirt; én pedig azt akartam, hogy ellágyulásában siron. — Ugy beszélsz velem, mint gyermekkel, szólt, s ez már nem járja. Mától fogva férfi vagyok; érzem, hogy a szerencsétlenség tiz évet vénített rajtam. Ugy beszélsz nekem a czimről s a vagyonról, a mint ígérgetnek a kis gyerekeknek czukrot, hogy csak csöndesen viseljék magokat. Tudd meg hát gróf ur, hogy nemes embernek neveltetvén, én nemesebb is vagyok mint te, a kit filozofnak neveltek. Paraszt eszméid vannak; azt hiszed grófi koronámat siratom és aranyaimat! Igazán nagyon megtisztelsz ezzel! Mert nem találod ki, meg kell hát mondanom, mit siratok. Anyám szeretetét siratom, a melyet eltávozásom által megsérteni, részedre hajtani kényszerülök. Azt a büszkeséget, azt az örömet siratom, hogy eddig tisztelettel, tekintélylyel, jó hírnévvel övezve láthatám.

Most már tudom, miért zártak ki az atyai házból. Akár alapos a gyanu, akár nem s én elismerem, hogy nem rajtunk áll azt eldönteni, sőt nekünk kötelességünk kiirtani azt szivünkéből, de föléled e gyanu mindazok gondolatában, a kik téged újra megjelenni látnak, s a helyett, hogy e szent élet odaadó barátoktól nyerne méltatást, csak rossz akaró kíváncsiakat, vagy szemtelen élczelőket fogunk látni mindenütt. Mi megteszszük kötelességünket, te ép úgy mint én, tudom; de kardcsapásokkal s pisztoly-lövésekkel nem győzünk meg senkit, s minél nagyobb zajt ütünk anyánk becsülete körül, fehér ruháján annál inkább fog terjedni ama folt, melyet vérünk sem lesz képes soha sem elenyésztetni.

LXXII.

»Testvérem e szavai, mint aczéltör járták át szívemet. Már nem volt ittas, csak izgatott, s ajkairól az igazság beszélt. Térdeihez vetém magam, s karommal átkulcsolván lábait, így szóltam neki: Köszönöm, hogy felvilágosítál; eddig nem fogtam föl a helyzetet. Érted kész lettem volna feláldozni minden jogomat, most látom, hogy e lemondást nem érted, de anyánk becsületeért kell mindenáron végrehajtanom. Flamarande gróf igaztalan gyanuja nehezülne különben élte fogytáig reá, s én akaratom ellen is kénytelen lennék gyűlölni atyámat, hogy miattam e lemoshatlan szeplővel illeté őt. Nem akarom, hogy ez törjék. Anélkül akarom szeretni anyámat, hogy fájdalmat okozzak neki. Elég könnyhullatásába kerültem már is. Atyámat pedig el akarom feledni; azt sem akarom tudni, hogy létezett, nem akarom sem vádolni, sem mentegetni, mert hisz őt nem lehet igazolni anélkül, hogy élettársát, anyámat, ne vádolják. Előbb is komolyan mondtam, a mit mondék; még inkább komoly az most, hogy fölnyitád szemeimet. Egyelőre Esperancenak, csakhamar a házassági szerződés útján Michelin Esperancenak kell maradnom; s mert kell, én is úgy akarom. Ne békétlenkedjél többé, mi

sem változik meg életedben. Anyám beleegyezett, hogy valaki más fogadjon fel; jóváhagyja tehát azt is, hogy tovább is ismeretlen maradjak. Légy te csak újra barátom; hisz ez oly boldoggá tön tegnap este. A világ előtt tovább is gróf ur, az én uram maradsz; titokban testvérem leendesz s a rejtélyesség csak édesbbé teszi anyám s irántad való érzelmeim nyilvánulását

»Átölelt s könnyekbe tört ki; de megvigasztalódva nem volt. — Te jó vagy mint egy angyal, szolt; de regényes vagy s az élet nem olyan, mint minőnek te hiszed. S azonfölül szerelmes is vagy, hogy képzeled hát, hogy Karolin, ha elveszed s ha gyermekeitek lesznek, beleegyezik ez áldozatba?

»— Karolina nem tud semmit, s nem is fog tudni semmit.

» — Te lehetetlenségről álmodozol. Ha mindjárt neked lenne is erőd, egy ily titkot örökre elrejtteni előle, mihelyt atya lennél, önmagad érezni fognád, hogy nincs jogod, ha csak a mi atyánk rajtad tett példáját nem akarod utánozni, megfosztanod őket rangjuktól s örökségüktől. Akkor ugy fogod találni, hogy az anyakönyvi kivonat elvitázhatlan jogczim, ha mindjárt a féltékeny férj életében meg is tagadja házasságból született gyermekét. A törvénynek igaza van. Ha mindjárt rendelkezése alatt elrejtőzhetik is némely becstelenség, a gyermekek nagy többségét mégis jogosan védi az szülőik szeszélye ellen. A gyöngébb, a védekezés r nem képes félnek fogja pártját; netáni visszaélések daczára is jó törvény ez. A társadalmat kormányzó

alaptörvényeknek pedig hódolni kell ; én bizonyára nem lázadok fel ellenük, különösen nem ez ellen, Nyomorult fosztogató, élődi ember lennék saját szemeim előtt, ha beleegyezném, hogy kifoszszalak örökségedből. Nem tudnék többé szemedbe nézni, s a helyett, hogy játszani tudnék gyermekeiddel, pirulnék előttök. Nem, a mire te gondolsz, puszta képzelgés. Helyzetünkéből úgy, hogy senkit ne érjen belőle semmi hátrány, lehetetlen kibontakozni. El kell tehát fogadni úgy, a mint van. Most már tudod, miért szenvedek. Engedj szenvednem, mert én jobban ismerem náladnál a világot. S engedj egyedül szenvednem, kérlek ; szükségem van a magányra. Elmegyek, de téged szeretlek, s jellemed nemes egyszerű voltát imádom. Majd ha megismered a társadalmat, melyet most csak olvasás után képzelsz, együtt fogunk szenvedni. Vigaszunk az lesz, hogy szeretjük s becsüljük egymást, és hogy a mennyire lehet megédesítjük azt a bánatot, mely anyáinkra vár.

»— S ezt te úgy kezded, szólék, hogy ily pillanatban itt hagyod anyádat. Azt hiszed, nem találja ki, mit jelent rögtöni különös távozásod? Oly sokat szenvedt ő már értem s te mindig csak öröme s vigasztalása voltál. Könyörgök, ne okozz neki most te is bánatot, ne okozzon többé neki egyőnk se bánatot.

»Ellágyult. — Jó hát, felelt, igérem, hogy így nem távozom el. Igazán mondva gondolkodnom is kell még, mert bár könnyelmű vagyok, nem vagyok stoikus mint te, s nem döntök sorsom felett egy pillanatban. Hogy is tehetném? Én soha nem szenvedtem ; anyám mindig elrejté előlem könnyeit ; bátorságot

sehonnan sem volt alkalmam elsajátítani; de szégyen anyámat imádom, s úgy intézkedem, hogy őneki ne okozzak nyugtalanságot. Sétámat folytatom Levilleig. Mondd neki, hogy e jó népet egy kissé durván hagytam ott, s magam is belátván hibámat, ez udvariatlanságot helyrehozandó tértem oda vissza. Estére Flamarandeon leszek ismét; úgy akarom, ne szóljatok arról, a mi köztünk történt. Nem akarok erről vele beszélni, bátorságom sem lenne hozzá, úgy akarom magamat viselni, mintha semmit sem tudnék. Majd azt mondom neki, hogy unatkozom Auvergneben, s mert Párisban még nem illenék megjelennem, utaznom kell egyideig; bele fog egyezni s én eltávozhatom, a nélkül hogy megrémíteném. Távollétem alatt lesz ideje rendbehozni állásodat, s mind e részletezés, mind e magyarázat, melytől elborzadok, mire visszatérek, be lesz fejezve. Csak bevégzett tényekkel kellend számolnom, s azokat, esküszöm, becsületesen elfogadom. Ez volt szándokom, midőn ma reggel Flamarandeot elhagyám. Ragaszkodom e szándokhoz, de elismerem, hogy a mód igen durva volt, s a ló miatt, melyet elég ostoba voltam magammal hozni, lehetlenné lett előtte elrejtteni megérkezésemet.

»— Ellenkezőleg, igen könnyű lesz elrejtteni. Csak anyámnak Susannenak szoltam tegnap este megérkezésedről; ő a megbizhatóság maga; hallgatni fog. Azt meg csak Károly és Ambrus tudják, hogy a lovat magaddal hoztad. Michelinnek majd azt mondom, hogy elvesztette patkóját, s azért hoztam ide, mert egy kissé meg is sebesült, a csapláros itt pedig

a legjobb kovács a vidéken. Mindent úgy intézünk, hogy anyád ne nyugtalankodjék, mert különben, ha uti tervedről szólsz majd neki, kitalálná bánatod okát. Én különben remélem, hogy mielőtt szólnál velem, lemondasz e tervről, s mindenesetre lebeszéllek róla, ha majd egészen nyugodt leszel. Még nem mondtam el mindent, a mit el kell mondanom.

»— De mostanra eleget, szólt kitörölvén könnyektől vörös szemeit; vidd vissza a lovat. Gyalog megyek Lévillebe; igen közel van már. Ott reggelizem s tán ebédelek is, ha nem unom tulságosan magam. Naplemente előtt azonban mindenesetre Flamarandéon leszek, s remélem, tudok uralkodni magamon.

»Ezután megszorítá kezemet, s én engedtem távozni, látván hogy valóban szüksége van még némi gondolkozásra, s azonfelül nem is tartván helyesnek egyszerre nagyon sokat követelni tőle.«

LXXIII.

Mikor Gaston elvégezé elbeszélését: — Mit te-
gyünk most? szólta Salcéde. Azt hiszed-e, hogy való-
ban Levillebe tért vissza.

— Utána néztem. A mig láthattam, Leville
felé ment, gyors léptekkel, mint a ki egyenesen cél-
ja felé tart.

— Mennyi ideje hogy eltávoztál tőle.

— Vagy egy órája. Várnom kellett a La violet-
tenél, míg Michelin lova elcsöndesül.

— Jól van! vezesd hát vissza Flamarandeba,
magyarázd ki távozásodat, keresd föl a grófnét, ki
fölébredvén bizonyára látni óhajt. Ne szólj neki sem-
mit arról, a mi történt. Én Levillebe megyek Károly-
lyal s ott megmutatjuk neki az irást, mely mindent
megmagyaráz s igazol, így megnyugtatóván, haza visz-
szük. Ha anyád utánam kérdezősködik, mondd, hogy
botanikai sétára mentem, s hogy te nem tudod, mikor
térek haza.

Gaston nem tön ellenvetést. Felült lovára, s a
másikat kantáron fogva távozott. Én Salcédedel me-
nék, ki a La violettenél megállt s hívott, sietve regge-
lizzünk együtt. Sem én, sem ő nem aludtunk, szük-
ségünk volt tehát frisitőre. Egy óra múlva Léville-

ben voltunk. Rogert nem találtuk ott, még nem is volt ott.

Salcède ur látva az aggályt, mely rajtam erőt vett, elrejté a magáét. Engem mély szomorúság fogott el. Roger szenvedése, a kétségbeesett határozatok, melyekre reászánhatta magát, az új csapások, melyek anyját érhatték: mind, mind az én műveim voltak. S Salcède ur még sem éreztette ezt velem. Fátyolt vetett szomorú multamra, s úgy buzdított cselekvésre, mintha mindig a jó ügy segéde lettem volna oldala mellett. — Csak bátorság, szólt. Hogy föl-találjuk, a kivel dolgunk van, keresni kell. Csak két uton lehet innét úgy távozni, hogy azon ne menjünk, a melyen jöttünk. Az egyik Monteparreon át visszavezet Flamarandeba s bizonyosan ezen ment ő; ki tudja, hát ha tanácsot akart kérni a bárónétól? Van-e önnek ereje elmenni odáig?

— Bizonyosan; s ön marquis ur?

— Én a másik uton megyek, mely a clermonti kocsitát érinti. Ott megtudom, délnek vagy északnak ment-e, mert ha ragaszkodik uti tervéhez, ott kelle postalóvat váltani egy vagy más irányban.

— De most már két óra előnyben van felettünk?

— E perczben ő gyalog van, s én tudom, hogy nem messze innét talállok egy jó lovat, mely nyomába száguld velem. E parasztok mind jó barátaim. A mi önt illeti, várjon; utjában ön is találand lovat, hogy hol, majd megmondom. — Egy nevet s egy czimet irt tárczája egy lapjára, e szavakkal: »haladéktalanul lovat Alfonz ur számára.«

Elváltunk; s csakugyan nem messze onnét egy

kocsira találtam, mely a legnagyobb sietséggel adatot rendelkezősemre. Alfonz neve valóságos talizmán volt.

Rogert Montesparreon nem látták. A báróné, megtudván, hogy itt vagyok, felkeresett, s kérdé mi baj. Nem volt időm mindent elmondani, s nem találtam helyén, hogy vallomásokat tegyek neki. Csak azt tudta hát meg, hogy aggódok Roger miatt, ki bánkódik vagy gyanakszik. — Jó hát, szolt, én magam is keresésére indulok. Kocsira ülök s a másik irányban tudakozodom utána. Ön pedig a hegyen át térjen vissza Flamarandeba. Ha megtalálom, oda viszem Rogert. Látja, mondtam, hogy gyanakodni fog. Nincs más menedék mint az én tervem, Salcéde adoptálván Gastont, vegye el Flamarande asszonyt.«

Én sokkal inkább meg voltam zavarva s le voltam hangolva, semhogy véleményem lehetett volna. A báróné pihent lovat adatott számomra s kényszerített, hogy igyam egy kevés kávét. Láttá, hogy halvány vagyok s én is érzém, hogy már nem vagyok elég ifju ily izgatott életre. Mindazonáltal siettem, mindig remélvén, hogy találkozom Rogerral; nem találkoztam vele. Akkor azt hívé, hogy Flamarandeon találom; még nem tért oda vissza. Ekkor anynyira összetörődve érzém magam, hogy ágyamra hanyatlottam, így szólva magamban: — Neked csak rosztat tenni volt erőd. Most, mikor jót tehetnél, erőd elhagy; csak halni vagy már te jó.

A derék Ambrus is talpon volt s ép parasztos orvosságát szedte be a láz ellen; engem is kényszerített, hogy vegyek be belőle, s aztán biztatott, hogy

aludjam egy keveset, ő pedig Roger keresésére
 is dult.

Jól tettem, hogy tanácsát követém, mert dél-
 után fokozott nyugtalanság várt rám. Nemcsak hogy
 a nap telt el úgy, hogy sem Roger, sem Salcède, sem
 Ambrus nem tért vissza, de már az est is beállott s
 én kifejezhetlen aggodalmak közepette vártam az ud-
 var kapujánál, hogy telnek el egymás után az éj ri-
 deg órái, s lelkemet a legsajnosb események gondo-
 lata kinzá.

Gaston, miután látta anyját és Karolinát, kik
 semmit sem sejtettek, szintén utnak eredt, azt mond-
 ván, hogy Salcédének a Menedékházban valamely
 sürgős munkához szüksége van rá. Így hát, míg Fla-
 marande lakóinak s vendégeinek egy része nyugod-
 tan aludt, a másik rész titokban a lelki mardosás s
 az aggály áldozata volt. Én öngyilkosságtól tarték.
 E gondolat sokkal többször üldözött saját magamat
 is életem folytán, hogysem másokról is ne lettem
 volna hajlandó ily szándokot föltenni. Hiába mond-
 tam magamban, hogy nem élem túl szeretett Roger-
 mat; nem volt ez vigasztaló, mert nem mond-
 hatám, hogy halálom bármit is használ neki
 vagy övéinek. Végre, épen éjfélnél, lépteket hal-
 lék, s az érkezőnek elébe szaladván, fölismerém
 ben Salcède urat. — Láttam Rogert, szólt
 s mindent megmagyarázék neki. Hideg volt, de nyu-
 godt, s el volt határozva azt tenni, a mi kötelessége.
 A nap közben fel-alá bolygott mindenfelé, ebédre
 Lévillebe ment s ott tartották éjszakára is. Csak este
 nyolcz órakor találtam ott meg; előbb természetesen

összebolyongtam az egész vidéket. Szavát adta, hogy holnap reggel itt lesz s kilencz órára találkoztát adtunk egymásnak. Azt akarja, hogy Gaston, Ambrus és ön is közvetlen az után, hogy ő anyjával beszélt, itt legyenek. Legelőször anyjához megy. Ön hát legyen a toronyban, hogy ajtót nyithasson neki. Karolin odafenn alszik a grófnéhoz közel; távolítsa őt el. Roger egyedül akar anyjával szólni. S most, Károly legyen nyugodt s aludgyék. Én is alszom. Ha Gaston nem alszik, mondja meg neki, hogy reá táltam testvére, s hogy semmi baj sincs.

Nem akartam megmondani, hogy Gaston is Roger keresésére indult. Tán Salcéde ur Gaston után ment volna, s féltem, hogy a mai nap fáradozmai nehezére esnek. Gaston miatt, ki egész fiatal s rendkívül erős volt, nem aggódtam.

Oly boldog valék, hogy már nem kelle aggódnom szeretett Rogerem miatt, hogy egyszerre magamhoz jöttem, s ha kell, az egész fáradozást újra kezdettem volna. Az udvar kapuját nyitva hagytam, hogy baj nélkül bejöhessen, s én csöndesen bementem a toronyba, hogy fogadhassam őt. Tüzet gyújték s egy karszékben helyezém el magam, türelmetlenül várva, hogy a távolléte által okozott annyi aggály után végre láthassam, s hogy mindenki előtt én mondhasam neki első: — Károly egy vén bolond, a ki semmit sem értett meg az ön családi ügyeiből s még is elég számár volt, képzelődésekkel megzavarni az ön fejét.

Elmerülve elmékedéseimbe, huszonnégy órai izgalom s elkeseredés után lassan-lassan kezdtem visz-

szanyerni önuralmamat. Az éj világos volt, s minden nyugodt, komoly volt a vidéken úgy mint az udvaron. A hegyi patak folytonos zajgása nem zavarta a csöndet; a fül annyira hozzá szokott ehez, hogy az lett volna meglepő, ha egyszerre el talál hallgatni. Flamarande asszonyra gondolék, a ki békében aludt a kedves Karolinnal három lépésre attól s a ki a nap első sugarainál arra volt ébredendő, hogy Roger ajkáról hallja, hogy ártatlansága el van ismerve s két fiának visszaadva örökre. S aztán elképzelém Salcéde kevéssel később bekövetkezendő örömét, mert semmi sem állta útját e két lény későbbi egyesülésének, kik egymást ily szentül szerették. Bizonyára, gondolám, a marquis, kinek most már nem kelle kártalanítani Gastont, nagy vagyonát a két testvérre hagyja s még életében át is adja nekik, mert hisz ő maga oly kevéssel kijő.

Igaztalan valék, gondolám, de elvégre mindez az én művem. Az én bizalmatlankodó jellemem nélkül, s az én állítólagos hibáim nélkül minden más-kép fordulhatott s kevésbé jó eredményre vezethetett volna. Mindelt összevéve, jól tevém, hogy megőrzém Flamarande gróf nyilatkozatát azon napig, melyben az teljesen megfelel a helyzet igényeinek. E drága irás mindenesetre az enyim volt, az én művem volt; én szerkesztettem, én gondoltam ki, én tevém a gyermeksikkasztás föltételévé, az egész család jövő-jének zálogává s mindenesetre volt rá jogom, akkor lépni azzal föl, mikor nekem tetszett; nem csak a dráma fájdalmas részében voltam tehát én a főszereplő; de én eszközlém a szerencsés kifejlést is, én voltam mindnyájuk jóltevője.

Ez utolsó gondolat eleinte jól esett nekem, azután azonban megzavart, végre egészen feldulta valótmat. Az álmatlanság valóságos éber álom, a valódi dolgok fantasztikus látománya, az okoskodással karöltve, mely az álomban nincs meg; de e látomány hosszabban tartván, benső hatása tulozva lesz, s oly következtetésekre vezet, melyek szintén tulzottak. A gyanakodás betegsége sokkal inkább megrögzött már bennem, semhogy csak ugy egyszerre eltűnjék. Nem tudom az álmadozás mely lánczolata révén, de egyszerre csak azon gondolatra juték, hogy hátha mégsem voltam tévedésben én életem egész folyamán, hanem most használt egy nálamnál ügyesebb ember hamis bizonyítékokat ellenem. Ifjúságomban atyám oldala mellett sokszor láttam ily eseteket, mikor a valódi tényállásra csak azután jöhettünk rá, hogy többször mint egyszer be kelle ismernünk tévedésünket, hibás felfogásunkat. Ki tudja, nem álltam-e ismét egy ily megoldhatlan rejtély előtt? Mi volt például lehetetlen abban, hogy tán Salcéde marquis ügyesebb nálam, hogy fölfedezte gaztettemet azon nap, melyen én elkövetém; hogy az ő tanácsa folytán irta a grófné Helénnek az állítólagos levelet, melyet azután nekem megmutatott, művészileg levágván róla az utolsó sort, hogy szükség esetén ama bizonyítékot illeszthetvén oda, ha magyarázatra kerül a sor, szemem közé nevetessen. Ha így történt, biztosan várhatott, keményen bánhatott velem s végre, kioltandó bennem minden bizalmatlanságot, tetetett nagylelkűségével is elhalmozhatott.

Mindebben semmi lehetetlen sem volt, s nehéz volt fölteni, hogy ha ez okoskodás eszembe jutott nekem, ne jutott volna eszébe Rogernek is, mikor Salcéde megmutatá neki atyja nyilatkozatát. — Hidegnek és nyugodtnak találtam. El van határozva teljesíteni kötelességét: így szólt Salcéde róla. De Roger úgy vélekedett már előbb, hogy neki kötelessége mindenbe belenyugodni s azt mutatni, mintha mindent hinne; de Salcéde nyilatkozatait nem fogadta rokonszenvvel; az én szerencsétlen beavatkozásom miatt — vagy tán a nélkül is — örökre meg volt hát sebezve szivén oly gyanu által, melynek soha, de soha nem lehetett kimutatni igaztalanságát. Mert a szerelem ily kérdéseiben mi szolgálhat bizonyítékul? Ki mondhatja meg, ha csak két szeretőt egymás karjában nem talál, vagy vigyázatlanul irt leveleket nem fog el, hogy viszonyuk ártatlan volt-e vagy bűnös, kivált oly helyzetben, minőt az események Salcéde és Flamarande asszony közt teremtettek. Roger tehát örökké szerencsétlen marad, s én, a ki bármi ér is engem, befolyásolni akartam életét, a szenvedésre láttam kárhoztatva őt.

Idáig értem elmélkedéseimben, midőn az udvar kapuját vigyázatosan kinyitám s betenni hallám. Gyorsan leszaladtam s fogadtam Rogert, kit mind járt a tüzhöz vezeték. Fázott s merengőnek látszott — Parancsol valamit? szólék. Megbocsátana, ha tudná, mennyit szenvedtem.

— Hagyjuk ezt, felelt határozott s parancsoló hangon; hány óra lehet? óráam megállt, és fogalmam sincs róla, mennyi időmbe került Lévilleből ide érni.

— Reggeli négy óra van; ön tehát nem feküdt le az éjjel?

— Dehogyan nem; azonban nem tudván lezárni szememet, elhatároztam, hogy anélkül távozom, hogy valakit fölkeltenek, s visszatérek megölelni anyámat. Ez volt határozott szándékom mindig. Anyám alszik ugy-e? S nem nyugtalan.

— Nem nyugtalan, mert mit sem tud.

— Salcéde ur nem tért ide vissza s nem mondta el neki . . .

— Nem mondott el neki semmit. Csak engem látott s a házba be sem ment.

— Hát neked mit mondott?

— Hogy ön neki itt kilencz órára találkoztát adott.

— De miért talállok én téged ez órában itt, a helyett, hogy a pavillonban lennél ágyadban. Félek, hogy anyám tud valamit s szenved.

— Esküszöm, hogy nem. Csak úgy vagyok itt, mint egyébkor is voltam, mert nem tudok aludni, mielőtt önt láttam.

— De miért nyugtalankodol te oly szörnyen? Ah igaz, levelem! te azt hívéd, hogy legalább is az Indiákra mentem. No, volt is eszemben valami ilyes; de aztán láttam Gastont, ki meggyőzött, hogy az nem lenne helyén, s aztán Salcédet is, ki megadta a szükséges felvilágosításokat s igazolt téged is, megmutatván az általad átadott irást.

Ezért nem zuztalak össze, amint újra megláttam arczodat.

— Jól van! most hát nyugodt ön. Anyját hagyja aludni s maga is pihenje ki magát.

— Nem vagyok fáradt; csak fázom. Minő éghajlat ez! Ez őszi éjek hidegebbek, mint nálunk a januáriak.

LXXIV.

Fölszítám a tüzet, s mert Rogernak nem volt kis vadászruháján kívül más felöltője, Gaston ágyán valami takarót keresék számára. Gaston anyja megérkezése óta nem hált itt. A lepedőket lehúzták s a takarót a vánkások közé rejték. Mindezt föl kelle forgatnom, míg egy pokrócz-félét találtam, a melybe beburkolhattam Rogert. Lehajoltam előtte, hogy nedves saruit lehuzzam. — Ugyan hagyj békét, szólt visszavonván lábait, szinte kiállhatlan vagy, annyira ugy akarsz velem bánni, mint kis gyermekkel; ez a te hibád én irányomban, szegény öregem. Dédelgetél, imádtál, egész életemen át elkényeztetett gyermeknek akartál tartani; nagyon szeretted, de rosszul szeretted.

— Lehet, feleltem; de irva van, hogy megbocsáttatnak bűnei annak, a ki nagyon szeretett.

— Ezzel azt akarod mondani, hogy én kérjek bocsánatot, mert kiméletlen valék ellened? Nem, nem tagadom meg magamat; te rettenetesen hibáztál. El akartál téríteni kötelességemtől, hogy valósítsd kedvencz eszmédet s örökké engem láthass. Flamarande grófnak, az egyetlen fiúnak, a gazdag örökösnek, a család egyetlen fejének. Ime most már

nem vagyok gróf s azért nem érzem rosszabbul magam, nem vagyok szomorubb és látom, hogy az ily bolondságokért rosszabb lehet az ember, mint pusztán bolond : rossz fiu is lehet. Legalább azzá akartál te tenni engem, azt tanácsolván, engedjem egy idegen által felfogadtatni Gastont, s midőn azt láttad, hogy ezen gondolattól is megborzadok, azt állítád, hogy az a gondolat anyámé is, s a hogy nem akarám hinni, a helyett, hogy atyám intencziói iránt a valót tudattad volna velem, a helyett, hogy megmutattad volna a nyilatkozatot, melyet azután Salcéde urnak adtál át, végig hagyta bolyganom a mezőkön, s gyanítanom engedted, hogy anyám tiltakozás nélkül viselt egy alapos gyanut. Atyám féltékenységéről szóltál, holott nem lett volna szabad emlitened sem e szót, anélkül, hogy meg ne mutasd az anyám ellen elkövetett igaztalanság ama czáfolatát. Te álkodó uton jártál, te ki a legbecsületesb ember vagy s mindezt nemesi előítéletből, mintha te is őseidben büszkélkednél, s irántam való furcsa ragaszkodás tekintetéből, mintha én a gyalázatban s a nyomorban vesznék el azon nap, melyen le kell mondanom a játékról s a sokba kerülő nőkről. Valdd meg, hogy számár, ... nem, rosszabb, ördögi kísértő voltál, hogy gyáva önző módra tennem, s romlott módon gondolkoznom késztesd. Sok rosszat tettél már nekem életemben, mert nem a te érdemed, hogy el nem estem az első támadásra már. Mikor első ifjúkori bolondságaimat elkövettem, nem kellett volna kifizetned adósságaimat, s nem kellett volna titoktartást ígérned. El kellett volna árulnod engem

anyám előtt; akkor nem kezdtem volna újra az előbbi életet. Te tudtad, hogy ő nélkülöz Menouvilleben; kényszerítned kellett volna, hogy ezt észrevegyem, s megértetned, hogy érte le kell mondanom bolondságaimról. Ferras urtól tudom, hogy az én szórakozásom neki nélkülözésébe került. Nem neked kellett volna ezt tudatnod velem? Hisz tenálad volt a pénztár kulcsa! Ugy van! rettenetesen el voltam kényeztetve. Az első bánatra¹ majd megőrültem. De rosz, az nem vagyok! Eleintén boldog valék a gondolatban, hogy feltaláltam testvéremet, büszkének érzem magam, hogy örömmel tudom elfogadni, de mióta a kétely helyet talált lelkemben, magamon kívül voltam. Mint őrzöngő távoztam innét, s a közben az elkárhozottak szenvedését szenvedém. Szerettem és gyűlöltem, akartam és nem akartam, el voltam lágyulva és keseredve, sőt azt hiszem, ittas is valék. Föl voltam ingerelve az ellen a szerencsétlen állat ellen, melyet véletlenül az istállóban kezeim közé kapék. Aztán a la Violettenél, a hol Gaston elért, valami szörnyü italt is ittam, a mi egész dühöngővé tett. Akármilyen csekélységért képes lettem volna megölni bátyámat, vagy önmagamat. Mégis megigérttem, hogy visszatérek. Mikor ő oly jó. Vagy Angyal, vagy Szent. Leville felé indultam, de mikor már be akartam oda térni, akkor érzem, hogy nem vagyok oly állapotban, hogy nyugodtan s elfogulatlanul jelenhessek meg ott. A hegyek közé indultam tehát, s ott uttalan utakon, ungon berken át bolygék; sirtam, pirultam, jajgattam, könyörögtem s azt hiszem énekeltem is. Bolond valék! végre vissza akar-

tam ide térni, de eltévedtem, s csak este értem ki az utra, Leville mellett. Ott ebédeltem s igen fáradtnak érezvén magam, feküdni mentem, midőn Salcéde magához kéretett, levitt a parkba s megmutatá az okmányt, mely a tények erejénél fogva ugy is törvényes Gastont erkölcsileg is törvényesíti. Annyira fel voltam ingerülve ellene, hogy még nyaka közé sem ugrottam; kérdém, ha ez okmány kezei közt van, mért nem lépett föl vele régebben. Akkor megtudtam, hogy csak néhány óra óta van nála, s hogy a te irányában érzett bizalmadnak köszönheti. Kipróbálandó, kértem, hajlandó-e ez okmányt átadta egyelőre nekem. A legkisebb ha bozás nélkül átadta. Megköszöntem, azt mondván, hogy magam akarom használni bátyám érdekében, s örömeimet fejeztem ki, hogy nem kételkedik nagy lelkiségemben. Azután elváltunk. Nem voltam oly hangulatban, hogy kérdéseket tehettem volna neki. Nem akarok mástól felvilágosítást nyerni az ő ügyeinkben való szerepléséről csak anyámtól, ha ugyan tetszik neki adni, ha nem, ugy, — gondolám — lesz erőm távozni.

— De ő fog adni felvilágosítást, felelék; ő diadalmasan kimutatja ártatlanságát.

— Hallgass, felelt ő durván fölkelvén, soha többé ne halljak erre vonatkozó szót ellebbenni ajkadról! Hazatértemben, a Jordanne ezüstös vonalai mentén bolyongva egész más gondolatok foglaltak el. Nem épen vagyok költői kedély, ma meg fáradt is voltam, mint valamely megvert kutya; azonban gyöngédnek érzém magam s mindent megfigyelve ugy találtam, hogy a mi bennem uralkodik, az nem a lovagias

nagy lelkőség, hanem az anyám iránti szeretet. E miatt szenvedtem s ez elég volt arra, hogy jóvá tegyen. Nem akarok többé távozni innét, rám nézve ő az egyedüli lény. Az én tapasztalataim szerint egy anya több mint egy atya. S én valósággal anyám husa és vére vagyok. Én már tizezerszer több rosszat tevék életemben, mint a mennyire ő csak gondolni is tudott; de van valami mégis bennem az ő szívéből. Nincsenek nagy erényeim, de szeretek valakit, anyámat szeretem egész lelkemből, s most érzem csak hogy szeretem, midőn egy sirontuli üldözés könyörtelenségének kitéve látom. S ha százszor is vétkes lenne érzem csak annál jobban szeretném. . . . Az ördög bánja, mit fognak mondani; mik lesznek a megjegyzések s a gyanusítások. . . . Tudok vivni s czélozni is. Megverekszem; egész Páriszal, egész vidékével, egész Franciaországgal, ha kell. Ő ugy szeretett engem; föl akará nekem áldozni azt a boldogságot, hogy Gastonnal élhet s a büszkeséget, hogy anyjának nevezheti magát! Én nem akarom, hogy nekem feláldozák Gastont. A törvény támogatja őt s nekem nincs jogom szigorubbna lenni a törvénynél. A természet is törvény kell hogy legyen testvérek között s mi szeretjük egymást; ugyan egy anyánk van s ez nem elég? Atyám kételkedésben halt meg, mert nem hivta vissza Gastont; neki joga volt féltékenynek lenni; ez, ugy mondják férji jog; de nekem nincs szabadságomban az. Hogy atyám helyébe lépjek s ugy itéljem el azt, ki a világra hozott, emlőjén táplált, gyöngédségével elhalmozta életem minden pillanatát. . . . Ah ha őt el kellene kárhoztatnom,

ez oly kötelesség lenne, melytől most borzadok, s mely alatt összeroskadnék . . . Tán nevetségesnek, tán gyávának fognak találni . . . Tán ezt meg is mondják majd . . . például te . . . De vigyázz! soha ne tégy erről többé egy szót se! Emlékezzél a tegnapielőtti jelenetre. Ha még egyszer eszedbe jutna családi ügyeinkbe avatkoznod, egyetlen egy szóval sem felelnék!

— Jól van jól, szólék, csak bántsa a szegény Károlyt; megérdemli ő e büntetést, mert hisz nagyon szerette önt!

— De rosszul szeretett, ismételem; a barátság vallás s mint minden érzelemnek, ennek is kell birnia erkölcsiséggel. A melyben ez nincs, az csak ösztön, s Ferras ur, kinek nem régen szemére vetém, hogy nem igen sokra becsült engem, megérteté vélem, hogy ám-bár soha nem hízelt, mégis jobban szeretett, mint te. Derék ember ez a Ferras; eddig nem értettem őt, de szemeim most már tisztán látnak sok dologra nézve. A leczke kemény volt, de hasznát veszem, s azt hiszem, azt remélem, hogy lesz erőm férfiuvá lenni, olyanná . . . mint Gaston, ki a szerencsétlenségtől vette a leczkét, s ki boldognak érzi magát, mert erős s igazságos. . . Hány óra van?

— Mindjárt öt.

— Jól van! egy vagy két óra mulva anyám fölébred, s valószínűleg lejjő ide. Hagyj el engem, mert aludnom kell egy órát vagy összeroskadok.

Egészen felöltözve Gaston ágyára vetette magát, melyen én a felső párnát előre huztam. El akartam rendezni. — Hagyj csak, szólt; ez majd meleget

tart; az ágy hátulsó részében elég hely van. — S átbukván a párnán, mögötte feküdt, a takarót fejére huzván.

Én is össze voltam zuzva, össze egész lelkem mélyéig. Megkaptam a kegyelemdöfést. Gaston, e minden lények leggyöngédebbike, imént a szenvedett bántalmakért mindenkinek megbocsátott csak nekem nem, s mikor e bocsánatot az egész világtól a legjobban sértett Salcéde ur nevében megnyerém, akkor az, kit legjobban szerettem, a kiért a bünt elkövettem, az nem bocsátott meg. Ellágyult, megrendült, igazságot szolgáltatott mindenkinek, még Salcéde urnak is, kinek bizalma jól esett neki, meg Ferrasnak is, ki egész életén át kinzá s untatá, s ki a család e titkát is föltárta előtte; csak engem ítelt el örökre, egy szóért, egy szándokért, melyet nem akart megérteni. — S én ismervén őt érzém, hogy soha nem fog megváltozni ítéletében. Jelleme kissé könnyelmű volt ugyan, de ennek daczára ellenszenveiben makacs volt azok iránt, kikről azt hívé, hogy roszt akartak neki. S mit tenne még akkor, ha értesülne az ő iránta való szeretetből elkövetett becstelen eljárásomról! Salcéde szavában nem volt okom kétkedni, de könnyen jöhettek oly körülmények, melyek kényszeríthettek volna magamat vádolni, s akkor, hogy megvetett volna e szeretett gyermek.

Sorsom fölött hamar határoztam. A szökés által kelle menekülnöm ez utolsó csapás elől. Minden el volt már készítve Gastonnak törvényes jogaiba való visszahelyezésére; Roger is így akarta. Én előmutattam a nyilatkozatot, mely elhallgattatott min-

den törvényes nehézséget s elhallgattatott minden gyanut. Nem volt többé szükség rám. Most már jogomban volt egyedül szenvednem s elfeledve halmom meg.

Féltem, ha kinyitom a nehéz ajtót, fölébresztem csikorgásával Rogert. Pedig ez egymásfeletti szobák mindegyikének csak egy nyílása volt; abból azonban hogy itt is láték egy fűszekrényt, mint a grófné szobájában, azt következtetém, hogy tán e szoba is özszeköttetésben van a titkos uttal s a fal mentén elvonuló lépcsőzettel.

Nem is csalódtam; mert ez építészeti készítményben rendszer volt, s Ambrus titkos munkája abban állt, hogy helyreállította, s e kettős szekrények által elrejtette azt. Ez utakat a Menedékház s a torony közt az illetők rendszeresen használták s az ajtók könnyen, zaj nélkül jártak. Kinyitottam hát a szekrényt, megnéztem a lépcsőt s biztosítam magam, hogy a nélkül, hogy bárki látna, kiérkezhetem a vidékre. Nem akartam senki kérdéseire hallgatni s felelni többé.

A perczen, melyben a titkos lépcsőre akartam lépni, szükségét érzém, hogy még egyszer lássam legalább Rogert s becsukván az ajtót, az ágyhoz közeledtem. A párna s a takaró teljesen elfödven, nem láthatám arcát. Egy, a fűradság által levert, vagy inkább az álmom által még azelőtt elnyomott gyermek helyzete volt az, mielőtt ideje lett volna észszerű fekvésére gondolni. Csak kezét láthattam, a mit fején összekulcsolt. Gyöngéden megcsókoltam a kezét, mire ő önkénytelenül elvonta azt, mintha csak valami helytelen érintéstől

akarta volna megszabadítani. Épen el akarék távozni mikor a titkos lépcsőn lépteket, s majd az ajtó kinyitását hallám. Az ágy függőnyei mögé buvtam. Nem akarám, hogy bárki is lásson többé. Halottnak, eltemetettnek tartám magam. Nem láthattam senkit, annál kevésbé mutathattam magam; az emberek, kik bejöttek, ketten valának; először csak Salcéde hangját hallám.

— Hat óra van; ugy-e, ilyenkor szokott Karolin fölkelni?

— Ilyenkor, felelt Gaston hangja. Várjunk csak egy perczig, rögtön lejö. Addig én tüzet gyujtok! De nem! Hisz már ég.

— Bizonyosan Károly ur gyujtá meg, ki Rogert várja; de Roger nem lesz itt kilencz óra előtt; lesz hát időm beszélni anyáddal.

— Ah, szólt Gaston, már hallom nyilni az ajtót. Megyek s megmondom Karolinnak, hogy ön itt várja az u r n ő t.

Gaston eltávozott. Salcéde lassan lépdelt, mint oly ember, ki elmélkedik. Ha az ágyra tekintett, megcsalhatta a használatlan butorok szokásos rendetlen kinézése. Roger oly mélyen aludt, hogy leheletét sem lehetett hallani.

Ugy számíték, hogy ha Salcéde a grófnénak elébe megy, lesz időm a titkos lépcsőn visszavonulni. Azután egy jó vagy rossz gondolat ragadt meg. Salcéde előbb akarta látni a grófnét, mint Roger; vajjon Gaston jelenlétében akart-e vele beszélni, vagy egyedül? Ha egyedül, végre birtokába juthattam a köztük fönálló viszony minémüsége iránt a csalhatlan,

a döntő bizonyítéknak. A fiatal emberek jövőjéről nem lehetett a nélkül szólniok, hogy ki ne mondják az igazságot, s én végre megtudandottam, vajjon a család történetében a megalázott vagy a diadalmaszkodó szerepét játszom-e. Roger is ki volt téve annak, hogy valami rettenetes vallomást halljon meg; de én ismertem álmát s tudtam, hogy nem ébred föl az én beleavatkozásom nélkül; az én kötelességem volt örködni minden felett, hogy megszakithassam valami helyes fordulat által, ha a találkozás veszedelmes jelleget ölt.

Öt percz mulva Gaston visszatért. — A s s z o n y u n k már fölkelt, szólt Salcédéhez. Karolin, a kit az ön nevében fölkértem erre, beszélt vele, s nekem azt felelte, hogy rögtön itt lesz. Mondjon ön el neki mindent, aztán nekem is több bátorságom lesz szólni.

— Te hát visszatérsz?

— Mikor hivatni fog ön Karolin által, ki oda fen marad a szobát tisztogatni. Én a majorban leszek.

Gaston eltávozott s kevés percz mulva a grófné négy szem közt volt, vagy legalább hitte magát Salcédédél. Ha csöndben üdvözlé is, kezét nem csókolta meg, mert hangjukról hallám, hogy folyton tiszteletteljes távolban maradtak egymástól.

Salcède rögtön magára a dologra tért. Bizonyára megígérte Rogernek, hogy nem beszél arról, a mi köztük történt; átakarván az ő nemes határozottságának engedni a gyönyört, hogy anyjával azt tudassa. Így hát csak Gastonról szólt.

— Bocsásson meg, szólt, hogy ily korán háborogatom önt: de korán kelőnek ismertem s azért jö-

vök, mert a Menedékházban Gaston olyasmiket mondott nekem, a miket ő szerinte önnel tudatnom kell mielőtt bármi irányban döntenék.

— Szóljon, barátom, felelt a grófné; ön megijeszt! Van valami ujság?

— Igen, előreláthatlan ujság: az, hogy Gaston nem egyezik bele, hogy fogadott fiammá legyen, hogy nevemet viselje s hogy vagyonomat elnyerje.

— De miért?

— Lehetetlen tudni, miért. Mit sem akar megmagyarázni. Csak »nem«-et mond s Gaston »nem« szava rettenetes.

— Ah! kiáltott Flamarande asszony, egészen apja fia ő. Flamarande gróf »nem« szava is rémitő volt, ám az az igaztalanság makacsságát jelenté; Gastonnál ez egy nemes lélek határozottsága. Bizonyára jó okai vannak most is; ön megtudhatná, kitalálhatná azokat.

— Nem tudhatok mást, csak hogy fél, nehogy azt higgyék hogy ő. . . .

— Az ön fia! Ej én édes istenem, annyiszor hallottam már én ezt a vádat, hogy ön kimondhatja bátran, mintha én teljes idegen lennék. Hosszu ideje már, hogy üldözött s kinzott anya levén, megszüntem nagy világi nő lenni. Szóljon csak hozzám, mint a parasztnőkhöz szól. Gaston fél, hogy engem vádolni fognak. . . . Remélem, hogy ő nem gyanakszik?

— Ő? Bizonyára nem. Már jó ideje tett ez iránt kérdést nekem, s el volt szánva, meghallgatni a választ, bárminő legyen is az. Köztünk gyanu soha

sem jöhet létre. Tudja, hogy, mint ő nem, én sem hazudtam soha.

— Istennek legyen hála, kedves Salcède, folytatá a grófné, Roger ugyanazt tudja rólam. Miért ne mondjuk hát meg az igazat két gyermekemnek, mikor könnyü ez igazságra megesküdnünk isten előtt is, s meggyőzni arról oly egyenes lelkü gyermekeinket? Vagy Rogert Gastonnál kevésbé tisztalelkűnek tartja ön?

— Ne feleljen Salcède ur, kiáltá Roger, ki fölébredt, a nélkül, hogy szemeit kinyitotta s a nélkül, hogy mozdult volna, s a ki most egyszerre gyorsan mint a fény, észre sem véve engem, rohant ki a párna közl, s a marquis karjai közé vetette magát. — Édes Salcède ur, ne feleljen. Én nem vetélykedhetem Gastonnal, tudom, engedje, hogy gyónjak, hogy megvalljam, hogy én egy . . . óh mamám, ne nézz rám úgy; ne vedd el bátorságomat! Minő tekintet ez! Te azt hiszed . . .

— Hogyan vagy te itt? mit csinálsz itt? szölt a grófné, kinek arcját nem láthatám, de a kinek hanglejtése is a gyöngédség szavaiba némi szemrehányást kevert.

— Levilleből jött, felelt élénken Salcède, kinek egyenes észjárása rögtön megértett mindent s ki nemes lelkü léténél fogva soha nem egyezhetett bele, hogy Roger gyanui anyja előtt fölfedeztessenek. Értésült, hogy ön itt van. Kora reggel érkezett, nem akarta önt fölkeltetni s álmatlan éjeért az első ágyon akarta magát kárpótolni.

— Nem, nem így van! felelt Roger; azért jöt-

tem Levilleből, hogy mamámnak az ő s az én boldogságomról beszéljek! . . . Az aztán igaz, hogy elfáradtam, hogy várás közben úgy elaludtam, hogy nem hallám, mikor távozott el Károly s mikor jöttek be önök. Rólad álmodtam, mama, s hangod úgy hatott rám, mint gyermekkoromban, midőn esti imád álomba ringatott; hangodat mintegy álomba hallám most is, s oly jól éreztem magam, hogy föl sem akarám nyitni szemeimet, s föl sem keltem addig, míg érzéseim uralma teljesen vissza nem tért. Akkor a valóságot többre becsültem az álomnál s nyakába ugrottam e kitűnő embernek, kitől bocsánatot kérek. . .

— De miért? szólt Salcéde szivélyes s örvendő hangon. — Azonban beszéljen ön anyjával, magukra hagyom önöket.

— S elmegy Gastonért, kiálta Roger. A mit mamámnak mondani fogok, az mind neki is szól.

LXXV.

Salcède eltávozott. A grófné egy pillanatig nem volt tájékozott az iránt, mit fog neki Roger mondani. Gaston ? ismétlé utána a meglepetés hangján, mit akarsz róla mondani ?

— Édes, imádott anyám, felelt Roger, ki ugy tetszik térdre borult anyja előtt, e nevet, melyet gyermekkoromban tilos volt emlegetni előtted, mert téged könyekre fakasztott, most százszor napjában is elmondhatom, mert most már Gaston a tied, a mienk és soha semmi sem választ el tőle. S erre gyorsan elmondá, hogy tudatott vele Ferras abbé mindent s ő hogyan ölelte karjai közé testvérét, megtudván Ambrus tanuskodása által, hogy csakugyan Gaston az. Elmondá azután velem való beszédét, de nem vádolt rossz szándokról, sőt önmagának hányta szemére, hogy rosszul értelmezte szavaimat. Végre elbeszélte eltávozását, vitáját, kiengesztelődését bátyjával, az erdön át való bolygását, a látogatást, melyet Salcède tett nála Levilleben s ígéretét, hogy a mai nap ide jó. De nem tudtam bevárni a napot, szól. Roppant fájdalom kinzott, s át kelle ölelnem téged. Anyám, én nem vagyok jó, s nem vagyok érdemes, fiadnak lenni ; de van bennem valami jó mégis, s ez

az, hogy szeretlek téged, és ha nem lenne teljes, föltétlen bizonyosságom s meggyőződése, én elfogadnék mindent s ha ez lehetséges, akkor még tán jobban szeretnék.

Anya és fiu szenvedélyesen átölelték egymást, s én csak csókjaikat, s örömfelkiáltással vegyült sóhajaikat hallám mindaddig, míg Salcéde vissza nem tért Gastonnal és Ambrussal. Roger bátyja karjai közé vetette magát, s aztán anyjához vezette őt. Megölelte Salcédet is, s érzésteli szavakat intézvén Ambrushoz, kérdé, hol vagyok én. Senki nem látott, de tudták, hogy itt vagyok, s hogy majd előkerülök. Akkor Roger azt kérdé, hogy Karolina és szülei miért nincsenek jelen azon nyilvános elismerésen, melyben ő bátyját akarja részesíteni.

Esperance tagadólag intett, s nyílt hangon e meglepő, nem várt választ adta :

— A szivbeli elismerés megtörtént ime most magunk között, s én mély örömmel fogadtam azt el; de ki akarom, de ki kell mondanom rögtön, hogy másnemü elismertetést nem fogadhatok el.

— Értelek, szólt Roger. Az a sok összevissza beszéd, a mit tegnap a la Violettenél tevék, tulságosan hatott rád, s attól tartasz, hogy anyánknak ezután is szenvednie kellend miattad. Mindaz, a mit mondtam, nem következik be. Nézd atyám e nyilatkozatát, melyet akkor nem ismertem.

— Már én ismerem azt, felelt Gaston, nem nyulván az iráshoz. De nem tartom elégségesnek, hogy számüzetésem hosszú tartamát indokolja a közönyös emberek előtt. Kettőnk meggyőzésére fölös-

leges, a roszakarattal szemben hasznavehetlen az. Flamarande Adalbert gróf ur nem akarta, hogy én fia legyek, mert meghalt s nem hivott vissza. Én hát nem akarom, hogy ő atyám legyen. Nem kell neve, nem birtokai. Ha, a mint remélem, egykor gyermekeim lesznek, nem akarom, hogy a pásztor Gaston kettős legendáját emlegessék előttük. Csak így, teljesen elvonatkozva attól, hogy atyám volt, tudok neki megbocsátani s tartózkodni attól, hogy kárhoztassam. Ha ő benne oly nagyuri büszkeség volt, énbennem is van természeti büszkeség, s nekem nem kell oly helyzet, melyet ő megtagadott tőlem. Ne is kísértetek meg reá birni, mert az ugysem sikerül.

E nyilatkozat mindnyájunkat elnémitott. Ambrus volt az első s egyedüli, ki érteni hívén, helyeselte szándokát. . . Én azt hiszem, hogy neked . . . bocsánat, hogy önnek igaza van, gróf ur. Ön megérdemli, hogy — a mi több a grófnál — marquis legyen s azon atya helyett, ki nem szerette önt, olyat találjon, a ki szereti.

— Hallgass, felelt Gaston; édes öregem, te nem tudod mit beszélsz. Ha én megtagadom atyámat, nem azért teszem, hogy helyébe másikat keressek, bármily gyöngéd érzés kössön is valakihez. Ha vissza utasítom e vagyont, nem azért teszem, hogy nagyobbhoz jussak. Én nem egyezem bele, Karolina nem egyezik bele, hogy Salcéde ur negyvenéves korában lemondjon a nősületről, vagy legalább megkösse jövőjét. Ugy is eleget tett már értem; pirulnék, ha többet el tudnék fogadni. S mind e vagyon s a társadalmi kiváltságok kérdései idegenek én előttem, s

megannyi zsarnokságnak látszanak, a melyek elől szabadulást fogadtam akkor, mikor megtudtam veszedelmes voltukat.

— Én voltam, ki megismerttettem s rosszul ismerttettem meg azokat veled, kiálta Roger. Megrázódottnak, örültnek láttál . . .

— Szerencsétlennek láttalak, vágott közbe Gaston, és esküt tevék, melyet nem szegek meg soha. Mondám, hogy nem akarok egyéb lenni, mint Michelin Esperance, a te majorosod, a mint ez volt a szerencséről való álmodozásom ; csak az igazat mondtam neked, mert jobb szeretnék koldulni, semhogy még egyszer miattam olyannak lássalak, minő tegnap valál ;

— Ah bátyám, ez mégis szörnyü büntetés, egy rossz óráért életemben ; te nem engeded levezekelnem azt ; te nem engeded visszanyernem a te becsülésedet, s önmagam becsülését.

— Nem kell semmit levezekelned ; te nem sértettél meg, és karjaimban sirtál. Soha nem lesz igazabb barátom náladnál, ugy foglak szeretni mint Salcéde urat s ezzel sok van mondva. Ha van valaki, kit elődbe teszek, az ő . . . a mi szent anyánk, éltem titokzatos vágya, szivem örökös ábrándja, eszményképem, égi jelenésem, bensőm gondolata, néma imám, mystériumom és hitem.

— S azt nem akarod, szólt a grófné, hogy társad legyek az életben ! Létedet el akarod választani az enyémtől ! Megfosztasz az egyedüli dicsőségtől, melyben ragyoghatnék, s ez az, hogy két oly fiam van, mint ti ketten !

— S azt sem akarod, folytatá Roger, hogy legyen mellettem egy tanácsadó, egy védő a világ veszedelmei ellen, vezető örvényei közt? Nincsenek e kötelességeid irántunk? büntetni akarsz-e, amiért nem szabadítánk ki száműzetésedből. Igazán kegyetlen vagy, sőt kisértetbe hozasz egykissé azt hinni, hogy örült is!

— Ne bántsátok most, szólt Salcéde. Most úgy sem fog engedni. Adjunk neki időt a gondolkodásra. Ime Monteparre asszony jó, menjünk elibe

Mindenki távozott. Én fölhasználtam e perczet, hogy a titkos utra rohanjak, s a mezőre jussak. Murátra akartam menni, hogy aztán a vasuton Párisba mehessek. Nem volt rá erőm. Flamarandétól két mértföldnyire lerogytam a fáradság miatt, s egy pásztorokunyhó vendégszeretétét kelle igénybe vennem. Ott igen rosszul voltam, de másnapra mégis reméltem visszanyerni erőmet, s irtam Flamarande grófnénak, tudatván néhány tiszteletteljes szóban vele, hogy távozom a Flamarande család szolgálatából, s hogy Párisba megyek, a hol palotájában bejelentem lakásom czimét, hogy rendelkezésre álljak minden, vele üzleti összeköttetésben álló embernek, kellő utatítások adására. Mindent rendben hagytam Menouvilleben, tudtam hát, hogy semmi ily utasításra nem lesz szükség.

Szörnyü éjet tölték a szegény pásztoroknál, s más nap úgy vitettem el magamat Muratig. A láz s a fáradság három nap ott maradni készített végre jobban érezvén magam, s nem tudván reá szálni magam az örökös elkülönzés gondolatára, elhatároztam,

hogy fölkeresem Montesparre asszonyt, s alkalmazást kérek nála, ha mindjárt mint komornok is, hogy legalább időnkint nyerhessek híreket a Flamarande család felől. Már azt hívéim, hogy Gaston ellenszegülését legyőzték, s már Párisba vitték, hogy ott új helyzetét rendezze. Kocsit fogadtam s utra keltem Montesparre felé. Beteges állapotom nem engedte egy nap alatt járnom meg ez utat. Végre megérkeztem Montesperreba, öt nap mulva Flamarandeból való távoztom után. Tudtam, hogy a báróné el van határozva, bármi is legyen a Flamarande család körében történendő, egész a télig Auvergneben maradni. A park egyik, az utra nyíló bejárásánál, jóval a ház előtt, szállottam le. Ideges állapotban voltam, melyet a kocsirázás elszivelhetlenné tett; nem akartam mint beteg jelenni meg, s reméltem, hogy a park árnyában való kis séta helyrehoz. Nem úgy történt; mind jobban kimerültem, s lekényszerültem ülni egy padra. Beszédet hallani véltem két lépésre magamtól, de oly gyöngye valék, hogy minden közönyös volt előttem s nem is figyeltem e szavak hangjára s értelmére; azonban mégis fölismertem, hogy a mögöttem menő ösvényen, melytől sűrű virág- és ákáczlombozat választott el, Flamarande s Montesparre asszony beszélget élénken. Rögtön fölkeltem, hogy távozzom; de féltem, hogy meglátnak, s mert kerülni akartam minden találkozást a Flamarande családdal, nem akartam, hogy a grófné megtudja ittléteimet; kényszerülve voltam tehát hallani, a mit a két barátnő beszél.

Montesparre asszony arra igyekezett reá birni a grófnét, hogy adja kezét Salcédnek. — Nem, felelt

ez, ebben mi czélszerűség sem volna most, mikor Gaston Flamarandeon akar megtelepedni, miután végre elfogadta öcscsétől azt a sziklahalmazt, s a szerény birtokot, mely úgy fog szerepelhetni, mintha ő vette volna. Salcéde ur is szereti Flamarandeot, a hol szokásból, a tudományok iránti szeretetből, s odaadásból eltemette magát; de mindenek fölött szereti Gastont, s tőle elválnia ereje feletti áldozat lenne. Meg vagyok győződve, hogy semmi oly házasságra nem vágyik, mely elválasztaná őt tőle.

— De hát miért választaná el? szólta a báróné. A Menedékház helyén egy hozzátok méltó kastélyt épített, ti ott töltitek Gastonhoz közel a nyarat s Roger is oda jó vadászni.

— A nyár igen rövid Flamarandeon s Roger, daczára testvére iránti gyöngédségének, nem fog minden évből három hónapot Auvergneben tölteni. Különben még így is el kellene Salcédenak az év egyéb részeiben hagyni Gastont, vagy pedig engem hagynia özvegyen, mint Flamarande gróf tevé, mert ha Gastonért képes lennék is e havas tájékon időzni, nem lenne szabad elhagynom Rogert, ki nélkülöm nem élhet s magára hagyva ezer bolondságot követ el. S végre is, barátnöm ne áltassuk magunkat. Ha mindjárt, a mint hiszem, Gaston a legnagyobb örömmel hallaná is összekelésemet Salcédedel, Rogernak halálos kinokat okozna az. Roger féltékeny szeretetemre, s az is nagy erőfeszítésébe került, hogy megoszsa testvérével, de ha még egy férjjel is meg kellene osztania; sőt elég fiatal vagyok, hogy . . . ne feledd, hogy még szülessenek gyermekeim! Nem, nem soha! Ne

szólj Rogernak soha e tervedről. Ha ő mellette volna is, visszautasítanám. Sokkal jobban ismerem Roger-
mat, semhogy újra kitegyem oly küzdelmeknek,
minőket kiállt. Csak oly szenvedések árán diadal-
maskodnék azokon, melyek jövőmet kinosb pokollá
tennék multamnál is.

— Mindebben, szólt a báróné, te csak saját jó
léted szempontjából okoskodol s nem is gondolsz a
szegény Alfonz oly nemes és oly hü szenvedélyére.

— Ha e szenvedély létezett valaha, szólt a gróf-
né, az idő, az ész, a tanulás diadalmaskodtak fölötte.
Salcède nem gyermek többé.

— Jól van, kiáltott a báróné, kérdezd hát ki, s
látni fogod, kigyógyult-e. Tán nem is fog beszélni
merni, mert veled szemben félénk, mint husz éves ko-
rában. De nézz rá, ha felel.

— Nem fog felelni; mert én nem kérdezem ki.

— És pedig tudja terveimet, s én találkoztát ad-
tam neki ide, hogy te határozz sorsa felett. Hidd el
Rolande, ideje véget vetni e helyzetnek, a melyben
érdek nélküli barátság tiltakozik bennetek a szen-
vedély ellen. Légy bátor, engedd, hogy elmondja, mi-
kép véli rendezni életét a tieddel s két fiaddal való
együttléteddel szemben. Biztos lehetsz, hogy ez az
egyedüli mód, reá birni Gastont a fiúsítás elfogadására.

— Csalódot, Gaston nemet mondott; öt nap
óta ellenáll kéréseinknek, süket minden érv előtt.
Egykoron majd tán, ha Salcède nőtlen maradt s ra-
gaskodik ahoz, hogy reá hagyja nevét s vagyonát,
gyermekei számára elfogadja azt, mit maga számára
visszautasít; de most hiába beszélünk neki, hosszú

éveken át paraszt fog ő maradni, s vele csak az év egy részét tölthetjük. Salcéde közeledik, s mert te akarod, beszéllek vele s ismétlem neki, mit neked mondandó valék.

— Jobban tennéd, ha az igazat mondanád meg neki.

— Micsoda igazat?

— A szerelmet, melyet érzesz iránta. Csodákat tenne, hogy a te boldogságodat kiegyeztesse gyermekeidével.

— A szerelmet, melyet iránta érezek! Jó, megmondom neki! Maradj itt, az igazat fogod hallani.

— Elöttem nem mondanád meg; de remélem, ő ki veszi belőled.

Néhány pillanat mulva, Flamarande asszony, ki elébe ment Salcéde urnak, visszajött vele s leült egy ép azon pad mögött levő padra, a melyen én voltam lebilincselve azon kíváncsiság által, melynek most az egyszer bizonyára el voltam határozva rossz hasznát nem venni.

LXXVI.

Nem hallottam az ösvényen váltott első szavai-
kat. Az első mondás, a mely fülemig hatott, a grófné
egy igen határozott nyilatkozata. — Szóljunk szába-
don, mondá kiméletlenül is ha kell, hogy tisztázzuk a
helyzetet. Jól tudom, mit beszélt önnek a báróné, s
minő szándoka volt irántam is, különben rég ideje
már, hogy nekem az ön szerelméről beszél, s ön előtt az
én szerelmemet »leplezi le.« E leleplezés teljesen ön-
kénytes föltevés, az ön tulajdon hajlamaira alapítva.
Berta szereti s szeretni fogja önt, úgy a mint azt ró-
lam fölteszi, egész életén át s nem tudja felfogni azon
érzés mivoltát, melyet én ápolok ön iránt; ön azon-
ban, ki tanulmányozta az emberi szívet, meg fogja azt
érteni. Barátságomat, legnagyobb becsülésemet, bá-
mulatomat, sőt mondhatnám rajongásomat ön iránt s
jelleme iránt ismeri ön, s tán nem is kétkedett őszinte
voltában soha; ám azt akarják, hogy ez oly tiszta s oly
magasztos érzelmekhez egy bensőbb is csatlakozzék,
mely a vágyban áll, azon férfiúé lenni, a kit bámulunk.
— Ez az érzelem soha nem létezett bennem, s nem
is fog létezni. — Egyes egyedül ön lehetne érde-
mes ily érzelemre gerjeszteni, s ha érezném azt,
ily férfinak mint ön, nem pirulnék bevallani; de

már mondtam önnek, bennem az anya annyit szenvedett, hogy a nő halt meg bele. Mint feleségnek csak keserű emlékeim vannak, s soha sem volt elég erkölcsi épségem s szórakozásra időm, hogy a szerelem kifejlődhetik vala bennem; ön megérté ezt, derék Salcéde, mert soha egy szót, egy tekintetet nem intézett hozzám, melyet a gyönyörvágý jellemzett volna. Tudja meg hát, hogy e részben én erőszakos halállal haltam meg, s érzékeim megmerevedtek könnyeimtől; én mit sem érzek s óhajtók soha abból, mit a boldogságra szegény Bertám szükségesnek mond. Én csak a barátság tiszta érzelmével tudok szeretni, s ha nem lett volna mindig így s ha nem lenne örökre így, megérdemeltem volna férjemnek, ha nem is ítéletét, legalább gyanuját. Menjünk édes Salcéde, verjük ki barátnőnk fejéből e képzelődést, segítsen ön nekem. — S midőn Salcéde — akárhogy félt magát árulni, akár hogy elismerte Flamarande asszony okainak helyességét — egy szót sem szólva, látszott megnyugodni sorsában, a grófné így folytatá: — Irtsunk ki a világból is minden ürügyet, melylyel gyanusithatná barátságunkat s megakadályozhatná annak nyilvánosságát. — Én megvallom, hogy egy egyszerű mosoly körülünk előttem halálos sértés lenne. — A mit én ajánlok önnek, az lehetővé tenné, hogy éltem nagy részét önnel, Gastonnal és Rogerral töltssem a nélkül, hogy bárki valami feltűnőt találna benne. Vegye nőül Montesparre asszonyt.

— Gondoltam rá, szólt Salcéde: de ő szerelmet követel, én pedig nem érzem iránta, csak azt a

lángoló s egyenes barátságot, melylyel ön megtisztel engem.

— S melyet ön nem tart elégségesnek a házasságra?

-- Ugy van. De a báróné. . .

— Várjon, Salcéde! Ön azt mondá, hogy gondolt e házasságra s én megmondom önnek azt, miért merült ön előtt e gondolat gyakran, komoly következetességgel föl. Ön az oka, akaratlanul is, az én szerencsétlenségemnek. Nem panaszkodhatom ezért önnek nincs mit helyrehoznia már. Ellenkezőleg, nekem kell áldanom önt, ki kártalanításul kényszerülve voltam elfogadni az ön ifjusága önkénytes és nagylelkü feláldozását. Nem így van ön azonban Montesparre asszonynyal. Ön elfogadta az ő teljes odaadását s jó hirneve feláldozását. S ő oly jó, ha szeret; azután nincs férje s nincs gyermeke, s meg lehet neki könnyen bocsátani, mert igaztalanság, a miben részesül, megaláztatás, a mit panasz nélkül tür, midőn azon hirben áll, hogy az ön szeretője, holott nem vétkezett soha, semmiben. Ha fia élne, körülbelül annyi idős lenne, mint az enyimek. A báróné örök aggályban lenne, hogy e fiu egyszerre csak kitör, s olyan lesz, minő a multkor Roger volt. S minő kárpótlást találna ő e szerencsétlenségeért? Hogy igazolná magát, midőn környezete előtt soha sem titkolá e határtalan rajongást, melynek ön a tárgya? Önnek nem szabad tovább haboznia, Salcéde, ön fényes elégtétellel tartozik neki, melyet most már meg is adhat, mikor Gaston már ur értelme s akarata felett. E házasság Gastontól sem

választja el önt. Berta Auvergneben telepedett meg, s senkinek sem tartozik életével. Önökkel fog élni, majd itt, majd a Menedékházban, mely reá nézve valóságos Árkádia lesz. S így mindnyájan szabadok és boldogok leszünk, mert ön napról napra jobban fogja szeretni e kedves nőt, ki önt imádja, s ön büszke lesz arra, hogy nevét helyreállította....

— Elég, asszonyom, szólott Salcéde; én nem akarok sülyedni ön előtt s Gaston előtt, ki szintugy gondolkodik mint ön, s ki szintén kimondá, hogy teljesítem kötelességemet. Elveszem Montesparre asszonyt. Megmondjam ezt neki rögtön?

— Ne; meglenne alázva, vagy legalább is nyugtalankodnék a miatt, hogy boldogságát az én befolyásomnak köszönheti. Csak azt mondja most neki, hogy én kimutattam önnek a köztünk való házasság lehetlenségét, s legyen nyugodt, elégült, mint kell lennie egy oly derék s bölcselő férfinak, mint ön. Néhány nap mulva, mikor elutaztam Rogerval. . . .

— Néhány nap mulva?

— Ugy van; ügyvédünk nagyon sürget; kell, hogy az örökség ügyei után lássunk. Flamarande gróf igen jelentékeny összeget hagyományozott kedvesének; elfogadjuk e károsítást szó nélkül, de mert a vagyon tul van terhelve, egy részének folyóvá tétele után kell látnunk. Elutazom tehát Rogerval, hogy az ő nevében intézkedjem, ha ugyan Gaston ragaszkodni fog ahoz, hogy nem kér részt az örökségből.

— Ragaszkodni fog, de ezen ne aggódjék, házasságom Bertával meg fogja könnyíteni, hogy őt gyakran s huzamosb időre az önök közelébe vonjam. Va-

gyoni állása miatt se nyugtalankodjék ön; csak ugy lehet boldog, ha hevesen lüktető szive, s tán kissé tulzott ábrándjai sugalatát követheti. E sugalatok, hál' isten, mindig a hősi elszánás oly mérveitől hatvák át, hogy szinte határozottak, megfontoltak. Mostani eltökélésének alapja Karolina iránti szerelme, kit nem szeretne nagyvilági nővé változtatni át. Flamarande urnője lesz ő, a nélkül azonban, hogy falusi egyszerűségéből kivetkeznék. Gaston pedig az marad, a mi szeret lenni; értelmes és dolgos ismeretlen ember, maga előtt is s mindenki előtt is, s nem fog hódolni semminő társadalmi előitéletnek. Megjósolhatom, hogy fekete ruhát soha nem ölt fel, s hogy sem a vidék, sem Páris szalónjai nem látják soha. De erre el kell szánnunk magunkat. Ön imádta őt ugy, a minő volt, imádja ezután is, mikor olyan lesz, a milyen lenni akar.

— Ez el van határozva; válaszolt a grófné; mindebbe belenyugszom, és soha nem teszek szemrehányást önnek, hogy anglyalt s bölcset nevelt belőle.

Ekkor távozni kezdtek, utközben beszélgetvén; én is fölkeltem, azonban csakhamar hallám, hogy Flamarande asszony visszatér; gyorsan s egyedül jött, lefelé azon ösvényről, melyen előbb volt; egyenesen felém. Csak alig volt időm elhagyni a padot s a közel bozótba vetni magamat. Ő azon padhoz jött, leroskadt, mintha teljesen ki lenne merülve, azután arcát zsebkendőjébe takarván, könnyekben tört ki. Hallám fuldokló zokogását, mely szívemet eltölté a bámulat s a benső tisztelet érzelmeivel.

Tehát szerette Salcédet s mégis feláldozá magát Rogerért. S oly elszánt határozottsággal tev é ezt, hogy kiölt minden reményt a marquis szivéből, s most mégis örvendett, egy nemes lélek erélyével, mely el tudja rejteni benső lángjait az eszélyesség s a czélszerűség leple alatt. Magasztosnak tetszett ő e pillanatban, magamat pedig alávalónak érzém, mert rosszul ítéltém őt meg, s e kettős érzület ugy elragadott, hogy oda rohantam hozzá, lábaihoz borulék, így szólva: — Grófné, asszonyom, bocsásson meg nekem. Ön szent s én nyomorult vagyok.

— De miért, Károly? szolt ő, reszketvén a meglepetéstől. Ideges fejbántalmam van épen, mint gyakran szokott lenni. Ne aggódjék e miatt. Majd elmulik. De honnét jön ön? Miért hagyott el bennünket s miről vádolja önmagát?

Vallomásom igen hosszú lett volna, s most nem is volt szükség reá. — Látom, szólék, hogy a grófné még mindig szenved, s annak bizonyára én vagyok az oka. Roger tán még mindig nyugtalankodik, a mi nek pedig elejét vehetem vala, ha előbb megmutatom neki atyja nyilatkozatát.

— Az igaz, szolt a grófné, mintha olyas gondolat merült volna föl lelkében, a mi eddig kikerülte figyelmét, ön azt mondá nekem, hogy Flamarande gróf vissza kérte ez okmányt. — Látván azonban, mennyire meg vagyok törve, e kitünő hölgy, ki hozzá volt szokva, hogy saját fájdalmait mások bajainak enyhítése végett feledje, sietve hozzá tev é, mintegy erőszakolva mentséget számomra: — Ön félt, hogy Rogert nagyon meglepi s azt hívé, hogy Salcède ur,

ki mind e dolgokban legkevésbé érdekelt, fogadhatja el legnyugodtabban ez annyira drága iratot. Rám nézve pedig Menouvilleben attól tartott, nehogy oly reményeket támaszson ez okmánynyal bennem, melyeket azután férjem nem valósítván, csalódní fogok; tulságos elővigyázatos, tán kissé a formákhoz nagyon ragaszkodó volt ön; de akármi lett légyen is indoka, azt tudom, hogy csak jó lehetett, s ezért nem értém, miért távozott el tőlünk most, mikor a multhoz viszonyítva oly boldogok, s ön iránt oly hálásak vagyunk.

— Boldogok! és a grófné mégis sir.

— Mit sem tesz az, Károly, mit sem tesz. Lehetnek a léleknek belső küzdelmei, erős küzdelmek, melyeket azonban a lelkiismeret tisztasága legyőz, elnyugtat. Esküszöm önnek, hogy Roger csupa szeretetreméltóság testvére iránt, s irántam. Majd látja őket együtt, mert épen ebédre adnak jelt. Nyujtsa karját barátom. E migraine egy kevésbé megviselt. Majd együtt ebédelünk s Roger lebeszéli önt azon szándokáról, hogy elhagyjon bennünket.

Annyira össze valék zuzva, hogy nem tudtam ellenállni szegény urnóm megható jóságának, s be-kisérém a kastélyba, a hol mindenki szívesen fogadott, kivéve az egy Rogert; ő is kezet nyujtott ugyan, de elfogult arczczal, s eltünésem okai iránt nem kérdezősködött.

Láttam, hogy Salcéde ur már beszélt a bárónéval, nem ugyan azon elhatározásáról, hogy őt nőül veszi, de azon indokokról, melyeket a grófné mondott neki, hogy saját kezéről való lemondásra bírja. A marquis halványabb volt mint rendesen, de semmi

sem árulta el lemondása fájdalmát, a melyet bizonyára előre látott, elfogadott, s most nemes és megható odaadással viselt. Montesparre asszony nem tudta elrejtteni a remény és félelem bizonyos vegyesen aggályos kifejezését arczán. Roger, ki külsőleg jókedvű volt, szintén úgy tetszett nekem, hogy egy kissé izgatott. Érezte bizonyára, hogy valami történik, s az nem nagyon volt inyére, bár nem tudta, hogy mi az, és hogy minő állást kell azzal szemben elfoglalnia. Meg akarta bizonyára magát nyugtatni, s azért elkezdte fakgatni a bárónét, kérdvén, föl akarja-e már szabadítani »vértanuját« s »megkoronázni« érdemeit. A báróné, a helyett, hogy szokása szerint nevetett volna, nem épen jókedvűen felelt, mire Roger meglepetve tekintett egyszerre Salcédere, a ki bizonyára egy könyök vagy térdérintéssel kiméltre figyelmeztette őt. Roger mosolygott, így szólt Salcédehez lassu hangon: Az már más, kedves marquis. És felhagyott elménczkedésével.

Gaston keveset beszélt, mint átalán szokott, ha csak valami élénk fölindulás nem izgatá. Parasztruban volt most is, s úgy szerepelt a házban, a mint látszani akart mindig, mint Salcède növendéke s Michelin jövendő örököse. Megőrzé hát a tartózkodást, mely helyzetének megfelelt. Ferras abbé, a kinek bizonyára nem vetették szemére, hogy elsietve beszélt Roger előtt, Salcède-del társalgott az Iliada különböző fordításairól, s némely más klasszikus kiválóan ritka kiadásairól. Ugy látszott, hogy körüle semmi sem változott s egyetlen foglalkozásának az látszott lenni, kérni Rogert, ha eladja a menouvillei

könyvtárt, némely becses művet tartson fenn számára.

— Önt előnyben részesitem mindenesetre, tréfálkozott Roger, ha csak Gaston nem fogja követelni azokat, mert vele igen furcsa szerződést kötöttünk. Ő nem akar semmit abból, a mi az enyém s én meg esküdtem, hogy minden, a mi enyém, az övé lesz.

A szolgák előtt szabadon beszéltek Gastonról. Ők ezt valami távollevő s ismeretlen egyénnek tarták.

Az ebéd után Salcéde ur Roger karjába ölté a magáét s eltávozott vele s Gastonnal. A grófné engem s a bárónét kéretett magához, velem tanácskozni akarván azon ügyleti levelek felől, melyeket az utóbbi napokban kapott. E levelek komolyabb jelentőségűek voltak, mint ő hivé. Flamarande gróf végrendeletet nem csinált, hanem kedvese számára váltókat irt alá igen jelentékeny értékben, úgy hogy vagyona vagy egy harmadrésznyivel csökkent. Azon fölül némely valódi adósságai is maradtak. Az ügyvéd sürgette, hogy a grófné sietve jöjjön Párisba. Rögtön láttam, hogy a grófnő nem méltánylá eléggé a sietés elkerülhetlen voltát s kényszerülve voltam; tanácsolni neki, hogy már holnap reggel utazzék. Bánkódva, de ellentmondás nélkül szánta rá magát. Magával akarta vinni Rogert, a kit nagykorusitani ohajtott, nehogy kívánalmaival ellenkező határozatokat hozzon.

Montesparre asszony rögtön följárlá a másnapi hajnalra kocsiját s lovait, hogy az utazók jókor érkezzenek a vasuti állomáshoz. Sőt még Párisba is el akarta kíséni barátnéját; de Roger, ki e perczben

lépett volt be, egy kissé meghatott s komoly hangon így szólt hozzá, megcsókolván kezeit: — Nem, asszonyom, önnek itthon kell maradnia, itthon! Nem akarát tovább magyarázni szavait, de én sugárzó homlokából láttam, hogy Salcéde, midőn barátilag arra kérte őt, hogy legyen kissé kevésbé bizalmaskodó a bárónéval, önkényt elárulá előtte jövő terveit is. Roger ebben annyira boldog volt, hogy elismerém, mily okosan tett Flamarandé asszony, mikor férjében nem adott még egy vetélytársat e fiának. Roger öröme földerité Montesparre asszonyt is, ki nem beszélt többé arról, hogy Párisba megy.

Mikor Gaston értesült a rögtöni elutazás idő-kairól, pillanatra elszomorodott. Nehány nappal még tovább remélte látni öcscsét s anyját; de erélylyel hódolt a kényszerűségnek s megígéré, hogy a tél kezdetén Salcédedel elmegy Párisba. Azután, mikor a szalónban magunkra voltunk, szenvedélyesen átölelte anyját s öcscsét s istenhozádott mondott nekik. Reggel nem akarta őket látni, mert félt, hogy tanuk előtt levén a találkozás, nagyon nagy érzelmeket mutatnak majd s így elárulják magukat.

Jókor aludni mentek, Salcéde a szalónban maradt a bárónéval, jóformán azért, hogy előkészítse azt a Flamarandéék elutazása után történendő komolyabb jelentőségű dolgokra; Roger anyjával ment, bizonyára, hogy ugyan e tárgyról csevegjen. Nekem alig mondott jóéjszakát s arról egy szót sem szólt, hogy maradjak a család hive.

Másnap reggel szintoly hideg és hallgatag volt. Végre, mig a lovakat fogták, szárazon azt kérdé tő-

lem, vajjon én is visszatérek-e velök Párisba. — Nem, felelek, én majd magam térek vissza; ön tudja, hogy elhagyom az önök szolgálatát.

— S te tudod, felelt, egy szót sem keresve tartóztatásomra, hogy száz ezer frankod még mindig Salcédénél van.

— Nekem nem kell e pénz.

— Add hát a szegényeknek, mert sem én sem Gaston nem fogadjuk el ez ajándokot, s ezzel megfordult, átölelte Salcédet, ki ép akkor jött be a grófnéval s a bárónéval. E szivélyességben a marquist egész ékesszóló föltünéssel részesíté, irántam való ridegsége elejétől végig szintén nem kevésbé volt feltünő.

Szivem mélyéig sebezve, a kertbe rohantam s oda vettem magam a legárnyasabb padra, a hol legkevésbé várhattam háborgatást. Csak mikor már ott ültem, jutott eszembe, hogy e környéken volt ama végzetes éjszakán az a rettenetes szóváltás Flamarande és Salcède ur között, mely megtörte éltüket. Kevés lépésre innét láttam robogni a kocsit, mely utolsó vigaszomat, utolsó reményemet vivé magával. Bevégeztetett. Becsületemig mindent föláldozék a gyermekért, ki most megvetéssel fizetett. Már nem sirtam; meg valék kövülve s alig volt öntudatom magamról.

Valaki mellém ült, de én jövetelét nem halám; kezeimet az övébe fogta s melengeté. — Gaston? kiálték, mintegy álomból riadva fél.

— Óh nem, Michelin Esperance vagyok, felelt mosolyogva. Gaston nem létezik többé. Feledjük el

e személyiséget; de ön, lássuk csak, ön szenved, sőt kétségbeesik; miért nem ment anyámmal, ki soha sem érté félre az ön odaadását.

— Roger . . .

— Roger, tudom! Roger nem tudja önnek megbocsátani, hogy az ő szemei előtt vétkesnek látszott ön. Nincs neki igaza; mindent meg kellene bocsátania oly jeles tulajdonokkal bíró embernek, mint ön. Majd megtér ő még; az idő mindent jóra fordít.

— Rogernak igaza van; én nem érdemlem bocsánatát. Vétkeesebb vagyok, mint ön hiszi.

— Nem akarok tudni róla. Eleintén én is bizalmatlankodtam önben. Alfonz ur azonban önről beszélve így szólt: ez ember gyanakvó, szeszélyes, különcz, bizalmatlankodó és szerencsétlen; de érzelmes, ragaszkodó kedély. Érdektelen működése a hősiességgel határos. — Ez elégséges volt, hogy sajnáljam önt s megszeressem önt. Hová akar ön most menni?

— Mindegy akárhol halok meg bánattól s unalom közt.

— Dehogy hal meg. Velünk jó, hogy hasznos munka s kedélyes baráti kör közt éljen Flamarandeon. Nem vagyok oly szeretetreméltó, mint Roger, de mert kevésbé kényeztettek, mint őt, tán türelmeesebb vagyok egy kissé. Gyermekségemben ön engem nagyon szeretett; szeretni fog tán most is; ugy is veje leszek önnek, mert Linát elveszem. Ime ön rokonom is. Salcéde ur, ki a menedékház körül már sok földet vett össze s a ki ott építtetni szándékozik, ugy tudom, el van határozva önre bizni e jószága vezetését, ha ön elhagyná menouvillei alkalmazását. Fog-

lalja el ez állást. Jöjjön menjük. Alfonz ur s a báróné az utolsó pillanatban elhatározták, hogy elkísérik Flamarande asszonyt és Rogert a vasutig. Visszatérve bizonyára együtt reggelizendnek. Én már nem tudok tovább munka nélkül lenni. Jöjjön, ha fáradt s éhes, majd reggelizünk valamely utszéi korcsmában. Ön gyöngének látszik; fogózzék karomba. Majd vissztér ereje; csak akarni kell. Menjünk, Károly az akarat, az minden!

OSZK

B E F E J E Z É S.

Igy történt, hogy az általam anyjától elragadtott s az én folytonos s alattomos működésem által társadalmi állásától megfosztott gyermek örködött aggkorom felett, s ő igyekezett azt boldoggá, tisztessé tenni. A még nála is nagyobb lelkü Salcéde soha nem fedezte föl senki előtt vallomásom titkát, s mindig a legteljesb bizalomban részeltetett, melyet én nem is árultam el soha. Nem kísérté meg, visszaadni ama százezer frankot, hanem a táj egyik szép, virányos helyén házat építtetett, melyet el kelle fogadnom, mint tőle jövő ajándokot. Neki köszönhetém, hogy boldogul, jóllétben éltem, nem ismerve más czêlt, csak hogy takarékoskodjam Esperance és Karolin gyermekei számára.

Egy év mulva keltek ők össze; ez évet Karolin kötötte ki, jegyese megpróbáltatására. Esperance látta Párist, s mikor visszatért, még jobban rabja volt Karolinnak s a falusi életnek, mint előbb. Flamarande asszony s Roger eljöttek részt venni a kettős házasságban, mert ugyanaz nap vezette oltárhoz a flamarandei kápolnában Salcéde marquis a boldog Montesparre Bertát.

E napon úgy tetszett nekem, hogy Flamarande asszony földöntuli szépségben ragyog. Az öntudat, hogy mindent föláldozott az anyai szeretetnek s odaadó barátnője boldogságának, arczát csodálatos elégedettséggel sugározta körül, mely engem mélyen meghatott. — Az öntudat, szólék sohajtva, mensvár, szentély, mely a földön menyországot alkot.

Salcède szintugy, sőt tán jobban megérté mint én e nagy lélek nemes erejét, s nem akart elmaradni mögötte. Összeköttetése Bertával, kit a boldogság megfiatalított vagy tiz évvel, föllegtelen volt.

Nem építettek kastélyt; neje úgy találta, hogy a Menedékház kitünő lakhely, s hogy kár lenne megsérteni a környező kies, mert vad vidéket; osztozott férje minden gondolatában, minden eszméjében. Salcède összevásárolta a környék hegyeit, erdőségeit, de nem változtatta meg pásztori földmivelését. Csak javítá azt, s mert házasságuk gyermektelen volt, elhátározá, hogy egyetértve a marquisnővel, e nagy vagyont Esperance és Roger gyermekeire hagyja.

Roger csak fele annyit örökölt, mint mennyire számított. De helyzetét becsülettel fogta fel, s mindenki nagy meglepetésére nem folytató azt a gyönyörvadász s léleksorvasztó életet, melytől félték. Az a lángoló barátság, melyet Michelin Esperance tudott ébreszteni benne, ő rá nézve az átalakulás megtérő időpontját képezé. Sokáig remélhetni vélte, hogy testvére elfogadja a vagyonában való osztakozást. Ennek hősi s egy kissé különcz ragaszkodása ahoz, hogy megmarad a boldog közepszerűségben: oly élénken hatott rá, hogy undorodni kezdett a dorbézolás és

gondolattalanság rendetlen életétől. Maga mellett tartá Ferras urat, s el volt határozva, hogy nem köt »nagy« házasságot; s valóban: szive választottját vette el. Anyját ritkán hagyta el, s elhalmozta gyöngédséggel; követte őt családostul gyakori utazásaiban, melyeket Montsparre asszonyhoz és Flamarandeba tett. Esperance oly jól tudta berendezni a tornyot s a lakházat, hogy mindenkinek jutott abban hely; Michelin apó saját megszerzett birtokán élt családjával, mely szintén jólétnek örvendett. Michelin nagyra tartá, hogy leányát Flamarande ifju urnőjének hívták, s a Michelin névre szinte büszke kezdett lenni. — Hogy is ne? Hisz uj, kezdődő arisztokrata család volt ez.

Gastont több gyermekkel áldta meg a gondviselés, s mert gondos nevelésben részesültek, feladatuk magaslatán fognak állni bizonyára. A mi őt magát illeti, neki nem kell vagyon, benne egyáltalán nincs nagyravágyás, ő csak a munkát szereti, s szerinte csak ez visz előbbre embert s természetet. Azt vetik szemére, hogy nagyon sokat áldozott a vidék szépitésére, az állatok nemesítésére. Vidáman feleli, hogy ő szereti a szépet, s hogy a haszon nem mindég a pénzben rejlik. Eredeti ember gyanánt beszélnek róla, s a kik nem ismerik különös sorsa titkát, becsülik, a nélkül hogy értenék. Yvoine Ambrus, ki barátja, vendége, jobb keze maradt, s kit legfiatalabb gyermeke keresztapjának választott, gyakran szólt így hozzám: — Csak mi ketten tudjuk, mennyit ér ő.

Roger lassan kibékült, s barátságosan bánik velem; de valami titokzatos idegenkedés mindegyre

fönmarad köztünk; el kelle fogadnom e büntetést s gyöngédségem, bámulatom gondjait a számüzött gyermekre kellett átvinnem.

Nekem némi küzdelembe került belenyugodni sorsomba. Sokáig unatkoztam az állapotban, melyben csak önmagamnak kelle élnem; de mióta szabad időmet arra szántam, hogy megírjam multam vallomásait, e mult emlékei nem gyötörnek u gy, s biztat a remény, hogy eljő az idő, midőn Roger ezt olvasni fogja, s néhány könnyet fog hullatni öreg szolgája sirjára.

(Vége.)

Külföldi Dekameron.

A leghirebb külföldi írók közreműködésével szerkesztik

Cserhalmi H. Irén és Gerő Attila.

Négy vaskos kötet. — A négy kötet ára 8 frt.

Négy fatáblájú pompás diszköt. 12 frt.

A **Külföldi Dekameron** négy kötete épen kerekszám száz külföldi írotól való elbeszéléseket foglal magában. — A **Külföldi Dekameronban** nagy figyelem van fordítva azon nemzetek irodalmára, melyeknek irodalmi termékeit eddig csak szórványosan fordították le magyarra. Így a lengyel, dán, svéd, norvég, cseh, horvát, holland, orosz, ruthén, finn, újgörög, szerb, bosnyák nemzeti irodalmak jelesebb termékeivel találkozunk ezen becses gyűjteményben, sőt találunk amerikai, izlandi, siami és sziberiai novellákat is. Ezek mellett természetesen gazdagon van képviselve a francia, német, angol és olasz irodalom. — A **Külföldi Dekameron** száz novellája a szép magyaros fordításban érdekes bepillantást enged a külföldi népek nemzeti szellemébe és életébe és összehasonlítást is nyújt az egyes fajok szellemi érettsége és fejlettsége között.

Hock János

Vigasztalások Könyve.

Elmélkedések és hangulatok.

Remek kiállításban. — Ára vászonkötésben 3 forint.

Gazdagon aranyozott bőrkötésben 5 forint.

Legfinomabb borjubőrkötésben arany metszéssel 7 frt 50 kr.

Míg irodalmunk egyrészt tudományos irányú, másrészt mulató és szórakoztató olvasmányokban bővelkedik és évenként számos újabb meg újabb ily kötetekkel gazdagodik; oly könyvről, mely a szenvedőknek, az elégedetleneknek megvigasztalását tűzné ki célul, nálunk ez ideig senki nem gondoskodott.

HOCK JÁNOS, a kiváló szónok és író, a **Vigasztalások Könyvével** ezekhez a szenvedőkhöz fordul, s nem felekezeti, hanem tisztán emberi álláspontból a **modern élet** minden viszonyával számolva, olvasójának a lelki keserűség és szenvedés ellen nyújt fegyvert és erőt.

Az Athenaeum Olvasótárában

eddig

megjelent kötetek betürendben:

Abonyi Lajos. A fekete kutya. Regény. Kötve	50 kr.
Abonyi Arpád. Bosnyák képek. (Novellák.) Kötve	50 kr.
— Novellák. Két kötet. Kötve	1 frt.
— A Mammuth. Regény. Kötve	50 kr.
— A második férj. Regény. 2 köt. Kötve	1 frt.
— Jön a hajnal. Regény. Kötve	50 kr.
ifj. Abrányi Kornél. Az élet tarkaságaiból. Novellák. Kötve	50 kr.
— Régi és új nemesek. Kettős köt. Kötve	1 frt.
Alarcon. Különös történetek. Kötve	50 kr.
Ambrus Zoltán. Niniveh pusztulása és egyéb elbesz. Kötve	50 kr.
Annunzio. A gyermek. Regény. Két kötet. Kötve	1 frt.
Bartók Lajos. A szemfényvesztők. Regény. 2 kötet. Kötve ...	1 frt.
Belot és Dautin. A rémes titok. Regény. 2 kötet. Kötve	1 frt.
Benedek Elek. Huszár Anna. Regény. Kötve	50 kr.
Beniczkyné Bajza Lenke. Két szív harcza. Reg. 2 köt. Kötve	1 frt.
— Itt és a jövő életben. Regény. 2 kötet. Kötve	1 frt.
Björnson Björnstjerne. Isten nyomai. Reg. 2 kötet. Kötve ...	1 frt.
Bogdánovics György. (Beksics G.-né.) A bukottak. Reg. Kötve	50 kr.
Bourget Pál. Asszonyi szív. Regény. Két köt. Kötve	1 frt.
— Hazugságok. Regény. 3 kötet. Kötve	1 frt. 50 kr.
— Bűnös szerelem. Regény. 2 kötet. Kötve	1 frt.
— Végzetes idyll. Regény. 3 kötet. Kötve	1 frt. 50 kr.
Catulle Mendès. Tavaszi románcz. Elbeszélés. Kötve	50 kr.
Charot M. Dumont Jakab. Regény. Kötve	50 kr.
Chaudeneux. A pénztárnok házassága. Regény. Kötve	50 kr.
Colomb. Carilés leánya. Regény. Kötve	50 kr.
Coppée. Nyolcz beszély. Kötve	50 kr.
Csengey Gusztáv. A vadonban. Regény. 2 kötet. Kötve	1 frt.
Csernisevszky. Mit tegyünk. Regény. 2 kötet. Kötve	1 frt.
Daudet Alphonse. A Kápolna. Regény. 3. kötet. Kötve ... 1 frt.	50 kr.
Daudet Ernő. Robernier asszony. Regény. Kötve	50 kr.
Detlef. Feloldhatatlan kötelékek. Regény. Kettős kötet. Kötve	1 frt.
Donászy Ferencz. Anarkalli. Regény. 2 kötet. Kötve	1 frt.
Edwards. Kalandorné. Regény. Kötve	50 kr.
Erdélyi Gyula. A múlt. Regény. Kötve	50 kr.
— Szegény Dezső. Regény. Kötve	50 kr.
Feuillet Octav. Bellah. Regény. Kötve	50 kr.
Fothergill. A rokonok. Regény. 3 kötet. Kötve	1 frt. 50 kr.
— A tűzpróba. Regény. 2 kötet. Kötve	1 frt.
Gaál Mózes. Apró történetek. Kötve	50 kr.
Gyarmathyné. Régi urak, új parasztok. Elbeszélések. Kötve ...	50 kr.
Halévy. A hercegné. Regény. Kötve	50 kr.

Hawthorne. Malmaison Arkibáld. Regény. Kötve	50 kr.
Jókai Mór. Két menyegző és egyéb elbeszélések. Kötve	50 kr.
— Az egyhuszasos leány és egyéb elbeszélések. Kötve	50 kr.
— Ne hagyd magad és egyéb elbeszélések. Kötve	50 kr.
Justh Zsigmond. Delelő és egyéb elbeszélések. Kötve	50 kr.
Kabos Ede. Koldusok. Elbeszélések. Kötve	50 kr.
Kazár Emil. Össze-vissza. 29 elbeszélés. 2 kötet. Kötve	1 frt.
Kipling Rudyard. Elborult világ. Regény. 2 kötet. Kötve	1 frt.
Kóbor Tamás. Fagy. Novellák. Kötve	50 kr.
Korolenko. A vak zenész. Regény. Kötve	50 kr.
Malonyay Dezső. Vergődés. Elbeszélések. Kötve	50 kr.
Margitay Dezső. A hivatal. Regény. Kötve	50 kr.
Márkus József. Hamis bálványok. Elbeszélések. Kötve	50 kr.
Ouida. Santa Barbara és egyéb elbeszélések. Kötve	50 kr.
Pekár Gyula. Homályban. Elbeszélések. Kötve	50 kr.
Prém József. Félvér. Regény. Kötve	50 kr.
Prévost Marcell. Lemondás. Regény. 2 kötet. Kötve	1 frt.
Reybaud. Malpeire kisasszony. Regény. Kötve	50 kr.
Ruffiny. Paragreenék a párisi világtárlaton. Hum. elb. Kötve	50 kr.
Sand George. Flamarande. Regény. 2 kötet. Kötve	1 frt.
— A percemonti torony. Regény. Kötve	50 kr.
Schubin Ossip. A lángész. Regény. Kötve	50 kr.
Sebők Zsigmond. Elbeszélések. Kötve	50 kr.
Serao Matild. Riccardo Joanna élményei. Reg. 2 kötet. Kötve	1 frt.
— Harmincz perzent kamat. Regény. Kötve	50 kr.
Szabóné Nogáll Janka. Elbeszélések. Kötve	50 kr.
Sziklay János. A szerelem apostolai. Regény. Kötve	50 kr.
Ten Brink. Jeanette és Juanita. Regény. Kötve	50 kr.
Thackeray. Titmarsh Sámuel históriája. Kötve	50 kr.
Theuriet. A marquis keresztfia. Regény. Kettős kötet. Kötve	1 frt.
— Becsvágyból. Regény. Kettős kötet. Kötve	1 frt.
— Raymonde. Regény. Kötve	50 kr.
Thury Zoltán. Regénymesék. Elbeszélések. Kötve	50 kr.
Tolnai Lajos. Csak egy asszony. Regény. Kötve	50 kr.
— Az urak. Regény. Kötve	50 kr.
— Eletképek. Elbeszélések. Kötve	50 kr.
— A grófné ura. Regény. Kötve	50 kr.
Uchard. Barbassu nagybátyám. Regény. Kettős kötet. Kötve	1 frt.
Verga Giovanni. Elena férje. Regény. Kötve	50 kr.
— Éva. Regény. Kötve	50 kr.
— A királytigris. Regény. Kötve	50 kr.
Vértesi Arnold. Fürdön. Regény. Kötve	50 kr.
— Mézeshetek. Regény. Kötve	50 kr.
— Mindhiába. Regény. Kötve	50 kr.
— Az ugaros-karádi közbirtokosság. Regény. 2 kötet. Kötve	1 frt.
Vértesi Gyula. Elbeszélések. Kötve	50 kr.

Kéthetenkint egy kötet!

Minden kötet ára kötve 50 kr.

